

Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Euroopa rändevõrgustiku uuring 2012

SISUKORD

SELGITAV MÄRKUS	4
KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE.....	6
1. SISSEJUHATUS	9
1.1 Mõiste.....	9
1.2 Statistiline ülevaade	10
2. EUROOPA LIIDU JA RIIKLIK POLIITILINE KONTEKST	15
2.1 Euroopa Liidu poliitika	15
2.2 Riiklik poliitika	17
2.2.1 Riiklik kontekst (liikmes)riikides	17
2.2.2 Riiklikud strateegiad	18
2.2.2.1. Tudengite õppima meelitamine	18
2.2.2.2. Tudengite õppima meelitamine konkreetsetest kolmandatest riikidest	19
2.2.2.3. Inglisekeelsete kursuste pakkumine	19
2.2.2.4. Ülikoolide roll	20
2.2.3 Riiklikud poliitilised ja avalikud arutelud.....	20
3. (LIIKMES)RIIKIDES RAKENDATUD MEETMED	21
3.1 Välistudengite õppima meelitamine.....	21
3.1.1 Teabe esitamine	21
3.1.2 Kolmandate riikide kvalifikatsioonide tunnustamine	22
3.1.3 Stipendiumid ja toetused	22
3.1.4 Taotluste kiirmenetlus	23
3.2 Vastuvõtumenetlused	23
3.3 Õpingute perioodil kehtivad meetmed	26
3.3.1 Lubade pikendamine õpingute ajal	27
3.3.2 Õppimiseks väljastatavate lubade kestuse piirangud.....	27
3.3.3 Juurdepääs tööturule õpingute ajal	28
3.3.3.1. Juurdepääsu tingimused.....	28
3.3.3.2. Peamised tööhõive sektorid.....	29
3.3.3.3. Tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana.....	29
3.3.4 Õigused.....	30
3.3.5 Õigus tuua kaasa pereliikmeid	32
3.4 Periood pärast õpingute lõpetamist	33
3.4.1 Elanikustaatus muutumine.....	33
3.4.2 Töötamine pärast õpinguid	35
3.4.2.1. Juurdepääs tööturule.....	35

3.4.2.2.	<i>Täidetavad nõuded</i>	36
3.4.2.3.	<i>Töötamine füüsilisest isikust ettevõtjana</i>	36
3.4.2.4.	<i>Tööhõivesektorid</i>	37
3.4.3	<i>Majanduse ja tööstusega seotud algatused</i>	37
4.	TÕENDID HARIDUSRÄNDE KURITARVITAMISE KOHTA	37
4.1	Kuritarvitamise liigid	38
4.2	Praktilised meetmed kuritarvitamise avastamiseks ja/või tõkestamiseks	39
5.	RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ	40
5.1	Kahe- ja mitmepoolsed lepingud, k.a liikuvuspartnerlused	40
5.2	Koostöö Euroopa Liidu (ja ELi rahastatavate mobiilsus-) programmide või rahvusvaheliste organisatsioonidega	42
5.2.1	<i>Erasmus Mundus</i>	43
5.2.2	<i>Muud meetmed, sh ELi välised programmid välistudengite liikuvuse soodustamiseks</i>	44
5.3	Muud kolmandate riikidega tehtava (mitte seadusega kehtestatud) koostöö vormid	44
6.	VÄLISTUDENGITE MÕJU	45
6.1	Konkurents õppekohtadele	45
6.2	Pärast õpingute lõpetamist tööturul osalemine	45
6.3	Nn ajude äravoolu oht	46
6.4	Välistudengite loodavad tulud	46
6.5	(Liikmes)riikide demograafia	48
7.	KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	48
	LISA 1. VÄLISTUDENGITE MEELITAMISE POLIITIKA KUJUNDAMISSE KAASATUD ORGANISATSIOONID (LIIKMES)RIIKIDES	51
	LISA 2. TAOTLUSTE MENETLEMISE TASUD	55
	LISA 3. (LIIKMES)RIIKIDES KEHTIVAD ÕPPEMAKSUD	57
	LISA 4. JUURDEPÄÄS TÖÖTURULE	60

VASTUTUSE VÄLISTAMINE

Käesoleva kokkuvõtva aruande on koostanud Euroopa rändevõrgustik (ERV), mis hõlmab Euroopa Komisjoni, Euroopa rändevõrgustiku teenusepakkujat (ICF GHK-COWI) ja Euroopa rändevõrgustiku riiklike kontaktpunkte. Aruanne ei pruugi väljendada Euroopa Komisjoni, ERV teenusepakkuja (ICF GHK-COWI) ega ERV riiklike kontaktpunktide arvamusi ja seisukohti ning selle järeldused ei ole neile siduvad. Samuti ei vastuta Euroopa Komisjon, ICF GHK-COWI ega Euroopa rändevõrgustiku riiklikud kontaktpunktid selle eest, kuidas esitatud teavet kasutatakse.

SELGITAV MÄRKUS

See kokkuvõttev aruanne koostati ERV 25 riikliku kontaktpunkti (**Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Tšehhi, Ungari, Ühendkuningriik ja Norra**)¹ aruannete põhjal ühtse tüüpvormi järgi, mille töötas välja Euroopa rändevõrgustik ja mida ERV riiklikud kontaktpunktid järgisid selleks, et tagada maksimaalne võrreldavus.

Riikide aruanded põhinesid enamasti kehtivate õigusaktide ja poliitikadokumentide, aruannete (sh ERV varasemad väljaanded), teaduskirjanduse, poliitiliste arutelude, meedias avaldatud artiklite, internetiallikate ning riikide ametiasutuste (ministeeriumid, piirivalve ja muud õiguskaitseorganid), valitsusväliste ja rahvusvaheliste organisatsioonide aruannete ja nende esitatud teabe teoreetilisel analüüsil. Statistilised andmed on saadud Eurostatist, riiklikelt ametiasutustelt ja muudest (riiklikest) andmebaasidest.

Teisese uuringu käigus kogutud andmete täiendamiseks viisid paljud (liikmes)riigid läbi ka alusuuringu, mis hõlmas vestlusi ja konsulteerimist asjaomaste huvirühmadega. **Itaalias, Leedus ja Poolas** viidi läbi ka küsitlused. **Itaalias** korraldati internetiküsitlus (mis oli koostöös kogu riigi ülikoolidega suunatud välistudengitele ning mida aitasid läbi viia ka kohapealsed küsitlused), mis hõlmas ligikaudu 1200 välistudengit. **Leedus** viidi läbi kaks küsitlust: küsimustik, mis oli suunatud välisministeeriumi diplomaatilistele esindustele välistudengite peamistes päritoluriikides, ja küsitlus, mis hõlmas 97 välistudengit seitsmest ülikoolist. **Poola** saatis küsimustiku välismaalaste ametisse ja vojevoodkondade asutustesse, mis vastutavad elamislubade väljastamise eest.

Oluline on märkida, et selles aruandes esitatud märkused viitavad olukorrale eespool nimetatud (liikmes)riikides kuni 2012. aastani (k.a), eriti aga vastavate liikmesriikide riiklike kontaktpunktide aruannetele. Üksikasjalikumate teavete aruandes käsitletud temade kohta võib leida kättesaadavatest riikide aruannetest, millega soovime ka tungivalt tutvuda.

Läbi kogu kokkuvõtva aruande direktiivis 2004/114/EÜ osalevatele (liikmes)riikidele viitamisel on oluline märkida, et **Iirimaa, Ühendkuningriik ja Norra** ei osalenud direktiivi vastuvõtmises ja see ei ole neile siduv.

Eespool loetletud (liikmes)riigid on aruandes toodud **paksus kirjas** ning kuju „(liikmes)riigid” kasutatakse osalevate ELi liikmesriikide ja Norra aruannetele viitamiseks. (Liikmes)riigid on aruandes loetletud vastavalt nende ERV riiklike kontaktpunktide aruannetes esitatud teabe kättesaadavusele.

Teiste liikmesriikide Euroopa rändevõrgustiku riiklikud kontaktpunktid ei saanud seekord eri

¹ ERV veebisaidil on varsti saadaval ka **Malta** riiklik aruanne.

põhjustel uuringus osaleda, ent nad on osalenud muudes ERV tegevustes ja aruannetes.

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Euroopa rändevõrgustiku uuring „Välistudengite ränne Euroopa Liitu” annab ülevaate praegu (liikmes)riikides rakendatavast immigratsiooni- ja liikuvuspoliitikast, mille alusel välistudengitel lubatakse õppimise eesmärgil Euroopa Liitu siseneda ja vajadusel õppimise eesmärgil ka Euroopa Liidu sees kolida. Selle poliitika eesmärk on nii välistudengeid aktiivselt ligi meelitada kui ka tõkestada välistudengite haridusrände kuritarvitamist. Uuringus keskendutakse välistudengite sisserändele Euroopa Liitu ning see hõlmab ka neid tudengeid, kes on läbinud mitu õppekursust, näiteks läinud esimese astme kursusele teise astme kursusele. See ei hõlma muul eesmärgil Euroopa Liitu tulevaid rändajaid, isegi kui nad pärast tulekut otsustavad alustada õpinguid².

Välistudengid moodustavad paljudes (liikmes)riikides olulise osa kolmandate riikide kodanikest (jaotis 1.2). 2011. aastal väljastati kolmandate riikide kodanikele rohkem kui 2 miljonit esmakordset elamisluba ning kuigi suurim arv uusi elamislube anti perega seotud põhjustel, väljastati ligikaudu 21% kõikidest uutest elamislubadest hariduse eesmärgil. Kõikidest 2011. aastal hariduse eesmärgil väljastatud esmakordsetest elamislubadest peaaegu 190 000 anti välja õpingute eesmärgil kooskõlas üliõpilasi käsitleva direktiiviga 2004/114/EÜ. Euroopa Liidu liikmesriigid väljastasid 2011. aastal kolmandate riikide kodanikele hariduse eesmärgil umbes pool miljonit esmakordset elamisluba (millest umbes pooled anti välja Ühendkuningriigis).

Euroopa Liidu poliitikas (jaotis 2.1) tunnustatakse selgelt välistudengite tähtsust ja lisaväärtust ning neid tudengeid käsitletakse ELi haridus- ja migratsioonipoliitikas kesksena ja tunnustatakse mõnes liikmesriigis kõrgetasemeliste oskuste potentsiaalse allikana konkreetsetes sektorites tööturu vajaduste rahuldamiseks. ELi hariduspoliitika on tugevalt keskendunud Euroopa Liidu muutmisele tippasemel piirkonnaks hariduse ja õpingute valdkonnas ja selleks osaleb EL terves reas eri algatustes, sealhulgas korrapärastes poliitikal dialoogides, kahepoolsetes lepingutes ja mobiilsusprogrammides. Kolmandate riikide tudengite Euroopa Liidu (liikmes)riikidesse õppima lubamise tingimusi reguleerib nõukogu direktiiv 2004/114/EÜ³ kolmandate riikide kodanike riiki lubamise kohta õpingute, õpilasvahetuse, tasustamata praktika või vabatahtliku teenistuse eesmärgil⁴, milles sätestatakse muuhulgas ka riigis elamise ja tööturule juurdepääsu tingimused.

Viimastel aastatel on (liikmes)riigid välistudengite ligimeelitamiseks vastu võtnud riiklikud poliitikadokumendid (jaotis 2.2). Enamiku poliitikadokumentide alus on riiklik strateegia, mille keskmes on haridusele juurdepääsu lihtsustamine ja liikmesriigi tutvustamine välistudengitele atraktiivse sihtkohana. Mõnes riiklikus strateegias keskendutakse kolmanda haridustaseme tudengite (enamasti magistri- ja doktoriõppe tudengite) ligimeelitamisele laiemal poliitika kontekstis, mille raames soodustatakse kõrgetasemeliste oskustöölise tulekut riigi tööturule, et katta oskuste puudujääke. Muudes strateegiates keskendutakse välistudengite ligimeelitamisele, et riigi majandus saaks kasu nende tudengitega kaasnevatest tuluvoogudest (tasud, elamiskulud jne).

(Liikmes)riikides rakendatud välistudengite ligimeelitamise meetmete liigid varieeruvad vastavalt kehtestatud riiklikule poliitikale ja strateegilistele prioriteetidele. Välistudengite õppima asumise soodustamiseks (jaotis 3.1) keskenduvad (liikmes)riigid teabe pakkumisele eesmärgiga tagada, et välistudengid oleksid (liikmes)riikides pakutavate õppekavade ja teenustega hästi kursis ning ka stipendiumide ja rahastamisvõimaluste pakkumisega, kusjuures need võimalused on sageli suunatud

² „Tudeng” tähendab põhimõtteliselt sama mis „üliõpilane” direktiivis 2004/114/EÜ kolmandate riikide kodanike riiki lubamise kohta õpingute, õpilasvahetuse, tasustamata praktika või vabatahtliku teenistuse eesmärgil (kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:Et:PDF>), kuigi uuring hõlmab ka laiemaid tudengite kategooriaid, kelle (liikmes)riigid on määratlenud arvuliselt (proportsionaalselt) olulistena ja kes on sisenenud Euroopa Liitu õpingute eesmärgil (nt kutsekoolitus ja täiendharidus). Oluline on märkida, et **Iirimaa**, Taani ja **Ühendkuningriik** ei osalenud direktiivi vastuvõtmises ning seega ei ole see neile siduv. Samuti ei ole direktiiv siduv Norrale.

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:ET:PDF>.

⁴ Direktiiv ei ole Irimaale, Taanile, Ühendkuningriigile ja Norrale siduv.

teatud päritoluriikidele, millega toimub kahepoolne koostöö. Viimastel aastatel on (liikmes)riigid ka algatanud või laiendanud riigikeele asemel inglise keeles õpetatavate akadeemiliste kursuste pakkumist.

Üliõpilasi käsitlevas direktiivis 2004/114/EÜ sätestatakse osalevatele liikmesriikidele riiki sisenemise ja riigis viibimise ning riiki sisenemise lihtsustamise tingimused ning (liikmes)riigid on rakendanud paindlikud vastuvõtumenetlused (jaotis 3.2), mille raames väljastatakse eri viisaid või elamisloa vastavalt õpingute eesmärgile ja kestusele. Samuti on rakendatud taotluste kiirmenetlus, et kiirendada välistudengite asjaajamist. Sellegipoolest on välistudengitel endiselt riiklikest määrustest tulenevaid probleeme seoses viisa/elamisloa taotlemisega, näiteks nõue liikmesriigi konsulaaresindust isiklikult külastada, mis võib olla raskendatud, kui liikmesriigil on kogu maailmas vähe diplomaatilisi esindusi. Viisa- ja elamisloataotluste menetlemise eest võetavate tasude suhtes kehtib ELis terve rida eri põhimõtteid. Mõnes liikmesriigis on need tasud välistudengitele väiksemaks muudetud või koguni kaotatud, ent teistes on elamislubade eest võetavad tasud viimaste aastate jooksul oluliselt suurenenud.

Enamik (liikmes)riike pakub välistudengitele riigis viibimise ajal (jaotis 3.3) tervet rida õigusi ja võimaldavad pereliikmete kaasatoomist. Kooskõlas direktiivi sätetega on välistudengitel õpingute ajal juurdepääs tööturule, kusjuures lubatud töötundide arv on sageli suurem, kui direktiivis ette nähtud, ja mõnel juhul on lubatud ka tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana. Mõni (liikmes)riik pakub välistudengitele piiramatut juurdepääsu tööturule, samal ajal kui teised on otsustanud piirata seda teatud majandussektoritega ja vastavalt oma riigisisese tööturu vajadustele või piiravad tudengite juurdepääsu tööturule nende riigis viibimise esimestel kuudel. Praktikas eksisteerivad tõkked välistudengitele ka siis, kui töötamine on lubatud, näiteks tulenevalt tööandja kohustusest põhjendada, et asjaomasele ametikohale ei ole sobivaid kohalikke kandidaate. Kuigi välistudengite tavapärase töösektorite ja oskuste taseme kohta on väga vähe andmeid, paistab juurdepääs olevat peamiselt madala oskustasemega sektoritele, mis pakuvad pigem võimalust teenida lisatulu kui võimalust omandada kogemusi või laiendada kutsealast võrgustikku, mis oleks tudengitele abiks pärast õpingute lõpetamist.

Pärast õpingute lõpetamist (jaotis 3.4) saavad lõpetanud enamikus (liikmes)riikides vastavalt kehtivatele riiklikele tingimustele taotleda asjaomast tööloa / õigust viibida riigis muudel alustel ilma liikmesriigist lahkumata. Töötamisvõimalustega seoses võib täheldada mitmeid eri tavasid, mis kajastavad riigi üldist strateegiat. Piirangud võivad kehtida töö liigile, mida endistel välistudengitel on lubatud teha, näiteks võib kehtida nõue, et see peab vastama läbitud õppekavale ning mõnel juhul võivad kehtida ka miinimumpalga nõuded. Enamikus liikmesriikides on lubatud tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana, kuigi võib kehtida nõue, et lõpetanu tõestaks juurdepääsu investeringutele ja kapitalile või seotust sektoripõhiste prioriteetidega. Viimastel aastatel on mõni liikmesriik juurutanud uusi programme kolmandatest riikidest pärit ülikooli lõpetanute ettevõtjate riiki jäämise soodustamiseks. Mõnel juhul võidakse kolmandate riikide kodanikest ülikooli lõpetanutele pakkuda liikmesriigis töö leidmiseks teatud perioodi; need tingimused varieeruvad seoses pakutavate toetuste ja selle perioodi kestusega, mis võib olla kuni 18 kuud.

Statistilisi andmeid õppimiseks antud elamisloa kuritarvitamise kohta Euroopa Liitu sisenemiseks (jaotis 4) on endiselt vähe, ent enamik liikmesriike on teatanud mõnest kuritarvitamise juhtumist; ainult kolm liikmesriiki pidas seda ulatuslikuks probleemiks. Mainiti õppimiseks antud elamisloa kuritarvitamise eri liike (jaotis 4.1), sealhulgas lubatust kauemaks riiki jäämine, õpingutes mitteosalemine, pärast õpinguteks väljastatud elamisloaga riiki sisenemist varjupaigataotluse esitamine, tudengistaatuse kasutamine teise liikmesriiki edasi liikumiseks ja töötamine vastuolus seadusega kehtestatud tingimustega. Mõnes (liikmes)riigis on kuritarvitamine osades haridussektorites rohkem levinud kui teistes, näiteks erasektori keeltekoollides. Kuritarvitamise tõkestamiseks rakendavad (liikmes)riigid mitmeid eri meetmeid (jaotis 4.2), mille eesmärk on vähendada riski, et välistudengid sisenevad liikmesriiki muul põhjusel kui õppimiseks. Need hõlmavad kvalifikatsioonide ja oskuste kontrollimise süsteeme, millega tehakse kindlaks, kas tudengite riiki sisenemise põhjused on vastavuses õppekavaga. (Liikmes)riigid on rakendanud ka

litsentsi- ja/või kontrollisüsteeme eesmärgiga tagada, et ka õppeasutused ei riku tudengite elamisloa kasutamise tingimusi ja tegevusjuhendeid, mis on vastu võetud eesmärgiga soodustada välisstudengeid vastu võtvas haridussektorites iseregulatsiooni.

Välisstudengite juurdepääsu õppimisvõimalustele soodustab ka rahvusvaheline koostöö terve rea erinevate kahe- ja mitmepoolsete lepingute kujul (jaotis 5.1), mis on sageli sõlmitud laiemate, näiteks tööjõuturu vajaduste rahuldamisele või kaubanduse edendamisele suunatud strateegiliste eesmärkide raames. Kõikides (liikmes)riikides sõlmitakse ka otselepinguid konkreetsete (nii riiklike kui ka era-) ülikoolide ja kolledžite ning kolmandate riikide asutuste vahel. ELi (mobiilsus)programmid (jaotis 5.2) on olnud tõhusad kolmandatest riikidest pärit tudengitele võimaluste avamisel mitte ainult ühes kindlas ELi liikmesriigis õppimiseks, vaid ka õpingute jätkamiseks teistesse (liikmes)riikidesse edasi liikumiseks. Mõni liikmesriik on teinud oma tavalistes taotlusprotsessides muudatusi ja muuhulgas lihtsustanud haldusprotsesse näiteks Erasmus Munduse tudengite vastuvõtmise hõlbustamiseks. Loodud on ka muid (mitte seadusega kehtestatud) koostöösuhteid kolmandate riikidega (jaotis 5.3), nagu osalemine haridusmessidel kolmandates riikides ja ELi ülikoolide poolt rahvusvaheliste ülikoolilinnakute loomine kolmandates riikides.

Mõni (liikmes)riik on tähendanud välisstudengite sisserändest tulenevaid mitmesuguseid mõjusid (jaotis 6). Need varieeruvad liikmesriikide lõikes oluliselt ning neid kujundavad riiklikud strateegiad ja poliitikasuunad. Üldiselt loetakse neid mõjusid positiivseteks ning mõnel juhul annavad välisstudengid õppemaksude või tööturul ja majanduses oma töötasult tasutavate maksude ja elamiskulude kaudu olulise panuse riigi tuluvoogudesse. Selle kohta, et välisstudengite ja kohalike tudengite vahel oleks õppekohtade pärast konkurents, on tõendeid vähe. Ka nn ajude äravoolu ei peeta oluliseks probleemiks, kuigi (liikmes)riigid on kehtestanud meetmeid selle nähtuse ennetamiseks.

Üldiselt on välisstudengite Euroopa Liitu meelitamise poliitika ja tavad (liikmes)riikides edasi arenenud ning viimastel aastatel on seda nähtust rohkem tähtsustatud. Kuigi ELi õigusaktide raamistikus on toimunud vastuvõtu- ja riigis viibimise tingimusi reguleerivate siseriiklike õigusaktide ühtlustamine, eksisteerib siiski veel erinevusi riikliku tasandi poliitikas ja tavades, eelkõige seoses juurdepääsuga tööturule õpingute ajal ja pärast õpingute lõpetamist, aga ka välisstudengitele tööturuga seoses ja üldiselt riigis viibimise ajal pakutavate toetuste osas. Peamiselt on need erinevused seotud liikmesriikide rakendatava konkreetse strateegilise ja poliitilise lähenemisviisiga ning sellega, mil määral riiklik poliitika toetab välisstudengite sisserände potentsiaali pikemaajalises perspektiivis või ajutist rännet õpingute perioodiks. Sealjuures mõistavad liikmesriigid, et praktikas eksisteerib tõkkeid, mis tuleb kõrvaldada ELi ja riikliku poliitika tõhusaks rakendamiseks, ning ei kujunda ise välisstudengite otsuseid selle kohta, millises liikmesriigis õppida.

ELi ja riikliku strateegia ja poliitika täiustamise üldine eesmärk on tagada, et Euroopa Liitu nähakse kui maailma tippasemel piirkonda hariduse valdkonnas. Selle eesmärgi saavutamisele aitab tõenäoliselt oluliselt kaasa täiendav seadusandlik tegevus ELi tasandil, mis on suunatud vastuvõtutingimuste ja riigis viibimise ajal tagatavate õiguste, sh liikuvuse parandamisele ning kolmandate riikide kodanikele kaitsemehhanismide tagamisele kooskõlas asutamislepingu eesmärkidega.

1. SISSEJUHATUS

Käesolevas kokkuvõttes aruandes on esitatud ERV 2012. aasta põhiuuringu „Välistudengite ränne Euroopa Liitu” tulemused⁵. Uuringu eesmärk on anda ülevaade (liikmes)riikide poolt seoses kolmandatest riikidest pärit välistudengitega rakendatavast sisserändepoliitikast, et aidata poliitikakujundajatel ja praktikutel aktiivselt välistudengeid Euroopa Liitu õppima meelitada ja tõkestada haridusrände kuritarvitamist. Küprose Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise raames ERV Küprose riikliku kontaktpunkti korraldatud ERV 2012. aasta konverentsil võeti kokku ERV poolt selles valdkonnas tehtud töö, millega tehti otsene panus tudengite ja teadlaste direktiivi muutmissetpanekute väljatöötamisse ning poliitikakujundamise toetamisse välistudengite ja immigratsiooni valdkonnas.

Mõiste „tudeng” tähendab põhimõtteliselt sama mis „üliõpilane” direktiivis 2004/114/EÜ⁶ kolmandate riikide kodanike riiki lubamise kohta õpingute, õpilasvahetuse, tasustamata praktika või vabatahtliku teenistuse eesmärgil, kuigi arvesse võetakse ka (liikmes)riikide määratletud laiemaid tudengite kategooriaid, kui need on riiklikus kontekstis olulised ja kui tudengid on asjaomaste õpinguvormide eesmärgil Euroopa Liitu rännanud (nt kutseõpe ja täiendõpe).

Uuringus keskendutakse välistudengite sisserändele Euroopa Liitu ning see hõlmab ka neid tudengeid, kes on läbinud mitu õppekursust, näiteks läinud esimese astme kursuselt teise astme kursusele. See ei hõlma muul eesmärgil Euroopa Liitu tulevaid rändajaid, isegi kui nad pärast tulekut otsustavad alustada õpinguid.

Komisjoni 2011. aasta aruandes direktiivi 2004/114/EÜ⁷ rakendamise kohta hinnati selle riiklikesse õigusaktidesse ülevõtmist ja määratleti terve rida samme, mida komisjon peaks nõuetekohase ülevõtmise tagamiseks astuma, ja see, millistes valdkondades saaks direktiivi täiustada. Seega on ERV uuringu eesmärk ka anda poliitikakujundajatele ajakohast ja asjakohast teavet, käsitledes mitut komisjoni aruandes määratletud tähtsat küsimust, kaasa arvatud ootused ja (liikmes)riikide seadustes praegu eksisteerivad lõhed, mille saaks direktiivi muutmisega kaotada. Need hõlmavad järgmist:

- meetmed välistudengite Euroopa Liitu meelitamiseks;
- välistudengite vastuvõtmist (riiki sisenemist ja riigis elamist) lihtsustavad protseduurid;
- õigus saada elamisluba vs mõni muu riiklik elamisluba (elamisloa tingimused);
- juurdepääs teabele, mis võimaldab tudengitel täita vastuvõtutingimusi;
- juurdepääs töötamiseks ja/või tööturule nii õpingute ajal kui ka pärast õpingute lõpetamist;
- koostoime liikuvust soodustavate (ELi) programmidega.

1.1 Mõiste

„Välistudeng” tähendab käesolevas uuringus „kolmanda riigi kodaniku”⁸, kes saabub kolmandast riigist Euroopa Liitu õppimise eesmärgil”. Välistudengid on heterogeenne rühm, mis hõlmab tudengeid alates mobiilsus- ja vahetusprogrammide kaudu lühikeseks ajaks õppima tulevatest

⁵ Kuigi pealkirjas viidatakse Euroopa Liidule, on ka Norra ERV liige ja osales uuringus.

⁶ **Iirimaa**, Taani ja **Ühendkuningriik** ei osalenud direktiivi vastuvõtmises ja seega ei ole see neile siduv. Samuti ei ole see siduv **Norra**le.

⁷ KOM(2011) 587 (lõplik), kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0587:ET:NOT>.

⁸ Vastavalt ERV sõnastikule on „kolmanda riigi kodanik” „isik, kes ei ole Euroopa Liidu kodanik Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 20 lõike 1 tähenduses ja kellel ei ole ELi õigust liikumisvabadusele Schengeni piirieskirjade artikli 2 lõike 5 tähenduses.” See määratlus tähendab, et Norra, Islandi, Liechtensteini ja Šveitsi kodanikke ei loeta kolmanda riigi kodanikeks.

vahetusüliõpilastest kuni tudengiteni, kes läbivad oma õpingud tervikuna (liikmes)riigis. „Välistudengi” kontseptsioon varieerub (liikmes)riikide lõikes olenevalt nendega seotud eri programmide⁹. See põhjustab liikmesriikide vahel võrreldavusprobleeme.

Vastavalt rahvusvahelisele ühtsele hariduse liigitusele (ISCED)¹⁰ eristatakse kuut erinevat haridustaset, kus kõrgharidust hõlmavad viies tase (kolmanda taseme hariduse esimene aste) ja kuues tase (kolmanda taseme hariduse teine aste):

- viies tase (kolmanda taseme hariduse esimene aste) on (liikmes)riikides määratletud bakalaureuse- ja magistrikraadi tasemena, mille raames õppekava teoreetiline kestus alates viienda taseme algusest on kokku vähemalt kaks aastat;
- kuues tase (kolmanda taseme hariduse teine aste) on (liikmes)riikides määratletud doktorikraadi tasemena (PhD), mille raames on tavaliselt nõutav avaldamiskõlbliku kvaliteediga doktoritöö või dissertatsiooni esitamine, mis põhineb alapärasel uurimustööl ja annab olulise panuse teadmiste varamusse.

Mõnel juhul, kui asjaomased (liikmes)riigid peavad seda oluliseks, hõlmab uuring ka ISCED liigituse neljanda taseme¹¹ välistudengeid.

1.2 Statistiline ülevaade

Kuigi nende statistiliste andmete esitamiseks kasutatavad statistilised määratlused on liikmesriikide lõikes mõneti erinevad, on selge, et välistudengid moodustavad mitmetes ELi (liikmes)riikides olulise osa kolmandate riikide kodanike arvust. Näiteks Eurostati 2011. aasta andmete¹² kohaselt väljastati kolmandate riikide kodanikele rohkem kui 2 miljonit esmakordset elamisluba ning kuigi suurim arv uusi elamislube anti perega seotud põhjustel (30% ehk 716 100), väljastati ligikaudu 21% (495 500) uutest lubadest hariduse eesmärgil. Kõikidest 2011. aastal hariduse eesmärgil väljastatud esmakordsetest elamislubadest ligikaudu 190 000 anti välja õpingute eesmärgil kooskõlas direktiiviga 2004/114/EÜ. Seega moodustas selle direktiivi kohaselt väljastatud elamislubade arv umbes 40% kõikidest 2011. aastal hariduse eesmärgil väljastatud elamislubadest.

OECD uuringutest nähtub, et ajavahemikul 2000–2010 suurenes välistudengite arv Euroopas ligikaudu 114%, mis on oluliselt rohkem kui Põhja-Ameerikas, kus see arv kasvas vaid umbes 55%¹³. Kogu maailmas suurenes ajavahemikul 2000–2010 väljaspool oma kodakondsusriiki õppima asunud üliõpilaste arv 99%. Kuigi eelistatuim piirkond on Euroopa (41%), millele järgneb Põhja-Ameerika (21%), on kõige kiirmini kasvavad sihtpiirkonnad Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkond, Okeania ja Aasia¹⁴.

⁹ ERV sõnastiku kohaselt on rände kontekstis kolmanda riigi kodanikust „üliõpilane” „kolmanda riigi kodanik, kes on vastu võetud kõrgemasse õppeasutusse ja lubatud liikmesriigi territooriumile, kus ta põhitegevuseks on täiskoormusega õpe kõrgemas õppeasutuses liikmesriigi poolt tunnustatud kõrgharidusele vastava kvalifikatsiooni, sealhulgas diplomi, tunnistuse või doktorikraadi omandamiseks, mis võib vastavalt tema siseriiklikele õigusaktidele hõlmata sellise õppeprogrammi ettevalmistuskursust,” kooskõlas direktiivi 2004/114/EÜ artiklis 2 sätestatud „üliõpilase” määratlusega.

¹⁰ Kättesaadav aadressil <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/isc97-en.pdf>.

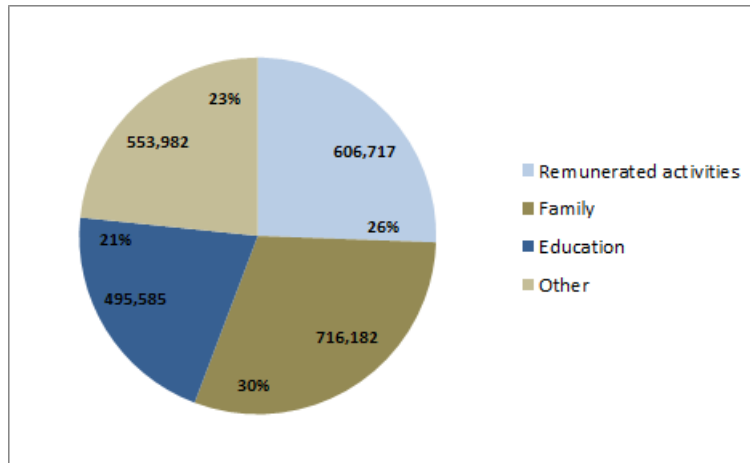
¹¹ Neljas tase (teise taseme järgne, kolmanda taseme eelne haridus), mis rahvusvaheliselt tasandilt vaadates hõlmab õppekavasid, mis ületavad teise taseme ülemise astme ja teise taseme järgse hariduse piiri, ent mida sisu poolest ei saa lugeda kolmanda taseme hariduseks. Need õppekavad võivad olla mõeldud tudengite ettevalmistamiseks viienda taseme õpinguteks ja nende põhjal võidakse lubada tudengeid viiendale tasemele, st kraadiõpingute-eelsed baaskursused ja lühiajalised kutseõppekavad.

¹² Eurostati (juuni 2012) elamislubade statistika. Kättesaadav aadressil http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Residence_permits_statistics#Residence_permits_by_reason.

¹³ OECD (2012) „Education at a Glance 2012”: OECD Indicators. OECD Publishing. Kättesaadav aadressil http://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf, lk 360.

¹⁴ OECD (2012) „Education at a Glance 2012”: OECD Indicators. OECD Publishing. Kättesaadav aadressil

Joonis 1. ELi liikmesriikides ja Norras 2011. aastal väljastatud esmakordsed elamislood põhjuste kaupa

Remunerated activities	<i>Tasustatud tegevus</i>
Family	<i>Pere</i>
Education	<i>Haridus</i>
Other	<i>Muu</i>

Allikas. Eurostat – 2013. aasta jaanuari seisuga

Märkus: see arv hõlmab kõiki haridusega seotud põhjusi, mitte üksnes kolmanda taseme õpinguid. Statistilised andmed tudengite kohta hõlmavad paljusid tudengite rühmi: programmis osalevaid tudengeid, vahetusüliõpilasi ja üliõpilasi, kes läbivad oma õpingud ühes riigis, diplomi või ainepunktide omandamiseks eri riikides õppivaid tudengeid (kes osalevad ECTS-ainepunktide saamiseks mõnel kursusel ja pöörduvad seejärel tagasi) ja kraadiõppes õppivaid üliõpilasi (kes läbivad täieliku bakalaureuse-, magistri- või doktoriõppe).

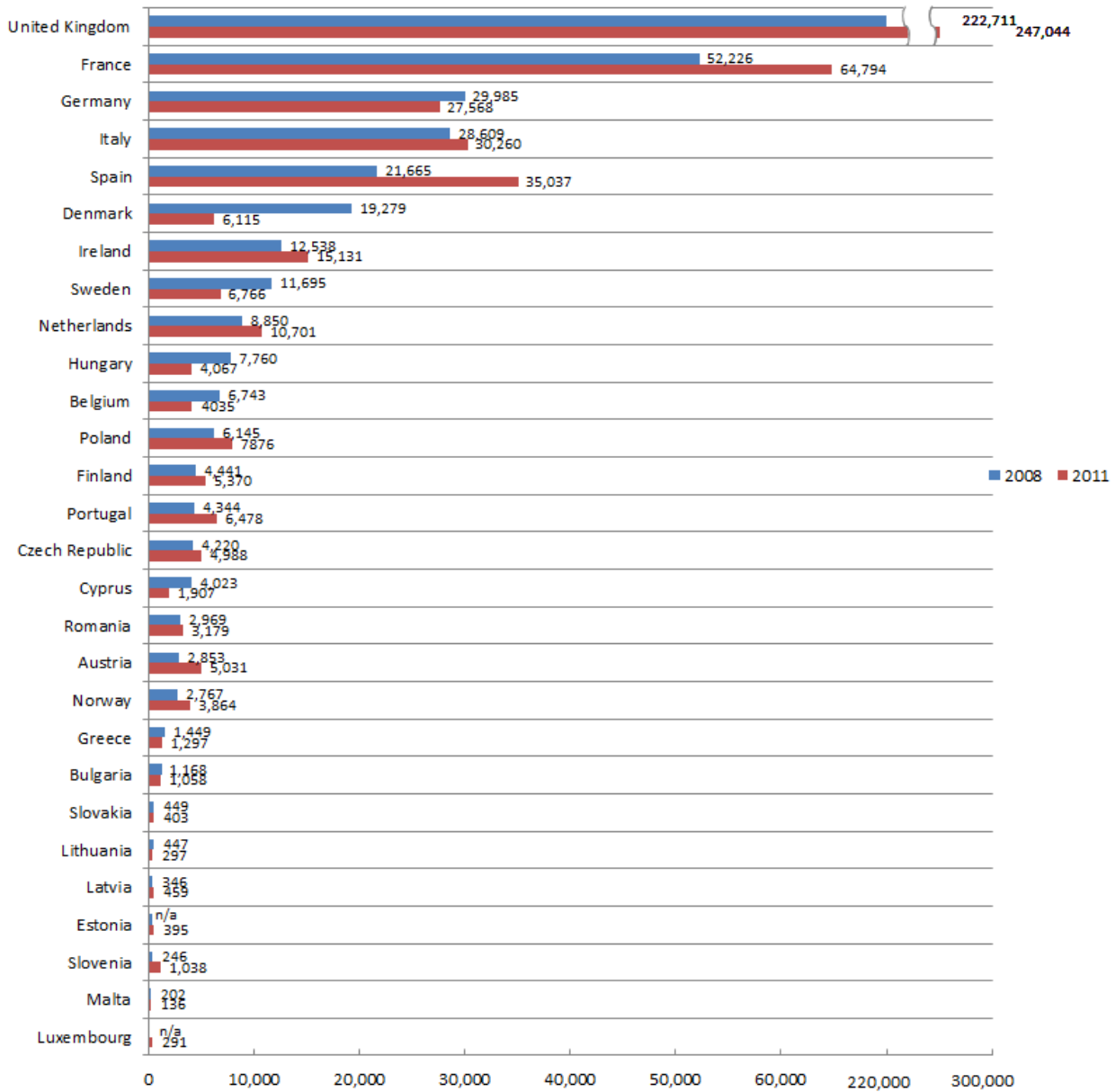
Kõikidel haridusega seotud põhjustel väljastatud esmakordsete elamislubade arv on viimaste aastate jooksul kasvanud 458 469-lt (2008) 495 585-ni (2011), nagu näha ka allpool [joonisel 2](#). Liikmesriikide lõikes väljastatakse kolmandate riikide kodanikele kõige rohkem esmakordseid lube **Ühendkuningriigis** (umbes 50% kõikidest ELis väljastatud lubadest). Samas aga ei ole Ühendkuningriigil elamislubade andmebaasi – selle asemel kasutatakse hinnanguid, mis põhinevad kolmandate riikide kodanike arvul, kellele on antud luba riigis viibida¹⁵.

Joonis 2. Hariduse eesmärgil 2008. ja 2011. aastal väljastatud esmakordsed load (liikmes)riikide lõikes

http://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf, lk 361.

¹⁵ Lähemat teavet Ühendkuningriigi ja Ühendkuningriigis tudengite sisserände mõõtmise kohta leiate aadressilt <http://emn.intrasoft-intl.com/Downloads/download.do;jsessionid=E513D92711C21036D7D05EFFC60810A4?fileID=3531>.

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

United Kingdom	<i>Ühendkuningriik</i>
France	<i>Prantsusmaa</i>
Germany	<i>Saksamaa</i>
Italy	<i>Itaalia</i>
Spain	<i>Hispaania</i>
Denmark	<i>Taani</i>
Ireland	<i>Iirimaa</i>
Sweden	<i>Rootsi</i>
Netherlands	<i>Madalmaad</i>
Hungary	<i>Ungari</i>
Belgium	<i>Belgia</i>
Poland	<i>Poola</i>
Finland	<i>Soome</i>
Portugal	<i>Portugal</i>
Czech Republic	<i>Tsehhi</i>
Cyprus	<i>Küpros</i>
Romania	<i>Rumeenia</i>
Austria	<i>Austria</i>
Norway	<i>Norra</i>
Greece	<i>Kreeka</i>

Bulgaria	<i>Bulgaaria</i>
Slovakia	<i>Slovakkia</i>
Lithuania	<i>Leedu</i>
Latvia	<i>Läti</i>
Estonia	<i>Eesti</i>
Slovenia	<i>Sloveenia</i>
Malta	<i>Malta</i>
Luxembourg	<i>Luksemburg</i>

Allikas: Eurostat

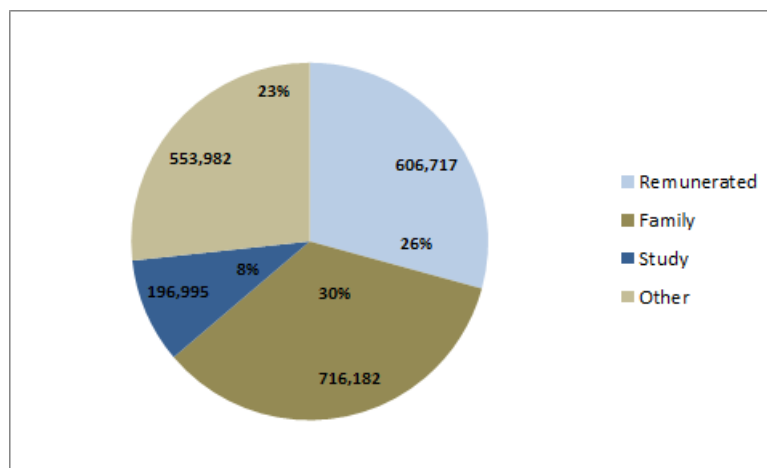
2013. aasta jaanuari seisuga

Märkus: üliõpilasi käsitlev direktiiv ei ole siduv Taanile, Iirimaale ja Ühendkuningriigile.

Luksemburgis kehtestati 2008. aastal isikute vaba liikumise seadusega eraldi tudengite elamisluba.

2008. aasta andmed Poola kohta ei ole täielikud.

Joonis 3. ELi liikmesriikides üliõpilasi käsitleva direktiivi kohaselt 2011. aastal väljastatud esmakordsed elamisload põhjuste kaupa

Allikas: Eurostat – 2013. aasta jaanuari seisuga

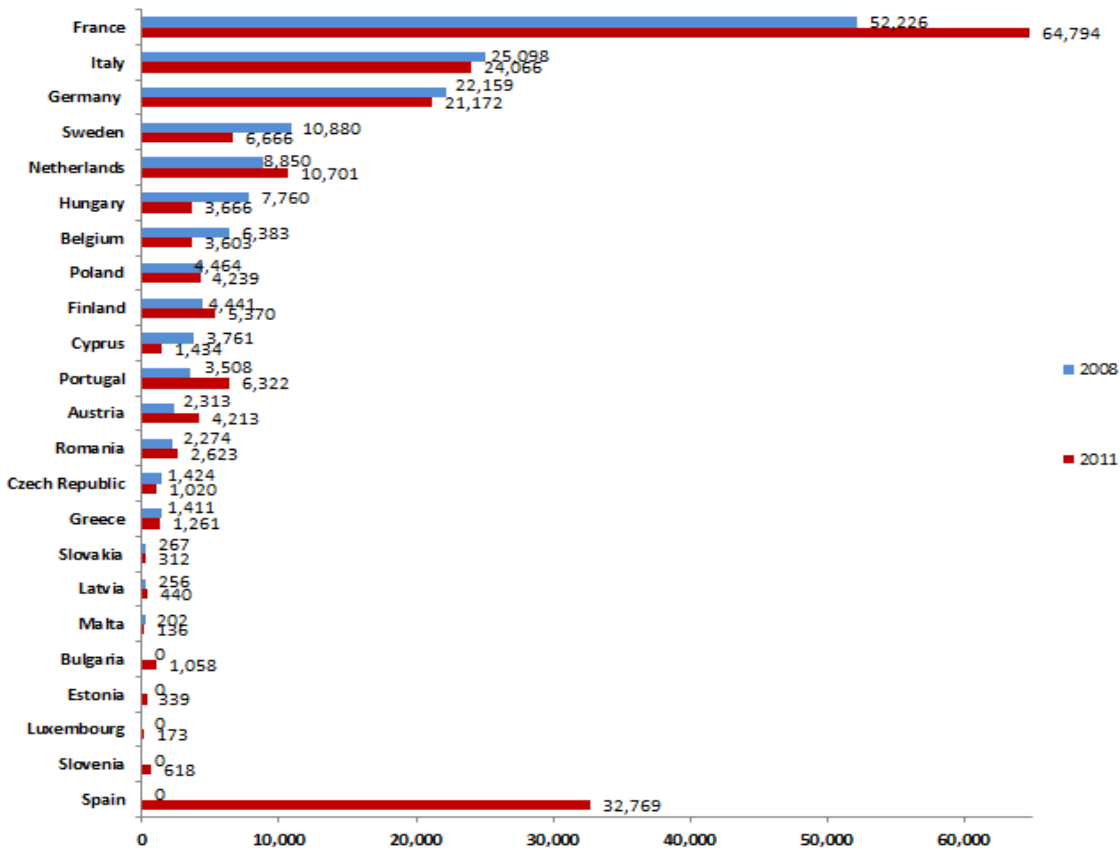
Märkus: see arv hõlmab direktiivi 2004/114/EÜ kohaselt õpingute eesmärgil väljastatud esmakordseid lube (v.a Norra).

Üliõpilaste direktiiv ei ole Taanile, Iirimaale ja Ühendkuningriigile siduv ja seega ei ole neid arvesse võetud.

Joonisel 4 on esitatud ülevaade direktiivi 2004/114/EÜ kohaselt väljastatud lubadest. Direktiiviga hõlmatud (liikmes)riigid, mis väljastasid 2011. aastal õpingute eesmärgil kõige rohkem esmakordseid lube, on **Prantsusmaa, Itaalia, Saksamaa ja Hispaania**. Ajavahemikul 2008–2011 on see arv kasvanud **Austrias, Prantsusmaal, Tšehhis, Soomes, Madalmaades, Itaalias, Portugalis ja Sloveenias**. Nende näitajate kasv viitab välistudengite suurenenud rände Euroopa Liitu.

Joonis 4. (Liikmes)riikides 2008. ja 2011. aastal direktiivi 2004/114/EÜ kohaselt õpingute eesmärgil väljastatud esmakordsed load

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välisstudengite ränne Euroopa Liitu

Allikas: Eurostat

2013. aasta jaanuari seisuga

Märkus: üliõpilasi käsitlev direktiiv ei ole Taanile, Iirimaa ja Ühendkuningriigile siduv ja seega ei ole neid arvesse võetud.

2008. aasta andmed Poola kohta ei ole täielikud.

Allpool [tabelis 1](#) on näha, et hariduse eesmärgil väljastatud lubade osakaal kehtivate lubade koguarvust varieerub märkimisväärselt. 2008. aastal oli see näiteks **Sloveenias** 2%, **Prantsusmaal** 12% ja **Ungaris** 23%. Hariduse eesmärgil väljastatud kehtivate lubade osakaal suurenes ajavahemikul 2008–2011 mõnes (liikmes)riigis, näiteks **Portugalis**, kus see osakaal tõusis 4 protsendilt 17 protsendini. Mõnes (liikmes)riigis see osakaal aga ka vähenes ühe kuni kahe protsendi võrra. Kuigi käesolev tabel ei hõlma **Ühendkuningriiki**, sest üliõpilasi käsitlev direktiiv ei ole sellele riigile siduv, on selge, et haridusränne on suurenenud ja moodustas 2011. aastal 61% ELi mittekodanike sisserändest Ühendkuningriiki (2008. aastal 45%)¹⁶. Need, kes algselt tulid Ühendkuningriiki üliõpilastena, moodustasid 2011. aastal 16% (alalise) elamisloa saanutest.¹⁷

¹⁶ Allikas: http://www.ons.gov.uk/ons/publications/re-reference-tables.html?newquery=*&newoffset=0&pageSize=25&edition=tcm%3A77-280889.

¹⁷ Allikas: <https://www.gov.uk/government/publications/migrant-journey-third-report>.

Tabel 1. Hariduse eesmärgil väljastatud kehtivate elamislubade arv ja osakaal kehtivatest hariduse, pere ja tasustatud tegevusega seotud eesmärgil väljastatud elamislubadest 2008. ja 2011. aasta 31. detsembri seisuga

	2008			2011		
	Kokku	Haridus	Osakaal	Kokku	Haridus	Osakaal
Austria	0	0	:	89 582	15 283	17%
Belgia	:	:	:	199 575	19 833	10%
Eesti	8 038	431	5%	10 243	602	6%
Hispaania	1 396 373	38 759	3%	1 342 392	49 435	4%
Iirimaa	104 336	37 936	36%	87 092	35 493	41%
Itaalia	2 368 931	87 260	4%	3 514 926	49 014	1%
Kreeka	476 327	6 102	1%	455 915	7 210	2%
Küpros	87 664	14 129	16%	102 129	14 923	15%
Leedu	10 297	1 040	10%	2 496	11	0%
Luksemburg	:	:	:	19 540	585	3%
Läti	14 496	499	3%	14 772	705	5%
Madalmaad	195 205	13 927	7%	211 134	17 960	9%
Malta	3 443	252	7%	3 477	382	11%
Poola	–	–	:	103 993	5 910	6%
Portugal	112 136	4 984	4%	38 617	6 373	17%
Prantsusmaa	1 079 454	130 465	12%	1 120 204	114 172	10%
Rootsi	178 189	19 260	11%	211 178	19 474	9%
Saksamaa	1 387 426	117 234	8%	1 638 658	104 820	6%
Slovakkia	10 432	790	8%	15 565	900	6%
Sloveenia	61 624	1 142	2%	41 313	1 722	4%
Soome	57 152	6 140	11%	107 287	8 522	8%
Tšehhi	238 622	6 976	3%	201 027	9 807	5%
Ungari	37 644	8 732	23%	42 726	8 352	20%
Norra	51 008	4 449	9%	60 993	6 612	11%

Allikas: Eurostat

2013. aasta jaanuari seisuga

Märkus: koguarvud hõlmavad kõiki tasustatud tegevuse, hariduse ja perega seotud põhjustel väljastatud lube. Ühendkuningriigi kohta praegu andmed puuduvad.

2. EUROOPA LIIDU JA RIIKLIK POLIITILINE KONTEKST

Selles jaotises antakse ülevaade Euroopa Liidu ja riiklikust poliitilisest kontekstist seoses välisstudengite rändega Euroopa Liitu. Seda poliitikat on viimaste aastate jooksul arendatud ning sellega on jätkuvalt püütud kõrvaldada riiklikul tasandil esinevaid lünkasid ja probleeme. Euroopa Liidu poliitika kirjeldus on esitatud jaotises 2.1 ja riiklike poliitikasuundade ülevaade jaotises 2.2.

2.1 Euroopa Liidu poliitika

Euroopa Liit hindab välisstudengite tähtsust ja nende loodavat lisaväärtust kõrgelt. Kolmandate riikide kodanike õpingute eesmärgil Euroopa Liitu liikumise edendamine on olnud osa Euroopa Liidu poliitikast alates 1994. aastast, mil võeti vastu nõukogu resolutsioon kolmandate riikide kodanike õpingute eesmärgil (liikmes)riikide territooriumile lubamise kohta¹⁸.

¹⁸ [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996Y0919\(04\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996Y0919(04):EN:HTML).

Euroopa Liidu hariduspoliitika üks keskseid eesmärke on muuta EL tipptasemel piirkonnaks hariduse ja koolituse valdkonnas ning selleks osaleb EL paljudes eri algatustes:

- **regulaarsed poliitilised dialoogid** kolmandate riikidega on kasulikud platvormid ELi hariduse ja koolituse atraktiivsuse tutvustamiseks;
- **kahepoolsed kokkulepped** terve rea kolmandate riikidega (Ameerika Ühendriigid, Austraalia, Brasiilia, Hiina, Iisrael, India, Kanada, Lõuna-Ameerika, Mehhiko) ning koostöö ühist huvi pakkuvatel teemadel (nt kvalifikatsiooniraamistikud, kvalifikatsioonide tunnustamine, ainepunktide ülekandmine) võrdlusuuringute, üliõpilasvahetuse, töötubade ja konverentside kaudu;
- **liikuvuse soodustamise ja toetamise programmid:** Marie Curie stipendiumide abil pakutakse Euroopa teadustoetusi ja programmi Erasmus Mundus raames pakutakse stipendiumeid välistudengitele. Euroopa Liit peab neid olulisteks vahenditeks ELi muutmisel maailma tipptasemel piirkonnaks õppimise, teaduse ja innovatsiooni valdkonnas;
- **ühiste konsortsiumide stipendiumid** on saadaval tudengitele ja teadlastele (Ameerika Ühendriikidest, Austraaliast, Jaapanist, Kanadast, Lõuna-Koreast ja Uus-Meremaalt), kes osalevad ELi ja asjaomase kolmanda riigi vahelistes ühiste konsortsiumide projektides.

Eespool kirjeldatud toetus- ja stipendiumiprogrammid aitavad kaasa rahvusvaheliste teadus- ja õppevõrgustike loomisele ülikoolide ja vilistlaste vahel. Üldiselt on ülikoolidel olemas omaenda vilistlaste võrgustikud. Euroopa Liit on aga samuti loonud eri vilistlasühendusi, näiteks Erasmus Munduse üliõpilas- ja vilistlasühendus ning ühendus OCEANS, mis on loodud kontaktide säilitamiseks ELi ja Austraalia, Jaapani, Kanada, Lõuna-Korea, Uus-Meremaa ja USA vaheliste ühiste konsortsiumite partnerlusprojektide varasemate ja tulevaste osalejate vahel.

Praktilised näited ELi poliitika raames välistudengite ligimeelitamiseks välja töötatud meetmetest ja vahenditest hõlmavad internetiportaali „[Study in Europe](#)”¹⁹, mille eesmärk on tutvustada Euroopa kõrghariduse atraktiivsust teistest maailma osadest pärit üliõpilastele. See käivitati 2008. aastal ning selle raames antakse selget ja ajakohast teavet näiteks (liikmes)riikides pakutavate kursuste valiku, vastuvõtumenetluste, maksumuste ja stipendiumivõimaluste kohta. See oli osa ulatuslikust kampaaniast välistudengite arvu suurendamiseks Euroopa Liidus. Selle kampaania raames töötas komisjon välja ka töövahendite komplekti „Study in Europe Communication Tool-Kit”, et aidata Euroopa ülikoolidel ja kõrgharidusasutustel end rahvusvahelisel tasandil paremini ja tõhusamalt turustada. Samuti toetab komisjon võrgustikke ENIC (Euroopa teabekeskused) ja NARIC (akadeemilise tunnustamise riiklikud teabekeskused), mis toimivad vāravana Euroopa Liidus õppida ja töötada soovijate akadeemilise ja kutsealase kvalifikatsiooni tunnustamisel. Ka ELi rāndeportaal²⁰ annab potentsiaalsetele Euroopa Liitu rāndajatele ajakohast praktilist teavet Euroopa ja riiklike sisserrāndemenetluste ja poliitika kohta. Lisaks pakub portaal teavet juba ELis elavatele kolmandate riikide kodanikele, kes soovivad kolida ühest liikmesriigist teise.

Vālistudengeid käsitletakse ulatuslikult ka rānde ja liikuvuse suhtes võetud üldise lähenemisviisi kohta esitatud vārskeima teatise²¹ esimese samba raames: „Seadusliku rānde ja liikuvuse korraldamine ja hõlbustamine”. Üldise lähenemisviisi raames edendatakse meetmeid, mille eesmärk on kolmandatest riikidest pärit tudengite ELi lubamise, ELis elamise ja ELi-sisese liikuvuse täiendav soodustamine, mis omakorda võib potentsiaalselt tugevdada ELi innovatsioonivõimekust ja konkurentsivõimet tulevikus ning aidata rahuldada ELi tööturu vajadusi.

¹⁹ Kättesaadav aadressil <http://ec.europa.eu/education/study-in-europe/>.

²⁰ Kättesaadav aadressil <http://ec.europa.eu/immigration/>.

²¹ KOM(2011) 743 (lõplik), kättesaadav aadressil:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0743:FIN:ET:PDF>

Kolmandate riikide tudengite ELi (liikmes)riikidesse õppima lubamise tingimusi reguleerib nõukogu direktiiv 2004/114/EÜ²², millega sätestatakse kolmandate riikide kodanike riiki lubamine õpingute, õpilasvahetuse, tasustamata praktika või vabatahtliku teenistuse eesmärgil²³. Muuhulgas sätestatakse direktiivis tingimused alljärgneva kohta:

- **riiki lubamine ja vastuvõtmine**, nt piisavad rahalised vahendid, vastuvõtmine haridusasutusse, õppemaksu ettemaksmine, kavandatava kursuse õppekeele oskus;
- **riigis elamine (viisad ja elamisload)**, nt välistudengite elamislubade või viisade kiirmenetluse võimalus, elamisloa andmisest võidakse keelduda riikliku poliitika, julgeoleku või tervishoiu kaalutlustel;
- **tööhõive**, st välistudengitel on lubatud tegeleda majandustegevusega vähemalt 10 tundi nädalas, kuigi see võib olla piiratud teatud sektorite või erisustega perioodidel (nt vaheajad).

Lisaks nähakse ELi viisaeeskirjas (määrus (EÜ) nr [810/2009](#)) ette võimalus kaotada viisatasu üliõpilastele, aspirantidele ja nendega kaasas olevatele õpetajatele, kes viibivad riigis õpingute või haridusalase koolituse eesmärgil. Välistudengite riiki lubamist käsitletakse allpool [jaotises 3](#).

2.2 **Riiklik poliitika**

Euroopa Liidu üldises kontekstis on alljärgnevalt antud ülevaade (liikmes)riikide strateegiatest, poliitikameetmetest ja tavadest seoses välistudengitega. Kõigepealt on esitatud välistudengeid käsitlevad riiklikud poliitikaraamistikud (liikmes)riikide kontekstis (jaotis 2.2.1), seejärel riiklikud strateegiad (jaotis 2.2.2) ning ülevaade riiklikest poliitilistest ja avalikest aruteludest (jaotis 2.2.3).

2.2.1 ***Riiklik kontekst (liikmes)riikides***

Enamiku (liikmes)riikide (**Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Ühendkuningriik ja Norra**) riiklik poliitika keskendub eelkõige välistudengite meelitamisele riigi kõrgharidussektorisse (st bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppesse). Peamised poliitilised mõjutegurid on seotud kõrgharidussektori rahvusvahelistumisega, et meelitada ligi kõrgetasemelisi oskusi ja luua üleilmseid akadeemilisi teadmivõrgustikke (soodustades üliõpilaste ja õppejõudude liikuvust), mis mängivad olulist rolli majanduse taaselustamises ja aitavad suurendada majanduse konkurentsivõimet. Praegusel majanduslanguse perioodil peetakse viimast iseäranis oluliseks.

Enamikul juhtudel ei ole ühte kõikehõlmavat riiklikku poliitikat seoses välistudengitega, vaid selle eest vastutab mitu ministeeriumi ja ametkonda eri poliitikavaldkondades: haridus, tööhõive, migratsioon, sisepoliitika ja välispoliitika (vt ka [lisa 1](#)). Paljud (liikmes)riigid (**Austria, Belgia, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome, Ühendkuningriik ja Norra**) näevad ette, et välistudengeid käsitleva riikliku poliitika arendamine on eespool mainitud poliitikavaldkondades jagatud vähemalt kahe ministeeriumi vahel ning mõnel juhul võetakse sealjuures arvesse tsiviilühiskonna ja teiste osaliste arvamust (nt ülikoolid, üliõpilasühendused, rektorite konverentsid, ärisektor).

Nii **Ungaris** kui ka **Lätis** puudub välistudengeid käsitlev riiklik poliitika. **Lätis** hindab iga kõrgharidusasutus ise välistudengite õppima meelitamise vajadust ja võimalusi ning töötab välja ja rakendab asjaomase strateegia. **Ungaris** on kehtestatud ainult tegevuskava, mille eesmärk on tugevdada väljaspool Ungari territooriumi elavate etniliste ungarlaste haridust.

²² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:ET:PDF>

²³ Direktiiv ei ole Iirimaa, Taanile, Ühendkuningriigile ega Norrale siduv.

Mis puudutab tulevikupoliitikat, siis **Madalmaad, Poola** ja **Sloveenia** kavatsesid muuta oma poliitikat seoses välistudengitega. Näiteks **Madalmaad** ja **Sloveenia** kavatsesid saada atraktiivsemaks õppimiskohaks kolmanda haridustaseme tudengitele. Lisaks plaanivad **Madalmaad** haridusrände kuritarvitamise paremaks tõkestamiseks kehtestada tudengitele kohustuslikud sihttasemed ning üldisemalt hakata koguma biomeetrilisi andmeid viisatootlusprotsessis. **Poola** kavatses juurutada eelisvastuvõtu ja riigis viibimise määrused välistudengitele ja ülikoolilõpetanutele. Vastuvõttu ja riigis viibimist käsitlevaid määrusi on lähemalt kirjeldatud allpool jaotises 3.

2.2.2 Riiklikud strateegiad

Enamiku (liikmes)riikide (**Austria, Belgia, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Ühendkuningriik** ja **Norra**) poliitika alus on riiklik strateegia, mis on suunatud haridusele juurdepääsu hõlbustamisele ja (liikmes)riigi tutvustamisele välistudengitele atraktiivse kohana. Nende strateegiate, mida on eraldi lähemalt kirjeldatud allpool, eesmärgid varieeruvad (liikmes)riikide lõikes. Mõni riiklik strateegia on keskendunud kõrgema haridustaseme tudengite (enamasti magistrantide ja doktorantide) õppima meelitamisele laiemas poliitilises kontekstis, mille eesmärk on meelitada oskuste puuduse leevendamiseks riigi tööturule kõrgelt kvalifitseeritud töötajaid. Teised strateegiad on suunatud välistudengite ligimeelitamisele, et riigi majandus saaks kasu nende tudengitega seotud tuluvoogudest (tasud, elamiskulud jne). Loomulikult tuleb mõnes (liikmes)riigis ette valdkondade kattumist, kui osa riiklikest strateegiatest on suunatud selle kõige saavutamisele. Strateegiate eesmärgid on teatud määral kajastatud ka (liikmes)riikide immigratsioonieeskirjades, mille kohaselt viisade ja/või elamislubade taotlemine ja andmine on paljudel juhtudel lihtsustatud. Seda on lähemalt kirjeldatud allpool jaotises 3.

Samuti tuleb märkida, et erinevused (liikmes)riikide lähenemises välistudengite küsimusele tulenevad osaliselt kõrgharidussüsteemide erinevustest riikide tasandil. (Liikmes)riikide huvid välistudengite õppima meelitamisel võivad erineda ka olenevalt sellest, kas juurdepääs haridusele on tasuta (või väikese tasu eest).

2.2.2.1. Tudengite õppima meelitamine

Austria, Belgia²⁴, **Eesti, Hispaania, Luksemburgi, Madalmaade, Prantsusmaa, Sloveenia** ja **Ühendkuningriigi** riiklike strateegiate peamine eesmärk on meelitada õppima „kõige targemaid ja paremaid” välistudengeid, see tähendab eelkõige magistrante ja doktorante, kes panustavad riigi majandusele tähtsate spetsiifiliste sektorite teadmusbasi. **Austrias, Eestis, Kreekas, Madalmaades, Poolas, Portugalis, Saksamaal** ja **Sloveenias** on üks põhieesmärk ka kõrge kvalifikatsiooniga töötajate alleshoidmine, mida peetakse sotsiaal-majandusliku kasvu ja arengu oluliseks allikaks, eelkõige demograafiliste muutuste ja kvalifitseeritud tööjõu puuduse osas. Nendes strateegiates on kindlaks määratud prioriteetsed sektorid, nagu masinaehitus (**Prantsusmaa**), äri ja õigus (**Prantsusmaa**²⁵, **Luksemburg**).

Mitu (liikmes)riiki (**Hispaania, Iirimaa, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Soome**) on kehtestanud välistudengite arvu sihttaseme (nt **Poola** tahab suurendada välistudengite osakaalu 2011. aasta 1,4 protsendilt 2020. aastaks 5 protsendini, **Hispaania** 2012. aasta 4,9 protsendilt 2015. aastaks 10 protsendini ja **Soome** tahab suurendada kraadiõppes õppivate välistudengite²⁶ arvu umbes 77 protsendi võrra: 2007. aasta 11 303 tudengilt 2015. aastaks 20 000 tudengini) või välistudengite majandusliku mõju sihttaseme (nt **Iirimaa** tahab suurendada

²⁴ Kuigi Belgias ei ole kehtestatud konkreetset poliitikat välistudengitega seoses, on välistudengid määratletud kui oluline värbamisallikas doktori- ja järeldoktoriõppesse.

²⁵ Need on Prantsusmaal õpingute sihtvaldkonnad.

²⁶ „Välistudengid” tähendab siinkohal kõiki, kes ei ole Soome kodanikud.

rahvusvahelise hariduse majanduslikku mõju kokku 1,2 miljardi euronit aastas, mis on 300 miljonit eurot suurem kui praegune tase). Nende sihttasemete eesmärk on ka positiivse mõju avaldamine (liikmes)riikide majandusele.

Liikmesriigid on rakendanud jõupingutusi eespool mainitud eesmärkide saavutamise hõlbustamiseks. Näiteks **Iirimaa** on muutnud lihtsamaks välismaal asuvate viisaosakondade, haridusasutuste ja Garda riikliku immigratsiooniameti vahelise suhtluse. **Prantsusmaal** on lisaks välistudengite nn prioriteetsetesse õppevaldkondadesse meelitamisele tavaks kehtestada koos päritoluriikidega vajadustepõhised prioriteedid ülikoolidevahelistes kahepoolsetes või koostöölepingutes (vt ka jaotis 5).

2.2.2.2. *Tudengite õppima meelitamine konkreetsetest kolmandatest riikidest*

Need strateegiad on mõnel juhul ka osa laiemast kõrghariduse (rahvusvahelisemaks muutmise) strateegiast (**Austria, Itaalia, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Soome**), mille raames on eriline rõhuasetus rahvusvaheliste ülikoolivõrgustike loomisel (nt ühised kraadiõppekavad, vahetusprogrammid või piiriülesed ülikoolilinnakud, nagu **Hispaanias**, ja välismaal asuvad riiklikud (**Itaalia**) või regionaalsed (**Luksemburg**) ülikoolid) ning üliõpilaste ja õppejõudude liikuvuse soodustamisel (nt stipendiumiprogrammide abil). Mõnes liikmesriigis (**Itaalia, Leedu, Luksemburg, Madalamaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Soome**) pannakse erilist rõhku konkreetsetele kolmandatele riikidele. Näiteks **Prantsusmaa, Luksemburg** ja **Madalmaa** tähtsustavad suhteid BRIC-riikidega (Brasiilia, Venemaa, India, Hiina), **Portugal** aga portugali keelse riikidega.

Poola kavatab värvata üliõpilasi muuhulgas piirkondadest või riikidest, mis on prioriteetsed välispoliitika seisukohast (nt idapartnerluse riikidest). **Austrias**, kus mõnest riigist pärit välistudengite kontsentratsioon on piirkondlikult traditsiooniliselt suur, kavatakse laiendada piirkondlikku mitmekesisust ja muuta riiki õppima asuvate kolmandate riikide üliõpilaste jaotus mitmekesisemaks, eelkõige eesmärgiga meelitada õppima tudengeid riikidest/regioonidest, mis on majanduse, tööstuse, teaduse ja uurimistegevuse seisukohast strateegilise tähtsusega (nt Kagu-Aasia ja Ladina-Ameerika).

2.2.2.3. *Inglise keelsete kursuste pakkumine*

Kõikides (liikmes)riikides on suund võõrkeeltes (eelkõige inglise keeles) pakutava hariduse osakaalu suurendamisele. Võõrkeelseid kursusi pakutakse kõikides (liikmes)riikides, ent nende ulatus varieerub märkimisväärselt. Näiteks **Madalmaades** on suur inglise õppekeele kursuste osakaal: ligikaudu 75% rahvusvahelistest õppekavadest õpetatakse täielikult inglise keeles. **Rootsis** peetakse inglise õppekeele õppekavade kättesaadavust heaks. Teised (liikmes)riigid, kus inglise keeles või muudes võõrkeeltes õpetatavate kursuste arv on väiksem, tunnustavad nende kursuste tähtsust välistudengite ligimeelitamise tõmbetegurina – näiteks **Hispaania, Leedu, Poola, Slovakkia, Sloveenia** ja **Soome** on määratlenud selle oma riiklikus strateegias prioriteetse valdkonnana.

(Liikmes)riikide vahel ei ole suuri erinevusi mitte ainult võõrkeeltes kursuste pakkumises, vaid ka kõrgharidusasutuste vajaduste ja soovide osas. Kõrgharidusasutused võivad suuresti iseseisvalt otsustada, kas ja kuidas välistudengeid õppima meelitada (nt võõrkeelsete kursuste pakkumisega). Näiteks **Itaalias** on Milano Polütehniline Ülikool otsustanud, et alates 2014. aastast õpetatakse kõiki magistri- ja doktoriõppekavasid täielikult inglise keeles. Samas aga on see põhjustanud Milanos arutelusid Itaalia tudengite õiguse üle õppida itaalia keeles. **Sloveenias** on kõrgharidusasutused osana kõrghariduse rahvusvahelisemaks muutmise strateegiast kohustatud töötama 2020. aastaks välja terve rea õppekavasid (prioriteetne valdkond on aspirantuuri õppekavad) võõrkeeltes, et meelitada õppima rohkem välistudengeid. **Poolas** ja **Leedus** on võõrkeeltes kursuste pakkumine üks oluline kriteerium akrediteerimiskomisjoni läbiviidavas hariduse kvaliteedi hindamises. Pikaajalisemate õpingute puhul rahastatakse võõrkeeltes

õpetatavaid õppekavasid täiendavalt riigieelarvest.

Lisaks inglise keeles kursuste pakkumisele käivitas Praha Majandusteaduse Ülikool Tšehhis hiljuti venekeelse õppekava, mis on suunatud Venemaa Föderatsioonist pärit tudengitele.

2.2.2.4. *Ülikoolide roll*

Riikliku tasandi strateegiaid täiendavad sageli ülikoolide (või nende teaduskondade) spetsiifilised strategiad ja seetõttu mängivad ülikoolid välistudengite ligimeelitamisel tähtsat rolli (nt **Luksemburgis, Poolas, Soomes**). (Liikmes)riikides, kus spetsiifilist riiklikku poliitikat kehtestatud ei ole (nt **Läti**), hindab iga kõrgharidusasutus ise välistudengite õppima meelitamise vajadust ja võimalusi ning töötab välja ja rakendab asjaomase strateegia. Ülikoolid kogu Euroopa Liidus osalevad paljudes eri algatustes, mille võib laias laastus jagada järgmisesse kolme rühma:

- konkreetselt ülikooli poolne turundustegevus (nt **Austrias, Leedus, Poolas ja Soomes** on paljudes ülikoolides rahvusvaheliste suhete osakond ning ülikoolid turustavad ennast internetikanalite kaudu ja välismaal toimuvatel haridusmessidel ning muudel rahvusvahelistel üritustel). Märkimist vääriv näide on ka stipendiumiprogrammid, mis on olemas kõikides (liikmes)riikides (v.a **Sloveenia**), millest mõni (**Itaalia, Leedu, Luksemburg, Poola, Rootsi**) on teatanud, et vastuvõtutoetused ja muud toetusvõimalused on tudengite saabumisel ja riigis viibimise ajal kasulikud abivahendid. Näiteks **Itaalias** haldavad rahvusvahelisi mobiilsusprogramme ja stipendiume organisatsiooni EDISU („Õigus ülikooliharidusele”) piirkondlikud organid, mis pakuvad ka mitmeid erinevaid teenuseid, näiteks juurdepääsu toitlustusele ja majutusele üliõpilasühiselamutes. **Luksemburgis** hõlmavad Luxembourggi Ülikooli ja Hiina vahelised lepingud ka tasuta majutuse pakkumist Hiina üliõpilastele;
- ülikoolidevahelised koostööalgatused, mis hõlmavad ühiseid kraadiõppekavasid või piiriüleseid ülikoolilinnakuid, nagu Hispaania-Maroko piiriülene ülikoolilinnak, mis tegutseb Cadizi Ülikooli ja Abdelmalek Essaâdi Ülikooli vahelise koostöö raames (**Hispaania**), Bologna Ülikooli 1999. aastal asutatud linnak Argentina pealinnas Buenos Aireses (**Itaalia**) ja Brasiiliaga sõlmitud „Piirideta teaduse” leping („Science without Borders”) (**Prantsusmaa**);
- ülikoolisektor tervikuna, nt **Madalmaades** leppisid ühised kõrgharidusasutused kokku tegevusjuhendis, et pakkuda välistudengitele kvaliteetset kõrgharidust. Tegevusjuhendile alla kirjutades nõustuvad asutused pakkuma kvaliteetset haridust, usaldusväärset ja hõlpsasti kättesaadavat teavet kursuste ja vastuvõtmise kohta ning teenuseid välistudengitele. Sarnane kokkulepe on olemas **Eestis**, kus kõik välistudengeid vastu võtvad kõrgharidusasutused on allkirjastanud „Kõrgkoolide rahvusvahelistumise heade tavade leppe”.

Täiendavat teavet ülikoolidevahelise koostöö kohta leiate jaotisest 5.

2.2.3 *Riiklikud poliitilised ja avalikud arutelud*

Välistudengite kohaloleku ja mõju üle (liikmes)riigi ühiskonnale on arutletud mitmes (liikmes)riigis ja üldiselt on need arutelud seotud kolme laiema teemaga:

- tööhõive ja juurdepääs tööturule (nt **Austria, Luksemburg, Madalmaad, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome**),
- haridusrände kuritarvitamine (nt **Belgia, Luksemburg, Soome, Ühendkuningriik**);
- hariduse pakkumine võõrkeeltes (nt **Itaalia, Läti, Kreeka, Soome**).

Aruteludes tööhõive ja juurdepääsu üle tööturule keskendutakse suuresti välistudengite mõjule tööturule majanduslanguse ja kõrge töötuse taseme tingimustes. **Madalmaades** tõstatas parlament küsimuse, kas suurem rõhuasetus välistudengite õppima asumise meelitamisele ei toimu Hollandi

tudengite arvelt. **Soomes** ja **Saksamaal** toimusid aktiivsed arutelud selle üle, kuidas kõige paremini võimaldada välistudengitele juurdepääsu tööturule. **Prantsusmaal** käivitas 31. mai 2011. aasta ringkiri arutelud takistuste üle, millega paljud välismaalastest ülikooli lõpetanud silmitsi seisavad, taotledes oma staatuse muutmist üliõpilasest töötajaks. Pärast 2012. aasta mais toimunud presidendivalimisi kuulutati see kehtetuks ja asendati uue ringkirjaga välistudengite juurdepääsu kohta tööturule.

Haridusrände kuritarvitamine on olnud eraldi aruteluteema **Belgias**, **Soomes** ja **Ühendkuningriigis**. **Belgias** oli arutelu keskmes eraharidusasutuste pakkumiste kuritarvitamine kolmandate riikide kodanike poolt, et siseneda riigi territooriumile ilma kavatsuseta õppima asuda, samas kui **Soomes** arutleti elamislubade menetluse kuritarvitamise üle. **Ühendkuningriigis** avaldasid valitsusvälised osalised üleriigilise välistudengite teemalise konsultatsiooniprotsessi käigus muret õppimise eesmärgil väljastatavate viisade kuritarvitamise üle. Viisasüsteemi on pärast seda karmistatud. Lähemat teavet leiate jaotisest 4.

Kreekas ja **Itaalias** on erilist muret tekitanud võõrkeelsete kursuste pakkumine, mis rikub kohalike üliõpilaste õigust õppida oma emakeeles. **Lätis** on värskeim aruteluteema see, kas riigi rahastatavatel kõrgharidusasutustel peaks olema lubatud pakkuda venekeelseid õppekavasid (praegu võivad seda teha ainult eraharidusasutused). Venekeelsete õppekavade pakkumine aitaks ligi meelitada rohkem venekeelseid tudengeid endise Nõukogude Liidu riikidest. **Poolas** ja **Leedus** oli avalik arutelu seotud vajadusega välistudengeid õppima meelitada, kuna kohalike tudengite arv ülikoolides on vähenemas.

Üksikasjalik teave igas (liikmes)riigis kehtestatud konkreetsete poliitikameetmete ja strateegiate kohta on esitatud riiklikes aruannetes.

3. (LIIKMES)RIIKIDES RAKENDATUD MEETMED

Käesolevas jaotises käsitletakse (liikmes)riikides riikliku poliitika ja strateegia (vt jaotis 2) rakendamiseks võetud meetmeid, eelkõige neid, mis on seotud välistudengite ligimeelitamise (jaotis 3.1), vastuvõtmise (jaotis 3.2), riigis viibimise (jaotis 3.3) ja õpingute lõpetamise järgse ajaga (jaotis 3.3).

3.1 Välistudengite õppima meelitamine

Alljärgnevas alajaotistes on kirjeldatud (liikmes)riikides välistudengite õppima meelitamiseks võetud meetmeid ning välja toodud valdkonnad, kus praeguseid süsteeme võib olla võimalik täiustada.

3.1.1 Teabe esitamine

(Liikmes)riigid on ühisel seisukohal, et õppimisvõimaluste kohta parema teabe esitamine suurendab Euroopa Liitu tulevate välistudengite arvu. Seetõttu tutvustavad igas (liikmes)riigis eri osalised kolmandate riikide kodanikest üliõpilastele oma riigi õppekeskkonda ja kõrgharidusasutusi. Enamasti tegelevad sellise tutvustamisega saatkonnad ja konsulaadid, haridusministeeriumid, kõrgharidusasutused ja sõltumatud sihtasutused. Tutvustamine võib toimuda mitmes eri vormis, näiteks:

- välismaal haridusmesside, -konverentside ja -foorumite korraldamine või nendel osalemine (**Austria, Belgia, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Läti, Madalmaad, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Slovakkia, Soome**);
- eri keeltes teabe esitamine liikmesriigis pakutavate õppimisvõimaluste kohta, k.a ministeeriumite veebilehtedel (**Austria, Belgia, Eesti, Itaalia, Kreeka, Leedu, Norra, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Ühendkuningriik**);
- kolmandates riikides värbamise hõlbustamiseks vahendajate kasutamine (**Belgia, Iirimaa, Poola, Leedu**);

- teatud kolmandate riikide üliõpilastele suunatud kampaaniad (**Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Luksemburg, Madalmaad, Poola, Prantsusmaa, Soome, Ungari**);
- sotsiaalmeedia kasutamine (nt Facebook, Twitter, YouTube) (**Austria, Eesti, Poola, Soome**) ja
- vilistlaste võrgustike kasutamine (**Leedu, Soome**).

Paistab olevat suur huvi tudengite õppima meelitamise vastu tärkava turumajandusega riikidest eesmärgiga tugevdada majandussidemeid nende riikidega. Näiteks **Belgia** ja **Luksemburg** värbavad kõrgharidusse tudengeid Hiinast. Mõni asutus **Belgias** teeb värbamise hõlbustamiseks koostööd Hiinas asuvate vahendajatega²⁷. **Prantsusmaa, Poola** ja **Leedu** värbavad välistudengeid eelkõige nendest kolmandatest riikidest, millega neil on tugevad ajaloolised sidemed, et vältida keelte erinevusest tulenevaid probleeme.

Kuigi need algatused on olnud suurema arvu välistudengite värbamisel edukad, paistab see süsteem enamikus (liikmes)riikides siiski olevat killustunud, kuna terve rida osalisi tegutseb omaette enda spetsiifiliste eesmärkide saavutamise nimel. Enamikul juhtudel on õppekeskkonna tutvustamise ülesanne jäetud haridusasutuste endi õlule ja need asutused esitlevad ennast haridusmessidel üksinda, mitte teistega koos. Need haridusasutused ei pruugi osata vastata üldistele küsimustele (nt riiki lubamise tingimused seoses viisade ja elamislubadega), mida messe külastavad või haridusasutuse veebilehte sirvivad tudengid võivad esitada. Seetõttu näib, et on vaja muuta teabe pakkumine vähem killustatuks, arvestades, et mõnes (liikmes)riigis on just piisava teabe puudus määratletud põhjusena, miks sinna teiste riikidega võrreldes vähem tudengeid õppima tuleb. Mis on aga veelgi tähtsam: (liikmes)riikidel ei paista olevat algatusi, et tutvustada välistudengitele õppimiskohana Euroopa Liitu tervikuna, mitte ainult oma (liikmes)riiki.

3.1.2 Kolmandate riikide kvalifikatsioonide tunnustamine

Üldiselt on (liikmes)riikidel olemas süsteem mujal saadud kolmandate riikide kvalifikatsioonide tunnustamiseks, et vastuvõtutaotlejate protsessi lihtsustada. On kindlaks tehtud, et tunnustamissüsteemi tõhusus avaldab positiivset mõju välistudengite riiki lubamise lihtsustamisele. Näiteks **Austrias** lühendas tunnustamissüsteemi muutmine 2012. aastal kinnitamisaega kuult kuult kolme kuuni.

Enamikus (liikmes)riikides võivad välistudengid lasta oma kvalifikatsiooni kontrollida ja kinnitada selleks otstarbeks loodud riiklikus õppeinfokeskuses. See võimalus on olemas **Austrias, Belgias, Leedus, Lätis, Poolas**²⁸, **Portugalis, Prantsusmaal, Rootsis, Saksamaal** ja **Sloveenias**, kus asjaomased riiklikud akadeemilise tunnustamise infokeskused pakuvad koostöös kõrgharidusasutustega kolmandate riikide kodanikele teavet ja tuge. Vastupidiselt aga on **Poolas**²⁹, **Soomes** ja **Ühendkuningriigis** iga haridusasutuse enda otsustada, milliseid kvalifikatsioone aktsepteeritakse.

3.1.3 Stipendiumid ja toetused

Kolmandate riikide kodanikel on võimalik valida terve rea eri stipendiumide ja toetuste vahel. Neid toetusi pakuvad eelkõige kõrgharidusasutused, riik, erasektori teadusettevõtted, stipendiumifondid või kolmandad osalised. Toetuse saajate valimise viise on erinevaid, ent arvesse võetakse selliseid

²⁷ See tegevus lõpetati hiljem, kuna sellega kaasnes oht, et vahendajad saadava tudengeid, kes ei ole piisavalt kvalifitseeritud valitud õppekavas osalema.

²⁸ See puudutab ainult kõrgharidusdiplomeid ja akadeemilisi kraade, kui nende dokumentide/kraadide tunnustamine ei ole reguleeritud rahvusvaheliste lepingutega. Keskkoolitunnistustest teavitavad piirkondlikud haridusametid.

²⁹ Tunnustamisprotsessi lihtsustamiseks on Poola sõlminud mitu kahepoolset koolitunnistuste, kõrgharidusdiplomite ja akadeemiliste kraadide vastastikuse tunnustamise lepingut.

tegureid nagu kahe- ja mitmepoolsed lepingud kolmandate riikide asutustega, õpitulemused ja teatud päritolu. Stipendiumid on eeskätt mõeldud magistri- ja doktoriõppe üliõpilastele.

Liikmesriigid märkisid, et rahastamisvõimalused on üks peamistest teguritest, mis suurendab välistudengite taotluste arvu. (Liikmes)riikides, kus kõrgharidus on tasuta, nagu **Norras** ja **Soomes**, esitatakse kolmandatest riikidest enamasti palju taotlusi. Õppemaksude mõju käsitletakse lähemalt allpool jaotises 5. Stipendiumivõimalusi pakuvad välistudengitele kõik (liikmes)riigid, välja arvatud **Sloveenia**³⁰.

3.1.4 Taotluste kiirmenetlus

(Liikmes)riiki vastuvõtmise taotluste kiirmenetluseks rakendatakse mitmeid eri meetodeid **Bulgaarias, Hispaanias, Madalmaades, Portugalis, Prantsusmaal, Rootsis, Saksamaal ja Sloveenias**. Näiteks **Hispaanias** on kehtestatud õigusraamistik, mille kohaselt (liikmes)riikide või asjaomaste rahvusvaheliste lepingutega liitunud riikide haridussüsteemidest pärit üliõpilased saavad astuda Hispaania ülikoolidesse ilma sisseastumiseksameid sooritamata. Samal ajal aga teistes (liikmes)riikides (**Austrias, Belgias, Eestis, Küprosel, Leedus, Lätis, Slovakkias, Soomes, Tšehhis** ja **Norras**) vastuvõtutaotluste kiirmenetlemist reguleerivaid seadusesätteid ei ole ja tudengid peavad enne õpingute alustamist läbima taotluste menetlemise protsessi.

3.2 Vastuvõtumenetlused

Direktiivi 2004/114/EÜ artikli 12 lõike 1 kohaselt on artiklite 6 ja 7 tingimustele vastavatel kolmandate riikide kodanikest üliõpilastel õigus elamisloa väljastamisele ja pikendamisele, kui need tingimused on jätkuvalt täidetud³¹. Enamikus (liikmes)riikides väljastatakse välistudengitele elamisluba (mõni aeg) pärast nende asjaomasesse (liikmes)riiki sisenemist ning seetõttu peavad nad kõigepealt taotlema lühi- või pikaajalise viisa. Allpool [tabelis 2](#) on toodud ülevaade viisade/elamislubadega seotud eeskirjadest (liikmes)riikides.

Olenevalt õpingute liigist ja riigis viibimise kestusest lubavad (liikmes)riigid välistudengitel õppida lühiajalise viisa alusel, kui õppeperiood on lühem kui kolm kuud. Seoses viisaeeskirjas ette nähtud võimaluste kasutamisega märkisid **Hispaania, Leedu, Läti, Poola** ja **Soome**, et võtavad riiki õpingute eesmärgil sisenevatele kolmandate riikide kodanikele lühiajaliste viisade väljastamisel arvesse viisaeeskirja sätteid, eelkõige seoses viisatasu maksimisest vabastamisega. **Küpros, Portugal** ja **Sloveenia** märkisid, et nad praegu praktikas viisaeeskirjas ette nähtud võimalusi ei kasuta, kuna tudengitele väljastatakse riigi territooriumile sisenemiseks elamisluba või riigi viisa.

³⁰ Alates 31. maist 2012 ei ole välistudengitel õigust saada stipendiumi, kui ei ole sõlmitud kahepoolset lepingut (vastastikkuse põhimõte). Stipendiumi on õigus saada ainult Sloveenia kodanikel ja välismaal elavatel sloveenlastel.

³¹ Elamislube väljastatakse kindlaks perioodiks, mis kipub olema lühem kui õppekava oodatav kestus.

Tabel 2. (Liikmes)riikide väljastatavad viisad ja elamisload

Liikmesriik	Lühiajaline viisa / pikaajaline viisa / elamisluba
Austria	Välistudengitel peab õpingute ajal olema elamisluba . Nad peavad elamisluba taotlema väljaspool liikmesriiki ning saama viisa Austriasse sisenemiseks ja elamisloale järele minemiseks kuue kuu jooksul pärast oma taotluse kohta teate saamist, ent igal juhul viisa kehtivusperioodil.
Belgia	Välistudengid peavad riiki sisenemiseks taotlema viisa ja seejärel elamisloa , et viibida riigis kauem kui kolm kuud.
Bulgaaria	Välistudengitel peaks olema pikaajaline viisa ja elamisluba . Nõutava pikaajalise viisa väljastab Bulgaaria diplomaatiline või konsulaaresindus. Kui isikule on viisa antud, võib ta riiki siseneda ja esitada elamisloataotluse . Taotluste kohta tehakse otsus 14 päeva jooksul, ent faktilise ja õigusliku keerukuse korral võidakse seda perioodi pikendada ühe kuuni.
Eesti	Kuni kuus kuud riigis viibimiseks on nõutav viisa . Pikemaajaliseks riigis viibimiseks tuleb taotleda elamisluba .
Hispaania	Riigis viibimise luba õppimiseks – riigis viibimise kestus on sama pikk kui selle tegevuse kestus, mille jaoks luba anti, ent maksimaalselt üks aasta. Luba pikendatakse igal aastal. Kui kursus kestab vähem kui kolm kuud, võivad tudengid viibida liikmesriigis lühiajalise viisa alusel, mida on võimalik kolme kuu võrra pikendada.
Iirimaa	Lühiajaline viisa – neile, kes osalevad kuni kolm kuud kestvatel kursustel (tavaliselt keelekursused) Pikaajaline viisa – neile, kes osalevad rohkem kui kolm kuud kestvatel kursustel Välistudengid peavad esimese kolme kuu jooksul pärast riiki saabumist registreeruma Garda riiklikus immigratsiooniametis. Seejärel väljastatakse neile elamisluba .
Itaalia	Viisa on nõutav (kui ei ole viisavabastust) riiki sisenemiseks pikaajalisteks ja lühiajalisteks õpinguteks. Elamisloataotlus tuleb esitada kaheksa tööpäeva jooksul alates riiki sisenemise kuupäevast.
Kreeka	Sisenemisviisa ja seejärel liikmesriigis väljastatav elamisluba .
Küpros	Kõigepealt on vaja sisenemisviisat ja seejärel, kui välistudeng on liikmesriiki sisenenud, elamisluba .
Leedu	Välistudengid võivad Leedus viibida kas riigi pikaajalise viisa (kuni üks aasta) või elamisloa (kauem kui üks aasta) alusel. Viisaid väljastavad Leedu diplomaatilised ja konsulaaresindused. Kui isik on viisa kätte saanud, võib ta riiki siseneda ja esitada elamisloataotluse (kui riigis viibimise periood on pikem kui üks aasta). Ajutine elamisluba annab õiguse viibida riigis kogu õpingute perioodi jooksul, ent seda tuleb igal aastal pikendada.
Luksemburg	Pärast riigis viibimise õiguse saamist peavad välistudengid taotlema riiki sisenemiseks viisa (kui see on nõutav) ning seejärel esitama riigis kauem kui kolm kuud viibimiseks elamisloataotluse .
Läti	Lühiajaline viisa – kui haridusrände periood on lühike (näiteks eraldiseisvad/keelekursused, suvekool) ja ei ületa poole aasta jooksul alates esmakordsest riiki sisenemist 90 päeva Ajutine elamisluba – pikaajalisteks õpinguteks. Luba väljastatakse kogu õpingute perioodiks, ent seda tuleb igal aastal pikendada. Taotlus tuleb esitada päritoluriigist, v.a mõni erand.
Madalmaad	Tavaline ajutine elamisluba (MVV) – MVV on riiklik viisa, mis annab selle omanikule õiguse siseneda Madalmaadesse, kus seejärel on võimalik taotleda elamisluba kavandatavaks riigis viibimiseks, mis kestab üle kolme kuu.
Poola	Lühiajalised viisad, Schengeni viisa liik C (kuni 90 päeva), või pikaajalised viisad, Schengeni viisa liik D (kuni üks aasta). Pärast seda taotlevad tudengid kindlaks perioodiks elamisloa. Elamisluba on kindlaks perioodiks võimalik taotleda ka väljastpoolt liikmesriiki (ent see võimalus kavatakse kaotada). Elamisluba kehtib maksimaalselt üks aasta. Välismaalaste seaduse eelnõus nähakse ette võimalus pikendada seda esmakordse elamisloa korral ühe aasta ja kolme kuuni ning järgmine elamisluba väljastatakse kaheks aastaks.
Portugal	Elamisviisa – Portugali territooriumile sisenemiseks. See on pikaajaline riigi viisa , kuna lühiajalisi viisaid õpinguteks ei väljastata. Seejärel esitavad tudengid elamisloataotluse .
Prantsusmaa	Lühiajaline viisa – keeleõppes või muud liiki lühiajalistel koolituskursustel osaleda soovivatele tudengitele. Pikaajaline viisa (võrdväärne elamisloaga) väljastatakse maksimaalselt 12 kuuks. See antakse kõigile välistudengitele, kes soovivad õppida Prantsusmaa kõrgharidusasutuses.
Rootsi	Viisad – õpinguteks, mis kestavad kuni kolm kuud Elamisload – pikemaajalisteks õpinguteks
Saksamaa	Välistudengid peavad enne riigi territooriumile sisenemist taotlema viisa . Elamisloataotlus tuleb liikmesriiki saabumisel esitada pädevale immigratsiooniasutusele.
Slovakkia	Kolmanda riigi kodanikule, kelle esmane riigis viibimise põhjus on õppimine, võidakse väljastada mitut eri liiki

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Lühiajaline viisa / pikaajaline viisa / elamisluba
	elamisluba, millel põhinevad tema õigused ja kohustused: a) ajutine elamisluba õppimiseks; b) ajutine elamisluba Slovakkia valitsuse või Euroopa Liidu programmidest tulenevaks eritegevuseks; c) ajutine elamisluba Slovakkia poolt allkirjastatud välislepingust tulenevaks eritegevuseks; d) ajutine elamisluba kolmanda riigi kodanikule, kellel on teises liikmesriigis pikaajalise elaniku staatus.
Sloveenia	Pikaajaline viisa – koolituskursusel või muus sarnases õppe- või koolitusvormis osalemiseks, kehtivusaeg üks aasta Ajutine elamisluba – tudengitele, kes soovivad õppida selles liikmesriigis. Põhimõtteliselt on ka esmakordse ajutise elamisloa kehtivusaeg üks aasta
Soome	Viisad (Schengeni viisa liik C): kuni kolm kuud kestvateks õpinguteks (viisavabastusega riikide kodanikud võivad õppida Soomes kuni kolm kuud ilma viisata). Elamisloa: pikemaajalisteks õpinguteks.
Tšehhi	Muudeks õpinguteks kui direktiivis 2004/114/EÜ määratletud on nõutav pikaajaline õppimiseks väljastatav viisa (mis kehtib kuus kuud). Direktiivis 2004/114/EÜ määratletud õpinguteks, k.a riiklike kõrgharidusasutuste korraldatavatel ettevalmistuskursustel osalemiseks, on nõutav elamisluba (kehtivusega üks aasta, pikendatav).
Ungari	Kauem kui kolm kuud riigis viibimiseks peab olema riigi viisa või elamisluba. Elamisluba võidakse õppimise eesmärgil väljastada kolmandate riikide kodanikele, kes on vastu võetud Ungaris akrediteeritud kõrgharidusasutusse ja lubatud Ungari territooriumile põhitegevusena statsionaarses õppes osalemiseks. Kui riiki sisenemise ja riigis elamise eesmärk on õppimine, võib esitada asjaomase haridusasutuse väljastatud tõendi.
Ühendkuningriik	Tudengi külustusviisa – Ühendkuningriiki võivad seda liiki viisaga siseneda tudengid, kes tulevad riiki kuni kuueks kuuks (või 11 kuuks inglise keele kursusele) Neljanda taseme tudengiviisa – välistudengitele, kes õpivad kohustusliku hariduse järgsetel kursustel, mis kestavad kauem kui kuus kuud Elama asumine: ei ole otseselt tudengitele võimalik, kui nad ei ole kvalifitseerunud ja üle kantud alalise elaniku staatusesse, näiteks oskustöötajana või abielu kaudu.
Norra	Külustusviisa: osalemiseks suvekoolis ja kooliprogrammides, mis kestavad kuni kolm kuud (90 päeva) Elamisluba: tudengitele, doktorikandidaatidele ja end ise rahastavatele teadlastele, kes kavatsevad viibida riigis kauem kui kolm kuud

Allikas: riiklikud aruanded

Kuigi viisa või riiki sisenemise loa nõuded on samaväärsed direktiivi 2004/114/EÜ artiklite 6 ja 7 nõuetega, teatatakse direktiivi rakendavate (liikmes)riikide kohta sageli³², et välistudengid puutuvad kokku teistsuguste probleemidega, mis tulenevad viisa/elamisloa taotlemist käsitlevatest siseriiklikest õigusaktidest:

- üldjuhul peavad viisat/elamisluba taotlejad välistudengid isiklikult külastama (liikmes)riigi diplomaatilist või konsulaaresindust, kus toimub vestlus nende taotluse põhjuste üle. See võib olla vajalik ka taotleja biomeetriliste andmete kogumiseks. See on teadete kohaselt väga problemaatiline tudengite jaoks, kes soovivad õppida näiteks **Eestis, Leedus, Luksemburgis** või **Soomes**, millel on maailmas vähe diplomaatilisi esindusi;
- (liikmes)riigid ei luba elamisloataotluste esitamist teises (liikmes)riigis asuvates konsulaatides. **Soomes** on praegu koostamisel valitsuse ettepanek selle korra muutmiseks, et lubada ka teiste Schengeni riikide diplomaatilistel esindustel, välistel teenuseosutajatel ja Soome aukonsulaatidel välismaal esitatavaid elamisloataotlusi vastu võtta;
- mõni (liikmes)riik (**Austria, Eesti, Itaalia, Kreeka, Rootsi, Saksamaa**) aktsepteerib üldjuhul ainult väljaspool asjaomast liikmesriiki esitatud esmakordseid viisa- ja elamisloataotlusi. **Eestis** on kehtestatud erand tudengitele, kes soovivad asuda magistri- ja

³² Vt täiendavat teavet riiklikest aruannetest, mis on kättesaadavad aadressil <http://emn.europa.eu> jaotise „EMN Studies” all.

doktoriõppesse. Need tudengid võivad esitada tähtajalise elamisloa taotluse liikmesriigi sees, kui nad viibivad seal seaduslikult. Sama kehtib ka teistes (liikmes)riikides pikaajalist elamisluba omavate välistudengite kohta. Mõni erand kehtib ka **Rootsis**;

- otsuseid taotluste kohta ei väljastata kirjalikult, mis muudab edasikaebamise välistudengile keeruliseks, kui puudub kirjalik keeldumise põhjendus. **Bulgaarias, Luksemburgis** ja **Soomes** teavitatakse isikut tema taotluse kohta tehtud otsusest kirjalikult, mis on abiks menetluse vaidlustamisel.

Mõnes (liikmes)riigis, kus õppimise eesmärgil riiki sisenemiseks on võimalik taotleda eri liiki lube ja viisaid, kipuvad välistudengid valima sellise loa või viisa, mille abil nad saavad võimalikult kiiresti riiki siseneda. Näiteks **Leedus** on välistudengitel võimalik taotleda ajutist elamisluba väljastpoolt liikmesriiki. Samas aga soovivad ülikoolid tudengitel taotleda mitmekordne riigi viisa, sest elamisloa menetlemine võib võtta aega kuni kuus kuud ja riigi viisa väljastatakse 15 päevaga. Kui aga välistudengid sisenevad riiki riigi viisa alusel, on nende õigused erinevad õigustest, mis neil oleksid elamisloa alusel. Näiteks on piiratud juurdepääs sotsiaalkindlustusele. Sama lugu on ka **Poolas**, kus viisa taotlemine võtab vähem aega kui päritoluriigis elamisloa taotlemine ja on vähem kulukas.

Viisa- ja elamisloataotluste menetlemise eest võetakse tasusid, mille suurused varieeruvad nii (liikmes)riikide kui ka viisade ja elamislubade lõikes. Näiteks **Küprosel** on tasu elamisloa eest ligikaudu 35 eurot, aga **Madalmaades** maksab elamisluba ilma tavalise eelneva elamisloata (*Regular Provisional Residence Permit- MVV*) 300 eurot. Mõni (liikmes)riik ei võta kolmandatest riikidest pärit kõrgharidustudengitelt tasu viisa menetlemise eest (nt **Itaalia, Poola**³³, **Soomes**). **Itaalias** ei võeta viisatasu, kui tegemist on õppimiseks väljastatava riigi viisaga. Lisaks võetakse tudengitelt madalamat tasu ka **Lätis**, kusjuures teatud õppekavade (magistri- ja doktoriõppe) tudengid on tasu maksmisest vabastatud³⁴. Ei ole selge, kas lubade ja viisade eest võetavate tasude määr on välistudengite jaoks (liikmes)riikide haridussüsteemide hindamisel määrav tegur, kuid võib siiski öelda, et madalamad haldustasud on atraktiivsemad. Elamislubade eest võetavad tasud on viimaste aastate jooksul oluliselt suurenenud terves reas (liikmes)riikides, sh **Madalmaades, Soomes** ja **Ühendkuningriigis**³⁵. Samal ajal aga on **Slovakkias** tasud õppimiseks väljastatavate Schengeni viisade ja tähtajaliste elamislubade eest alates 1. jaanuarist 2012 tühistatud. Täielik ülevaade on esitatud lisas 2.

Lisaks elamislubade eest võetavatele tasudele varieeruvad (liikmes)riikide lõikes ka õppekursuste tasud. Kuigi lubade eest võetavate tasude suurenemine ei ole määrav tegur, sest taotluste arv on kasvanud, ollakse **Soomes** seisukohal, et õppemaksud avaldaksid olulist mõju atraktiivsusele. Täielik ülevaade (liikmes)riikides kehtivatest õppemaksudest on esitatud lisas 3.

3.3 Õpingute perioodil kehtivad meetmed

Käesolevas jaotises antakse ülevaade riigis viibimise korra eri elementidest. See hõlmab lubade pikendamist riigis viibimise ajal (jaotis 3.3.1), elamislubade kestusele ja pikendamisele kehtestatud ajapiiranguid (jaotis 3.3.2) ja juurdepääsu tööturule õpingute ajal (jaotis 3.3.3). Lisaks kirjeldatakse ka õigusi (jaotis 3.3.4) ja õigust tuua kaasa pereliikmeid (jaotis 3.3.5).

³³ **Poolas** ei võeta Schengeni viisade või pikaajaliste viisade eest tasu, kui see on kahepoolsete lepingute või välisministri korraldusel tühistatud (nt Ukraina, Valgevene). Lisaks ei kehti pikaajaline viisa nn poolaka kaardi (*Karta Polaka*) omanikele, Poolas õppivatele stipendiumi saajatele ja poola keele kursustel osalejatele, olenemata kodakondsusest.

³⁴ Tudengid võivad aga maksta ka suuremat tasu, kui soovivad kiirmenetlemist.

³⁵ **Ühendkuningriigis** puudutab see tudengiviisade maksumust.

3.3.1 Lubade pikendamine õpingute ajal

Elamislubade pikendamise üldpõhimõtted on enamikus (liikmes)riikides sarnased. Välistudengid peavad oma elamisluba enne selle aegumist pikendada/uuendama kuni õpingute lõpuni. Suuremas osas (liikmes)riikides saavad välistudengid taotleda oma elamisloa pikendamist (liikmes)riigi sees, võttes enne loa aegumist ühendust vastutava riigi ametiasutusega (nt prefektuur, ministerium). Paljudes (liikmes)riikides väljastatakse õppelepingu kestuse ajaks ajutine elamisluba, mida tuleb igal aastal uuendada. See võimaldab riigi ametiasutustel tagada, et vastuvõtu- ja elamisloatingimused on jätkuvalt täielikult täidetud. Osades (liikmes)riikides (nt **Luksemburgis**, **Portugalis** ja **Rootsis**) on ajutise elamisloa minimaalne kehtivusaeg üks aasta, välja arvatud siis, kui õppetsükkel on lühem.

Üldjuhul hindavad (liikmes)riigid tudengite elamislubade pikendamisel/uuendamisel seda, kas kavandatud õpingud on ehtsad ja tõsiselt võetavad. See hindamine põhineb mitmel kriteeriumil, mis hõlmavad järgmist:

- üldjuhul peavad tingimused, mille alusel luba esmalt väljastati, olema täidetud ka perioodil, milleks loa pikendamist taotletakse;
- regulaarne kohalkäimine ja eksamite tegemine;
- õpingute jätkamine sama kraadikursuse raames;
- kavandavate õpingute tõsiselt võetavus kursuse vahetamise korral;
- rahaliste vahendite olemasolu tõendav pangakonto väljavõte;
- rahuldav edasijõudmine õpingutes peab olema dokumenteeritud ja esitada tuleb haridusametuse väljastatud tunnistus.

Õpingute staatusega seotud spetsiifilised kriteeriumid varieeruvad (liikmes)riikide lõikes ning mõni nõue võib kuritarvitamise tõkestamiseks olla teistest karmim. **Leedus**, **Slovakkias** ja **Sloveenias** on tingimused lubade pikendamisel samad kui tingimused esmasel riiki sisenemisel. Samas aga puuduvad spetsiifilised kriteeriumid, mida tudengite riigis viibimise kestuse pikendamise taotluste hindamisel arvesse võtta, nagu õpingute käigus saadud hindad, edasijõudmise määr ja keeleoskus.

3.3.2 Õppimiseks väljastatavate lubade kestuse piirangud

Kuigi üldised lubade pikendamise eeskirjad on enamikus (liikmes)riikides sarnased, varieerub praktika seoses ajapiirangute kehtestamisega perioodidele, mille jooksul välistudengil on õigus õppekava läbimiseks riigis viibida.

Kraadiõppekursustel on õppimiseks väljastatud loa kestus viiest aastast (**Luksemburg**) kuni seitsme aastani (**Iirimaa**)³⁶. Magistrikraadi puhul on ajapiirangud kolmest aastast (**Luksemburg**) kuni kuue aastani (**Ühendkuningriik**). Lisaks on **Iirimaa** kehtestanud kolmeaastase ajapiirangu mitte-kraadiõppele ja keelekursustele³⁷. **Itaalias** ei ole lubatud väljastada elamisluba kauemaks kui kolmeks aastaks pärast õppekursuse seaduslikku kestust.

Allpool [tabelis 3](#) on esitatud ülevaade osas (liikmes)riikides lubade suhtes kehtestatud ajapiirangutest.

Tabel 3. Õppimiseks väljastatavate lubade ajapiirangud

³⁶ Enne EMP-väliste tudengite sisserände uue korra kehtestamist 2010. aastal ei võetud riiki sisenemiseks ja/või riigis elama asumiseks loa andmise otsustamisel arvesse õpingute kestust. Uue korra alusel kehtestatud muudatuste kohaselt võivad mitte-kraadiõppe ja keeleõppe tudengid nüüd elada Iirimaa kuni kolm aastat ning kraadiõppe tudengid kuni seitse aastat, välja arvatud erilistel asjaoludel.

³⁷ *Ibid.*

Liikmesriik	Ajapiirang
Iirimaa	Kraadiõppekavad: ajapiirang seitse aastat . Mitte-kraadiõppe ja keeleõppekavad: ajapiirang kolm aastat Erandeid võidakse teha magistri- või doktorikraadi omandavatele tudengitele.
Itaalia	Elamisluba ei ole lubatud väljastada kauemaks kui kolmeks aastaks pärast õpingute seaduslikku kestust.
Kreeka	Riigis elamise aeg ei tohi ületada õpingute kogukestust ning veel 50 protsenti sellest perioodist . Kreeka keele õppimise eest võidakse lisada veel üks aasta .
Küpros	Elamisluba väljastatakse õpingute kestuse ajaks ning veel 50 protsendiks sellest perioodist .
Luksemburg	Kraadiõppekursused: ajapiirang viis aastat Magistrikraad: ajapiirang kolm aastat
Rootsi	Maksimaalsele kestusele piiranguid kehtestatud ei ole.
Saksamaa	Õppimise eesmärgil riigis elamise maksimaalne periood on 10 aastat .
Ühendkuningriik	Viienda taseme kraadiõpe: ajapiirang viis aastat (mõni kursus, näiteks arhitektuur, meditsiin ja õigus, on sellest viie aasta reeglist vabastatud). Magistrikraad: ajapiirang kuus aastat 18-aastased ja vanemad tudengid ei tohi oma eluajal kulutada rohkem kui kolm aastat õpingutele alla kraadiõppe taseme.

Allikas: riiklikud aruanded

Slovakkias on kõiki välistudengitele väljastatavaid tähtjalisi elamislube võimalik korduvalt uuendada, iga kord maksimaalselt kolmeks või viieks aastaks (sõltuvalt väljastatud elamisloa liigist).

3.3.3 Juurdepääs tööturule õpingute ajal

Käesolevas jaotises antakse ülevaade tööturule juurdepääsu tingimustest õpingute ajal (jaotis 3.3.3.1), peamistest tööhõive sektoritest (jaotis 3.3.3.2) ja füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise võimalustest (jaotis 3.3.3.3).

3.3.3.1. Juurdepääsu tingimused

Direktiivi 2004/114/EÜ artikli 17 kohaselt peab välistudengitel olema õigus töötada ja tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana, kusjuures iga (liikmes)riik määrab selliseks tegevuseks lubatud tundide maksimumarvu (mis ei tohi olla vähem kui 10 tundi), võttes arvesse olukorda riigi tööturul.

Lisas 4 on esitatud ülevaade välistudengite juurdepääsu tööturule reguleerivatest tingimustest (liikmes)riikides. Olenevalt asjaomasest (liikmes)riigist võivad üliõpilased teenida lississetulekut, töötades 10 (**Luksemburg**) kuni 25 tundi (**Soome, Ungari**) nädalas. Vaheaegadel on tudengitel lubatud töötada täistööajaga (ligikaudu 38 kuni 40 tundi nädalas). **Rootsis** ja **Tšehhis** ei ole välistudengite juurdepääs tööturule piiratud ning seega võivad nad töötada nii palju kui soovivad.

Kuigi kõik (liikmes)riigid võimaldavad kooskõlas direktiivi 2004/114/EÜ sätetega juurdepääsu tööturule, võivad seda juurdepääsu takistada piirangud ja ranged tingimused. Näiteks **Leedus** ja **Luksemburgis**, kus välistudengitel põhimõtteliselt on õigus töötada, saavad välistudengid seda õigust kasutada alles alates oma õpingute teise aasta algusest. **Leedus**, kus tudengitel on seaduse kohaselt lubatud töötada kuni 20 tundi nädalas, ei ole tööloa saamine lihtne, kuna kolmanda riigi kodanikust tudengit tööle võtta sooviv tööandja peab tõestama, et ei suuda leida Leedu või ELi kodanikku, kellel on samasugused oskused nagu asjaomasel välistudengil. **Leedus** läbi viidud uuring näitas, et 71% välistudengitest tahaks töötada, aga tökete tõttu suudavad nõuded täita ja saavad töötada neist vaid 2%. Sama on lugu **Slovakkias**, kus ELi kodanikel on kolmandatest riikidest pärit tudengite ees eelised. Siiski on tudengitel lubatud töötada 10 tundi nädalas ilma tööloata.

3.3.3.2. Peamised tööhõive sektorid

Andmed kõige levinumate tööhõive sektorite ja nõutavate oskuste kohta ei ole enamikus (liikmes)riikides hõlpsalt kättesaadavad, ent olemasoleva teabe põhjal võib järeldada, et välistudengitele võimaldatakse juurdepääsu ainult osaaajatööle madala oskustasemega sektorites, kus nad saavad üksnes teenida lisatulu, mitte omandada kogemusi või laiendada kutsealast võrgustikku, mis oleks neile abiks pärast õpingute lõpetamist.

Allpool tabelis 4 on toodud ülevaade osa (liikmes)riikide poolt riiklikes aruannetes esitatud mõnest kõige levinumast sektorist. Nagu juba öeldud, on enamikus sektorites tegemist madala oskustasemega ametikohtadega. Samas aga on mõni liikmesriik, nagu **Ühendkuningriik**, teatanud ka välistudengitest, kes töötavad oma õpingutega seotud sektorites, nt IT, masinaehitus, pangandus ja meditsiin.

Tabel 4. Kõige levinumad välistudengite tööhõive sektorid (asjaomased andmed esitanud (liikmes)riikides)

Liikmesriik	Tööstus	Tervishoid ja sotsiaalteenused	Majutus ja toitlustamine	Majapidamistegevused, nt koristamine	Turva- ja valveteenused	Töötlev tööstus	Füüsiline töö	Põllumajandus, loomakasvatuse ja kalandus	Jaekaubandus	IT	Finantssektor	Ajalehtede kohaletoimetamine	Lastehoid
Küpros	X	X	X	X		X		X		X			
Luksemburg			X										
Läti			X						X				
Madalmaad			X						X				
Poola			X				X			X			X
Prantsusmaa			X	X	X								
Soome				X								X	
Ühendkuningriik		X	X							X	X		

Allikas: riiklikud aruanded

3.3.3.3. Tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana

Kuigi õpingute ajal töötamine on välistudengitele lubatud kõikides (liikmes)riikides, ei luba mõni (liikmes)riik tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana. **Eestis** ja **Sloveenias** ei ole välistudengitel lubatud tegeleda majandustegevusega füüsilisest isikust ettevõtjana tudengi staatuses. Kui tudeng soovib tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana, peab ta seetõttu muutma oma immigrandistaatust.

Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine on lubatud järgmistes (liikmes)riikides: Austria, Hispaania, Itaalia, Leedu, Läti, Madalmaad, Poola³⁸, Saksamaa, Slovakkia³⁹, Rootsi, Soome ja

³⁸ Piiratud juurdepääsu võimaldatakse tudengitele, kellele on õppima asumisega seoses väljastatud elamisluba (aspirantuuri, internatuuri ja meditsiini erialade üliõpilastele).

³⁹ Välja arvatud välistudengid, kellele on väljastatud ajutine elamisluba eritegevuseks.

Norra. Poolas võivad statsionaarses õppes või täisajaga doktoriõppes õppivad välistudengid, kellele on kindlaks perioodiks väljastatud elamisluba, tegeleda äritegevusega (kaasa arvatud äritegevuse kõige populaarsema vormiga – füüsilisest isikust ettevõtlusega tegelemine, mille puhul ei ole nõutav miinimumkapitali olemasolu) riigi kodanikega samade põhimõtete kohaselt. Seega on välistudengid erinevalt põgenikest ja riiki elama asunud rändajatest üks väheseid kolmandate riikide kodanike kategooriaid, kellel on õigus tegeleda majandustegevusega samadel alustel nagu riigi kodanikel.

3.3.4 Õigused

(Liikmes)riikide lõikes on erinevusi õiguste osas, mis välistudengitel riigi suhtes on. Allpool [tabelis 5](#) on esitatud ülevaade välistudengitele võimaldatavatest õigustest. Välistudengitele pakutavad õigused on mõnel juhul seotud sellega, kas neil on juurdepääs tööturule. **Austrias, Belgias, Eestis, Itaalias, Leedus, Poolas⁴⁰, Portugalis, Prantsusmaal, Rootsis, Slovakkias, Soomes, Ühendkuningriigis ja Norras** on töötavatel välistudengitel samad õigused nagu riikide enda ja Euroopa Liidu kodanikel.

Seda, et (liikmes)riigid võimaldavad püsivalt tööga mitte hõivatud välistudengitele juurdepääsu sotsiaaltoetustele, tuleb ette harva. Sellegipoolest eksisteerivad järgmised õigused sotsiaaltoetustele:

- eluasemetoetus (**Prantsusmaa**);
- töötutoetus (**Norra⁴¹**).

Ka juurdepääs riiklikele tervishoiuteenustele on piiratud. Õigus riiklikele tervishoiuteenustele (ilma erakindlustuseta) on siiski olemas **Küprosel, Poolas⁴², Portugalis, Prantsusmaal, Slovakkias⁴³, Rootsis⁴⁴, Ühendkuningriigis ja Norras⁴⁵**.

Tabel 5. Õigused

Liikmesriik	Kirjeldus
Austria	Õigused tööturul: tööandja peab töötaja üldiselt kindlustuseks registreerima. Tervisekindlustus on olemas, kui palk ületab teatud summa.
Belgia	Välistudengitel on samad õigused nagu riigi kodanikest tudengitel.
Eesti	Õigused tööturul: välistudengitel, kes on töötud ja kelle eest tööandja on maksnud sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmaksid, on Eesti kodanike ja elanikega samasugused õigused tööturuteenustele, toetustele ja töötuskindlustushüvitisele. Samuti saavad nad kasutada selliseid tööturuteenuseid nagu <u>karjäärinõustamine</u> , <u>tööturukoolitus</u> ja ettevõtluse alustamise toetus.
Iirimaa	Õigused sotsiaaltoetustele: ei ole õigust ühelegi sotsiaalkindlustustoetusele ega mingit liiki sotsiaalsele kaitsele töö kaotamise korral ning ei ole võimalik taotleda sotsiaaltoetusi seoses haiguse, töötuse või vanusega.
Itaalia	Õigused tööturul: õigus sotsiaaltoetustele on seotud püsiva tööhõivega.
Küpros	Õigused riiklikule tervishoiule: juurdepääs tervishoiule on olemas. Õigused sotsiaaltoetustele: juurdepääs sotsiaaltoetustele puudub.
Leedu	Õigused sotsiaaltoetustele: ei ole õigust saada riiklikke sotsiaaltoetusi, riigi tagatud toetust töötutele ja töötotsijatele, samuti ei ole õigust saada riigi tagatud tervishoiuteenuseid.

⁴⁰ Kohustuslik sotsiaalkindlustus ei hõlma üliõpilasi, kes töötavad käsunduslepingu alusel ja on alla 26 aasta vanused. Siiski on neil õigus vabatahtlikule kindlustuskaitsele.

⁴¹ See kehtib **Norras** ainult seaduslikult riigis elavatele isikutele, kes viibivad seal vähemalt 12 kuud.

⁴² Ainult siis, kui nad ostavad riikliku tervisekindlustuse. Dokumenteeritult Poola päritolu tudengid võivad kindlustuskulude tasumiseks esitada taotluse kõrgharidusasutusele, kus nad õpivad.

⁴³ Ainult rahvusvahelisel lepingul põhineva õppekava raames õppivatele välistudengitele.

⁴⁴ See ehtib Rootsis kõigile seaduslikult riigis elavatele isikutele, st kes viibivad või võivad ootuspäraselt viibida riigis ühe aasta või kauem.

⁴⁵ See kehtib **Norras** ainult seaduslikult riigis elavatele isikutele, kes viibivad riigis vähemalt 12 kuud.

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Kirjeldus
	Õigused tööturul: töötavatele isikutele kehtib tööga seotud sotsiaalkindlustus.
Luksemburg	Õigus riiklikule tervishoiule: juurdepääs tervishoiule on olemas. Tudengid peavad tegema riiklikule haigekassale miinimummakse summas 100,88 eurot kuus ja neil on juurdepääs tervishoiuteenustele.
Läti	Õigused sotsiaaltoetustele: ei ole õigust saada riiklikke sotsiaaltoetusi, riigi tagatud toetust töötutele ja töötajatele, samuti ei ole õigust saada riigi tagatud tervishoiuteenuseid.
Poola	Õigused tööturul: ainult tudengitele, kes on elanud Poolas palju aastaid ja kellele on antud luba elama asumiseks, ELi pikaajalise elaniku staatus Poolas või mõnes teises liikmesriigis ning kellele on sel alusel väljastatud kindlaks perioodiks elamisluba. Õigus riiklikule tervishoiule: juurdepääs ainult siis, kui tudengid ostavad kindlustuse. Õigused sotsiaaltoetustele: sotsiaalabi – ainult tudengitele, kes on elanud Poolas palju aastaid ja kellele on muuhulgas antud luba elama asumiseks, ELi pikaajalise elaniku staatus Poolas või mõnes teises liikmesriigis ning kellele on sel alusel väljastatud kindlaks perioodiks elamisluba. Sotsiaalkindlustustoetused – ainult tudengitele
Portugal	Õigused tööturul: ulatuses, milles välistudengid võivad tegeleda teisejärgulise kutsealase tegevusega, on neil riigi kodanikega samad õigused seoses sotsiaalkindlustuse, maksusoodustuste ja ametiühingutesse kuulumisega. Õigus riiklikule tervishoiule: välistudengitel on õigus tervishoiuteenustele.
Prantsusmaa	Õigused riiklikule tervishoiule: juurdepääs tervishoiule on olemas. Õigused sotsiaaltoetustele: sotsiaalkindlustus ja eluasemetoetus. Õigused tööturul: välistudengitel, kes on palgalised töötajad, on samad õigused kui Prantsusmaa kodanikest töötajatel.
Rootsi	Õigused sotsiaaltoetustele: välistudengeid ei loeta riigi elanikeks ning seetõttu elanikepõhine sotsiaalkindlustus neid ei hõlma. Õigus riiklikule tervishoiule: välistudengid, kes viibivad või võivad ootuspäraselt viibida riigis ühe aasta või kauem, registreeritakse rahvastikuregistris. Seejärel on neil õigus teiste seaduslike elanikega samadele tervishoiuteenustele. Õigused tööturul: töötavaid isikuid hõlmab tööga seotud sotsiaalkindlustus, mis sisaldab haigustoetusi, rasedustoetusi, sissetulekuga seotud haigustoetusi ja sissetulekupõhist vanaduspensionit. Õpingute ajal töötavatel välistudengitel on samad tööga seotud õigused nagu alalise elamisloaga isikutel isegi juhul, kui nende elamisluba on ajutine ja nad ei ole kantud rahvastikuregistrisse.
Saksamaa	Õigused sotsiaaltoetustele: eluaseme- ja sotsiaaltoetusi ei ole, v.a raseduse korral.
Slovakkia	Õigused sotsiaaltoetustele: füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatel või töötavatel välistudengitel on samad õigused haigustoetustele ja vanaduspensionile. Õigus riiklikule tervishoiule: ainult rahvusvahelisel lepingul põhineva õppekava raames õppivatel välistudengitel on juurdepääs riiklikule tervishoiule, kusjuures riik maksab kindlustusmaksed. Teised tudengid on kohustatud sõlmima tervisekindlustuspoliisi erakindlustusseltsiga. Õigused tööturul: kui välistudeng asub tööle või hakkab tegelema ettevõtlusega, saab temast kohustusliku riikliku tervisekindlustuse subjekt, kes on kohustatud maksma tervisekindlustusmaksed.
Soome	Eluasemeloaga seotud õigused: üksnes õppimise eesmärgil Soome elama asuvatel välistudengitel ei ole õigus riigis elamisega seotud sotsiaalkindlustusele. Õigused tööturul: õpingute ajal töötavatel üliõpilastel on õigus sotsiaalkindlustusele töötamise alusel. Töötajate haiguskindlustus kehtib isikute suhtes, kes on olnud tööga hõivatud vähemalt neli kuud ning kelle palk ja iganädalane töötundide arv vastab nõuetele.
Ühendkuningriik	Õigused tööturul: kui tudengitel on õigus töötada T4-viisa alusel, on neile tööandjate kohustuste osas tagatud samasugune seaduslik kaitse nagu ELi kodanikele. Õigused sotsiaaltoetustele: T4-viisade alusel ei ole välistudengitel juurdepääsu enamikule riiklikele toetustele. Neil ei ole õigust taotleda riiklikku rahastust ega riiklike toetusi. Õigus riiklikule tervishoiule: juurdepääs riiklikele tervishoiuteenustele on olemas.
Norra	Välistöötajate ja Norra töötajate õiguste vahel erinevusi ei ole. Õigused sotsiaaltoetustele ja tervishoiule: riigis seaduslikult elavad isikud, kes viibivad riigis vähemalt 12 kuud, saavad riikliku kindlustusskeemi liikmeteks, mis annab neile juurdepääsu tervishoiuteenustele ja töötutoetustele. Tudengid, kes viibivad riigis rohkem kui kolm kuud, aga vähem kui 12 kuud, võivad taotleda vabatahtlikku liikmesust. Kui nad seda liikmesust ei saa, on neil juurdepääs ainult vältimatule arstiabile. Ülikoolide ja

Liikmesriik	Kirjeldus
	kolledžite välistudengitel, kellel on kehtiv tudengikaart, on õigus kasutada tervishoiuteenuseid ülikoolilinnakus.

Allikas: riiklikud aruanded

3.3.5 Õigus tuua kaasa pereliikmeid

Austria, Belgia, Hispaania, Itaalia, Läti, Madalmaad, Norra, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Ungari ja **Ühendkuningriik** lubavad välistudengitel kaasa tuua pereliikmeid (ka **Iirimaa** ja **Norra** teatud juhtudel magistri- ja doktoriõppe tudengite puhul). **Eestis, Küprosel, Leedus** ja **Poolas** põhinevad pereliikmete kaasatoomisega seotud eeskirjad direktiivil 2003/86/EÜ⁴⁶ perekonna taasühinemise õiguse kohta, mille kohaselt peab perekonna taasühinemist taotlev isik enne oma pereliikmetega ühinemist elama riigis seaduslikult kaks aastat. **Rootsis** ei ole välistudengite õigus pereliikmeid kaasa tuua reguleeritud seadusega, vaid on praktikas aktsepteeritud.

Nendes (liikmes)riikides, kus välistudengitel on lubatud pereliikmeid kaasa tuua, kehtivad mitmed eri tavad ja menetlused. Eelkõige hõlmavad need seoses pereliikmetega järgmist:

- kõikides eespool loetletud (liikmes)riikides – abikaasad. Mitmes (liikmes)riigis on lubatud ka (registreeritud) partnerid/elukaaslased (**Austria, Hispaania, Leedu, Madalmaad, Rootsi, Saksamaa, Sloveenia, Soome** ja **Norra**). **Prantsusmaal, Poolas** ja **Ühendkuningriigis** peab abikaasa olema vähemalt 18-aastane⁴⁷;
- kõikides (liikmes)riikides on hõlmatud ka lapsed, maksimaalses vanuses 18 kuni 21 aastat või puute korral vanemad. Mõni riik (**Austria, Küpros, Poola, Portugal**) on eraldi sätestanud, et teatud asjaoludel on hõlmatud ka adopteeritud lapsed ja tudengi eestkoste all olevad lapsed;
- arvesse võetakse ka muid ülalpeetavaid, sh eestkoste all olevaid isikuid **Lätis** ning ülalpeetavaid vanemaid **Leedus** ja **Itaalias**.

Kuigi peaaegu kõik (liikmes)riigid nõuavad, et perekonna taasühinemist taotlev isik esitaks tõendid piisava eluaseme ja pereliikmete ülalpidamiseks piisava sissetuleku olemasolu kohta, varieerub piisava sissetuleku miinimummäär riikide lõikes. **Belgias** peab välistudengil olema vabased vahendeid vähemalt 120% sotsiaaltoetuste summast, et saada õigust pereliikmete kaasatoomiseks. **Hispaanias** peab välistudeng tõendama esimese pereliikme puhul sissetuleku olemasolu 75% ulatuses riiklikust sissetulekunäitajast ja ülejäänud pereliikmete puhul 50% ulatuses. **Rootsis** ei nõuta piisava eluaseme olemasolu tõendamist ja tudeng ei pea garanteerima piisavate vahendite olemasolu pereliikme ülalpidamiseks, kui tal endal on piisav sissetulek.

Eksisteerib ka muid nõudeid:

- minimaalne elamisperiood ja/või minimaalne elamisloa kehtivuse periood, põhjendatud alus elamisloa saamiseks (**Itaalia, Leedu, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa**);
- isik ei ole sõltunud mis tahes liiki sotsiaaltoetustest aasta jooksul enne taotluse esitamist (**Norra**).

Pereliikmele antava elamisloa kestus on seotud välistudengi elamisloaga. Mõnel juhul on elamisloa väljastamise protsess lihtsustatud. Nii on see näiteks **Soomes**, kus tudengi ja tema pereliikmete elamisloataotlused vaadatakse läbi samaaegselt. Kuigi **Eestis** võib abikaasa üldjuhul kolmanda riigi

⁴⁶ Direktiiv 2003/86/EÜ perekonna taasühinemise õiguse kohta, kättesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0086:ET:HTML>. Märkus: **Iirimaa**, Taani, **Ühendkuningriik** ja **Norra** ei rakenda seda direktiivi oma siseriiklikus õiguses.

⁴⁷ **Poolas** võib abikaasa erandjuhtudel ja kohtumääruse alusel olla 16-aastane, ent see kehtib ainult naisterahvaste kohta.

kodanikuga taasühineda ainult siis, kui too on eelnevalt elanud riigis vähemalt kaks aastat, ei kohaldata seda nõuet isikutele, kes on saanud elamisloa doktoriõpinguteks, kui nad saavad koos abikaasaga.

Mis puudutab pereliikmete õigusi, siis peaaegu kõikides (liikmes)riikides on juurdepääs riigipoolsele toetusele piiratud. Juurdepääs riiklikele tervishoiuteenustele on siiski lubatud **Itaalias** ja **Portugalis** ning **Prantsusmaal** ja **Portugalis** on tagatud ka juurdepääs sotsiaaltoetustele. Kuigi (liikmes)riigid võimaldavad kõigile välistudengiga kaasas olevatele alaealistele isikutele juurdepääsu haridusele, ei paku **Iirimaa** alaealistele juurdepääsu tasuta riiklikule haridusele, kohustades neid käima tasulistes koolides. **Rootsi** võimaldab juurdepääsu riiklikele tervishoiuteenustele kõigile isikutele, kes viibivad riigis ühe aasta või kauem; see hõlmab ka välistudengite ülalpeetavaid.

Juurdepääs tööturule on tagatud **Belgias, Eestis, Itaalias, Leedus, Norras, Poolas, Portugalis, Prantsusmaal, Slovakkias, Sloveenias, Soomes** ja **Ühendkuningriigis**, kuigi mõnel juhul võib see olla lubatud vaid teadlaste pereliikmetele (**Belgia, Sloveenia**) või doktoriõppejärgse hariduse tudengite pereliikmetele (**Belgia**). **Itaalias, Portugalis, Prantsusmaal, Slovakkias**⁴⁸, **Soomes** ja **Ühendkuningriigis** on pereliikmetel lubatud tegutseda ka füüsilisest isikust ettevõtjana.

(Liikmes)riigid ei näi olevat samal arvamusel selles osas, kas pereliikmete kaasatoomise õigus on välistudengite jaoks õppekoha valikul määrava tähtsusega tegur. Kuigi **Küpros, Prantsusmaa** ja **Sloveenia** ei pea seda tähtsaks teguriks, on **Leedu** ja **Soome** arvamusel, et see on suurema tähtsusega täiskasvanumate või kõrgema kvalifikatsiooniga tudengite jaoks, nagu doktoriõppe tudengid. **Leedus** märkis 40% küsitletud välistudengitest, et kehtiv regulatsioon põhjustab neile probleeme, kuna nende võimalused pere pikaajaliste õpingute ajaks kaasa tuua on piiratud. **Leedu** peab seda ka oluliseks teguriks doktoriõpingute jaoks liikmesriigi valikul.

3.4 Periood pärast õpingute lõpetamist

(Liikmes)riikide praktika seoses välistudengite riiki jäämisega pärast õpingute lõpetamist varieerub riikide lõikes. Lisas 4 on esitatud ülevaade igas (liikmes)riigis kehtivatest tavadest, samas kui käesolevas jaotises antakse teavet elanikustaatus muutumise (jaotis 3.4.1) ja õpingutejärgse töötamise kohta (jaotis 3.4.2).

3.4.1 Elanikustaatus muutumine

Ülikooli lõpetanud võivad pärast õpinguteks väljastatud elamisluba ilma riigist lahkumata taotleda asjaomast töö luba / riigis elamise õigust muudel alustel enamikus (liikmes)riikides: **Austrias, Belgias, Hispaanias, Irimaal, Itaalias, Kreekas, Leedus, Luksemburgis, Lätis, Madalmaades, Poolas, Portugalis, Prantsusmaal, Rootsis**⁴⁹, **Saksamaal, Sloveenias, Soomes, Tšehhis, Ühendkuningriigis** ja **Norras**. Seda reguleerivad riiklikud tingimused.

Käesolevas jaotises kirjeldatud eri tavad on seotud erinevate riiklike strateegiliste eesmärkidega:

- muuta (liikmes)riik atraktiivsemaks õppimiskohaks, tagades juurdepääsu tööturule (nt **Iirimaa**) ja pakkudes esimest töökogemust enne päritoluriiki naasmist (**Luksemburg, Prantsusmaa**);
- täita majanduses tööturupuudujääke (**Itaalia, Madalmaad, Ühendkuningriik**) (nt kõrge kvalifikatsiooniga töökohad).

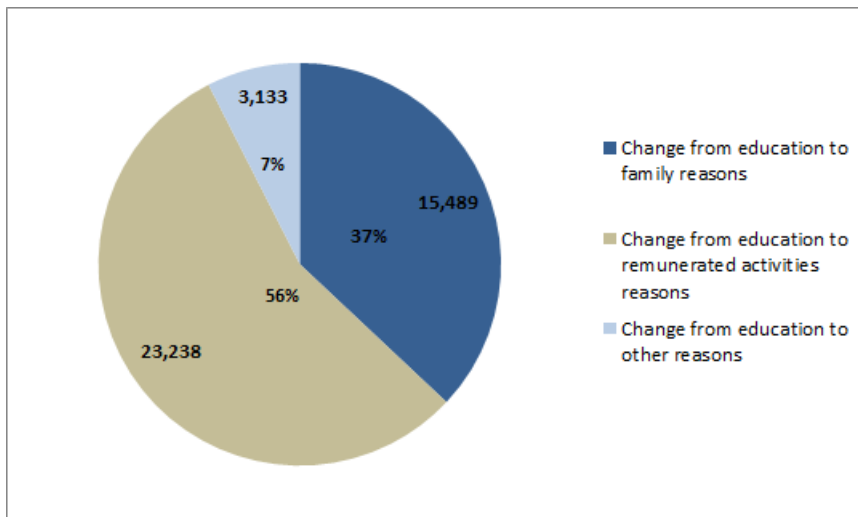
[Joonisel 5](#) on esitatud ülevaade rände-eesmärgi muutumise kohta õppimisest millekski muuks.

⁴⁸ See kehtib ainult välistudengi abikaasa kohta.

⁴⁹ **Poolas** ja **Rootsis** kehtib eeltingimus, et välistudeng on leidnud töökoha enne õpinguteks väljastatud elamisloa aegumist. **Rootsis** on tehtud ettepanek kehtestada elamisluba töö otsimiseks pärast õpingute lõpetamist ning see on praegu valitsuses arutluses.

Kui vaatame elamisloa aluste muutumist haridusest perega seotud põhjusteks, tasustatud tegevuseks või muudeks alusteks, näeme 2011. aasta andmete põhjal, et direktiiviga seotud liikmesriikides⁵⁰ oli umbes pooltel elamisloa aluste muutumise juhtudel tegemist hariduseesmärgi muutmisega tasustatud tegevuse eesmärgiks. Teistes riikides oli see näitaja 2011. aastal 84%. Esimeses riikide rühmas oli ligi 40% muutustest seotud hariduseesmärgi muutmisega perega seotud põhjusteks, samas kui teises rühmas olevates (liikmes)riikides oli see 10%.

Joonis 5. Rände-eesmärgi muutumine õppimisest perega seotud põhjusteks, tasustatud tegevuseks või muudeks põhjusteks üliõpilasi käsitleva direktiiviga seotud liikmesriikides, 2011

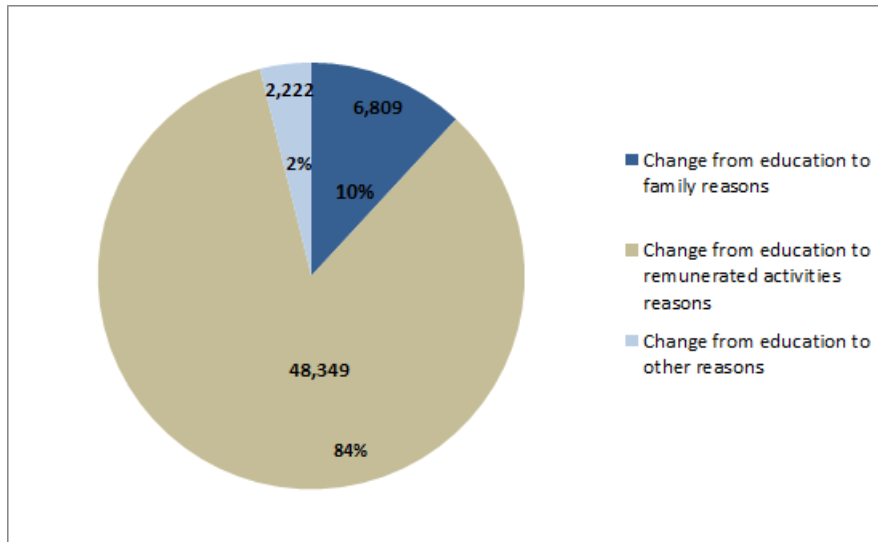

Allikas: Eurostat

Change from education to family reasons	<i>Muutus haridusest perega seotud põhjuseks</i>
Change from education to remunerated activities reasons	<i>Muutus haridusest tasustatud tegevusega seotud põhjuseks</i>
Change from education to other reasons	<i>Muutus haridusest muudeks põhjusteks</i>

⁵⁰ Vahet tehakse direktiivi sätteid rakendavate ja mitte rakendavate liikmesriikide vahel, ent siiski ei sisalda direktiiv sätet staatuse muutumise kohta.

Joonis 6. Rände-eesmärgi muutumine õppimisest perega seotud põhjusteks, tasustatud tegevuseks või muudeks põhjusteks üliõpilasi käsitleva direktiiviga mitte seotud riikides – Taanis, Iirimaa, Ühendkuningriigis ja Norras, 2011

Allikas: Eurostat
2013. aasta jaanuari seisuga

3.4.2 Töötamine pärast õpinguid

Allpool on kirjeldatud rida tegureid, mis on seotud töötamisega pärast õpingute lõpetamist.

3.4.2.1. Juurdepääs tööturule

Pärast oma õpingute lõpetamist soovivad paljud välistudengid jääda (liikmes)riiki, et leida tööd ja rakendada omandatud oskusi praktikas. Selle põhjal, milline on (liikmes)riikide lähenemine õpingutejärgse töötamise lubamisele, on võimalik selgelt eristada kahte riikide rühma:

- (liikmes)riigid, mis lubavad välistudengitel riiki jääda üksnes siis, kui neil on töökoht või nad on jätkuvalt tööga hõivatud (**Belgia, Eesti, Hispaania, Itaalia, Küpros**⁵¹, **Leedu, Läti, Poola**⁵², **Rootsi, Slovakkia**⁵³ ja **Ühendkuningriik**);
- (liikmes)riigid, mis lubavad välistudengitel pärast õpingute lõpetamist riiki jääda töökoha otsimise eesmärgil (**Austria, Iirimaa, Luksemburg, Madalmaad, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Sloveenia, Soome ja Norra**)⁵⁴.

(Liikmes)riikides, mis lubavad välistudengitel riiki jääda tööotsijana, kehtivad eri tingimused ja ajapiirangud. Näiteks **Luksemburgis** kehtivad bakalaureuse- ja magistriõppe tudengitele väljastatavad elamisloa õpingute lõpetamise aasta 31. oktoobrini. Tudeng peab enne seda tähtaega leidma töökoha ja saada tööloa. Pärast seda tähtaega ei ole tudengil lubatud riiki jääda. **Iirimaa** lubatakse tudengitel jääda riiki automaatselt kas üheks aastaks või kuueks kuuks, sõltuvalt nende kvalifikatsiooni tasemest.

Rootsis on tehtud ettepanek kehtestada elamisluba töö otsimiseks pärast õpingute lõpetamist ning see on praegu valitsuses arutlusel.

⁵¹ Ainult juhul, kui töö on seotud teadustegevusega.

⁵² **Poolas** ja **Leedus** kaalutakse praegu võimalust lubada tudengitel pärast õpinguid kuue kuu (**Leedu**) või ühe aasta vältel tööd otsida (**Poola**).

⁵³ Tingimuseks on ka tööloa saamine.

⁵⁴ Selle kohta, millised on **Bulgaarias** pärast õpingute lõpetamist kehtivad tingimused, andmeid ei ole.

3.4.2.2. Täidetavad nõuded

Tavaliselt tuleb tööloataotlus esitada (liikmes)riigis enne õpinguteks väljastatud elamisloa aegumist. Dokumentatsiooni ja haldusmenetluste osas kehtib mitmeid eri nõudeid ja mõnel juhul on see protsess üsna keerukas. Näiteks **Lätis** tuleb vaba töökoht kõigepealt registreerida riigi tööhõiveametis ja seejärel tuleb esitada taotlus kolmanda riigi kodaniku „toetamiseks”, kui vaba töökohta ei täideta ELi kodanikuga.

Mõlemas eespool määratletud (liikmes)riikide rühmas kehtivad tudengi staatusest töötaja staatusesse üleminekuks teatud nõuded. Need on soetud alljärgnevalt:

- töö ja lõpetatud õppekava vastavus (**Austria, Prantsusmaa, Saksamaa**);
- minimaalse palga nõuded (**Austria, Belgia, Eesti, Madalmaad, Prantsusmaa, Rootsi**⁵⁵, **Ühendkuningriik**);
- kapitali või investeringu olemasolu (füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks) (**Eesti, Slovakkia, Rootsi**);
- vastavus iga-aastastele elamisloakvootidele või tegutsemine teatud sektorites (**Eesti, Itaalia, Ühendkuningriik**);
- dokumenteeritud tööleping, sh tööandja kinnitus (**Austria, Läti, Poola, Rootsi, Saksamaa, Ühendkuningriik**).

Luksemburgis ja **Prantsusmaal** kehtivad piirangud lubatud töö liigi kohta – välistudengid peavad tegelema tööga, mis on seotud nende läbitud õppekavaga.

Mõnes (liikmes)riigis kehtivad minimaalse palga nõuded (**Austria, Belgia, Eesti, Madalmaad, Prantsusmaa, Rootsi, Ühendkuningriik**). **Austrias** on minimaalne palk võrdne brutomiinimumpalgaga (2012. aastal 1903,50 eurot kuus). **Prantsusmaal** peab kuupalk olema vähemalt 1,5 korda suurem miinimumkuupalgast, samal ajal kui **Madalmaades** ja **Ühendkuningriigis** peab minimaalne aastapalk olema vähemalt vastavalt 26 931 eurot ja 20 000 naela (ligikaudu 25 000 eurot) aastas. **Itaalias** muudetakse õpinguteks väljastatud elamisloa töötamiseks väljastatud elamisloaks ainult juhul, kui see on ette nähtud iga-aastases rändemääruses ja jääb kehtestatud piirmäära sisse (mis on tavaliselt madal).

3.4.2.3. Töötamine füüsilisest isikust ettevõtjana

Pärast õpinguid füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsedes riiki jäämine on lubatud **Belgias, Eestis, Hispaanias, Itaalias, Leedus, Madalmaades, Poolas**⁵⁶, **Portugalil, Rootsis, Saksamaal, Slovakkias**⁵⁷, **Sloveenias, Soomes, Ühendkuningriigis** ja **Norras**.

Eestis on füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks nõutav kapitali olemasolu (16 000 eurot) ja **Ühendkuningriigis** on alates 2012. aasta aprillist uus kategooria – „ülikooli lõpetanust ettevõtja” –, mille piirmäär on 1000 ettevõtjat aastas, ning ülikooli lõpetanutel peab olema 50 000 naela (ligikaudu 62 000 eurot). **Madalmaades** kehtib punktipõhine süsteem, mis keskendub nendele majandussektoritele, mille puhul on kindlaks tehtud, et seal on kolmandate riikide kodanikest töötajaid või ettevõtjaid kõige rohkem.

⁵⁵ Kuigi **Rootsis** ei ole miinimumpalka seadusega kehtestatud, peab tööandja pakkuma töötingimusi, mis on vähemalt võrdväärseid Rootsi ametiühingute kollektiivlepingutega või mis on asjaomase eriala või tööstussektori puhul tavapärased.

⁵⁶ Eeltingimus on, et välistudeng on alustanud äritegevust enne õpinguteks väljastatud elamisloa aegumist.

⁵⁷ Ainult juhul, kui tudeng on taotlenud õpinguteks väljastatud elamisloa muutmist füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks väljastatud elamisloaks ja see luba on talle antud.

3.4.2.4. Töehõivesektorid

Pärast õpingute lõppu tööle asuvate välistudengite profiili osas märkis **Rootsi**, et 2011. aastal oli kõige rohkem IT-spetsialiste (259 isikut), ehitusinsenere ja arhitekte ning seejärel postiljone, hooldajaid, köögi- ja restoranitöötajaid ja koristajaid. **Ühendkuningriigis** näitas ettevõtluse, innovatsiooni ja oskuste ministeeriumi (Department for Business, Innovation and Skills)⁵⁸ aruanne, et 17% õpingud lõpetanud välistudengite⁵⁹ 2008. aasta valimist ja 22% 2010. aasta vastavast valimist jäi Ühendkuningriiki ja töötas seal veel kolm aastat pärast ülikooli lõpetamist. Sellest 22% tudengitest, kes jäid pärast õpingute lõpetamist riiki 2010. aastal, töötas 77% täiskohaga, 15% osalise tööajaga, 4% vabatahtlikuna või ilma töötasuta ning 4% olid füüsilisest isikust ettevõtjad/vabakutselised. Mis puudutab rahvust, siis jäid 2010. aasta ülikooli lõpetanutest kõige tõenäolisemalt pärast õpingute lõpetamist Ühendkuningriiki tööle Pakistanist (41%), Indiast (39%) ja Nigeeriast (39%) pärit tudengid. Kõige väiksem oli pärast õpingute lõpetamist tööviisa taotluse esitanute määr Hiinast pärit tudengite hulgas.

3.4.3 Majanduse ja tööstusega seotud algatused

Kuigi (liikmes)riigid võimaldavad välistudengitele pärast õpingute lõpetamist juurdepääsu tööturule (nagu eespool alajaotustes kirjeldatud), eksisteerib ka mõni riiklik eesmärk, mis võib mõjutada välistudengite soovi riiki jääda, nimelt:

- põhimõte, et tudengid pöörduvad päritoluriiki tagasi ja nn ajude äravoolu vähendamine (**Prantsusmaal ja Luksemburgis**)
- üldine eesmärk tagada olemasolevad töökohad eelkõige kohalikele töötajatele (**Itaalias ja Leedus**).

Kuigi mõni (liikmes)riik soovib täita puudujääke oma tööturul kohalike töötajatega ja vältida ajude äravoolu, eksisteerivad algatused seoses tööstuse/ärisektori ja kõrgharidusasutuste vahelise koostöö ja dialoogiga. Nende algatuste eesmärk on tugevdada riigi majandust, kõrvaldades spetsiifilised tööturu puudujäägid, mida ei suudeta kõrvaldada kohaliku tööjõu abil, välistudengite töölevõtmise ja koolitamise kaudu. Need hõlmavad järgmist:

- riigi majandusele kasulike õppekavade või õppevaldkondade loomine (nt tööturu vajadustel põhinevad ingliskeelsed kraadiõppekavad, nagu õendus **Soomes** ja riigi majanduse seisukohast strateegiliselt tähtsateks peetavad õppevaldkonnad **Poolas**);
- õppepraktika kavade loomine, et pakkuda välistudengitele õppepraktika võimalusi (**Soomes**);
- mentorlusprogrammid, mille raames pakutakse kolmandate riikide kodanikele mentoreid ettevõtlusringkondades (nt programm „Mentorlus migrantidele” **Austrias**, mille eesmärk on aidata migrantidel tööd leida);
- karjääriteenuste osutamine ülikoolide poolt (**Madalmaad, Poola**).

4. TÕENDID HARIDUSRÄNDE KURITARVITAMISE KOHTA

Tõendeid haridusrände varasema ja praeguse kuritarvitamise kohta on **Belgial, Eestil, Iirimaal, Küprosel, Luksemburgil, Lätil, Madalmaadel, Poolal, Portugalil, Prantsusmaal, Rootsil, Saksamaal, Slovakkial, Soomel, Ungaril, Ühendkuningriigil ja Norral**. Austrias aga on

⁵⁸ Archer, W. ja Cheng, J. (2012). „Tracking international graduate outcomes 2011”. BISi uuring nr 62.

London: ettevõtluse, innovatsiooni ja oskuste ministeerium. Kättesaadav aadressil:

<http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/higher-education/docs/t/12-540-tracking-international-graduate-outcomes-2011.pdf>

⁵⁹ See hõlmab Ühendkuningriiki jäävaid välistudengeid, mitte kõiki välistudengeid.

eksperdid öelnud, et haridusrände kuritarvitamine ei ole kuigi laialt levinud probleem. Käesoleva uuringu tähenduses on kuritarvitamine seotud tudengiviisade ja elamislubade väärkasutamisega (või võltsimisega) kolmandate riikide kodanike poolt, et lihtsalt siseneda (liikmes)riiki ilma kavatsuseta asjaomane õppekava läbida. Kuna (liikmes)riigid suudavad tuvastada teatud kuritarvitamise liike, on väärkasutamise ulatust praegu raske mõõta, sest põhjalikumad andmed puuduvad.

4.1 Kuritarvitamise liigid

Kuna kuritarvitamise konkreetne ulatus ja olemus on suuresti analüüsimata, põhineb allpool tabelis 6 esitatud kuritarvitamise liikide loetelu suures osas asjaomaste riiklike ametiasutuste hinnangutel ja kohtupraktikal, mitte niivõrd statistikal. Kuritarvitamise kõige sagedamini täheldatud indikaator on võltsitud dokumendid, õppetöös mitte osalemine või õppetöös mitte edasijõudmine.

Tabel 6. Tuvastatud kuritarvitamise liigid

(Liikmes)riik	Sisenemine teistesse Schengeni riikidesse	Loa kehtivusaast ja kauemaks riiki jäämine	Töötamine	Võltsitud kvalifikatsioon/dokumendid	Õppetöös mitte osalemine või mitte edasijõudmine	Õpingute ajal muude lubade taotlemine	Kuritarvitamine teisele isikule luba taotleva isiku poolt	Varjupaiga taotlemine
Belgia		X	X	X	X	X		
Eesti					X			
Küpros		X	X	X	X			X
Leedu	X		X	X	X			
Luksemburg		X	X	X ⁶⁰	X			
Läti				X	X			
Madalmaad			X		X			
Norra			X					
Poola	X	X	X	X	X	X		
Prantsusmaa			X	X	X	X		
Rootsi				X	X			
Saksamaa				X				
Slovakkia		X				X		
Sloveenia					X			
Soome		X	X	X	X			
Tšehhi				X	X			
Ungari			X					
Ühendkuningriik		X	X	X	X		X	X

Allikas: riiklikud aruanded

Kuritarvitamist mainisid ulatusliku probleemina **Küpros** ja **Ühendkuningriik**. (Ainult) **Küprosel** on kõige levinum kuritarvitamise vorm ebaseaduslik töötamine väljaspool asjaomaste õigusaktidega lubatud tingimusi ning lisaks nähtub 2011. aasta andmetest, et 440 üliõpilast taotlesid ametlikult varjupaika (kõiki taotlusi oli kokku 1770). Selget seost haridusrände kuritarvitamise ja

⁶⁰ Avastati üks juhtum.

rahvusvahelise kaitse taotluste vahel on täheldatud ainult **Küprosel**. **Ühendkuningriigis** on kuritarvitamise ulatust käsitletud terves reas aruannetes ja uuringutes. Näiteks leiti Ühendkuningriigi piiriagenteuri (United Kingdom Border Agency, UKBA) 2010. aasta uuringus⁶¹, et UKBA sunnimeetmete raames moodustasid välistudengite rikkumised 11% kõikidest juhtumitest ja 15% kõikidest vahistamistest – enamik vahistamisi toimus töötamistingimuste rikkumise ja loa kehtivusest kauemaks riiki jäämise eest⁶².

Poola teatas kasvavast viisade kuritarvitamise arvust teatavate kolmandate riikide puhul, eelkõige seoses võltsitud dokumentidega. Andmete põhjal on näha, et 2010/2011. õppeaastal langes pärast esimest õpingute aastat koolist välja 1218 kolmanda riigi kodanikku (ja mitte kõik ülikoolid ei teavita riigi ametivõime väljalangenutest või teevad seda olulise viivitusega).

Lisaks tasub mainida, et **Küprosel**, **Irimaal**, **Madalmaades**, **Poolas** ja **Ühendkuningriigis** esines kuritarvitamist enim erasektori asutustes ja eraasutustes, mis ei ole ülikoolid. Need hõlmavad keeltekoole, mis on kuritarvitamise suhtes eriti haavatavad **Irimaal** ja **Ühendkuningriigis**. Siiski ei esine kuritarvitamist nendes liikmesriikides mitte ainult erasektoris.

Töö eesmärgil kuritarvitamise juhtude täheldamist mõjutab määruste ja piirangute erinevus (liikmes)riikides. Näiteks asjaolu, et välistudengitel on lubatud **Rootsis** täiskohaga töötada, tähendab, et selline „kuritarvitamine” ei ole niivõrd suur probleem kui **Luksemburgis**, kus on lubatud töötada 10 tundi nädalas. **Luksemburgis** avastatud kuritarvitamise juhtumid on enamasti seotud sellega, et tudengid töötavad iganädalasest lubatud 10 tunnist rohkem.

Kuna seda küsimust on vähe uuritud, ei ole võimalik käesolevas kokkuvõttes aruandes esitada statistilisi andmeid kuritarvitamise kohta. See võib viidata, et kuritarvitamist ei loeta (liikmes)riikides oluliseks probleemiks.

4.2 Praktilised meetmed kuritarvitamise avastamiseks ja/või tõkestamiseks

Kuritarvitamise avastamiseks ja/või tõkestamiseks kasutavad (liikmes)riigid erinevaid praktilisi meetmeid. Need hõlmavad järgmist:

- tõkestamine seoses päritoluriikidega, sh kontaktametnike kasutamine (**Soome**);
- kõigi või teatavate kolmandate riikide kodanike kvalifikatsioonide ja dokumentide kontrollimine viisa või elamisloa taotlemise protsessi osana: **Austria**, **Belgia**, **Eesti**, **Hispaania**, **Irimaa**, **Itaalia**, **Kreeka**, **Küpros**, **Leedu**, **Läti**, **Madalmaad**, **Poola**, **Portugal**, **Prantsusmaa**, **Rootsi**, **Saksamaa**, **Soome**, **Ungari**, **Ühendkuningriik** ja **Norra**;
- keeleeksam või muu keeleoskuse tõend (**Belgia**, **Eesti**, **Leedu**, **Madalmaad**, **Poola**, **Prantsusmaa**, **Soome**, **Ungari** ja **Ühendkuningriik**). Kasutatakse ka muid teste. **Küprosel** nõuavad riigiasutused, et taotlejad teeksid sisseastumiseksami või aktsepteerivad rahvusvaheliselt tunnustatud eksamite tulemusi (nt GCE-eksamid), ja **Leedus** korraldavad ülikoolid päritoluriigis erieksameid sellistele erialadele nagu arhitektuur või meditsiin;
- litsentsid ja/või kontrollimise kord asutustele, kus välistudengid on registreeritud (**Kreeka**, **Madalmaad**, **Poola**, **Prantsusmaa**, **Slovakkia**, **Ühendkuningriik** ja **Norra**): need varieeruvad alates riiklikest litsentseerimis- või kontrolliskeemidest kuni ülikoolisektori isereguleerivate algatusteni. Näiteks **Ühendkuningriigis** peavad kõik litsentseeritud asutused saavutama „usaldusväärse sponsori” staatuse (HTS);

⁶¹ Ühendkuningriigi piiriagenteur (2011a). „Points-based system Tier 4: attendance at privately funded colleges” (k.a lisa: taustteave). Märts 2011. London: siseministeerium. Kättesaadav aadressil: <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/aboutus/reports/privately-funded-colleges/>.

⁶² Vt ka riiklik kontrollikoda (2012). „Immigration: The points-based system – student route.” London: riiklik kontrollikoda. Kättesaadav aadressil http://www.nao.org.uk/publications/1012/points_based_immigration.aspx?alreadysearchfor=yes.

- tegevusjuhiste kehtestamine, nt **Madalmaades**, kus tegevusjuhised on ülikoolisektori isereguleerivate algatuste tulemus, mille raames mõõdetakse õppetöös edasijõudmist ja ülikoolist välja registreerimise korral tühistatakse riigis elamise õigus.

Lisaks eespool kirjeldatud praktilistele meetmetele on arutatud ka tasude mõju kuritarvitamisele ning **Rootsi** on 2011. aastal kehtestanud suured õppemaksud, et haridusrände kuritarvitamine väheneks, kuna juurdepääs liikmesriigile on rahaliselt kulukam.

5. RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Jaotises 2 kirjeldatud riiklike strateegiaid ja poliitikameetmeid toetab paljudes (liikmes)riikides ametlik soov tugevdada koostööd välistudengite päritoluriikidega. Käesolevas jaotises antakse ülevaade ELi (liikmes)riikide ja kolmandate riikide vahelise koostöö liikide kohta, mille keskmes on või mille sätete kohaselt on reguleeritud välistudengite hõlpsam ränne Euroopa Liitu. Selline koostöö võimaldab läheneda nendele küsimustele kontrollitumalt ja sihipärasemalt, näiteks seoses tudengi rahvuse, õpingute liigi ja taseme, vastuvõtutingimuste ja riigis viibimise ajaga, ent ka juurdepääsuga tööturule nii õpingute ajal kui ka pärast õpingute lõpetamist. Seejärel vaadeldakse kehtestatud kokkuleppeid, mille eesmärk on lihtsustada nende välistudengite Euroopa Liidu sisest liikuvust, kes on algselt tulnud ühte liikmesriiki õppima, aga seejärel liiguvad edasi teise liikmesriiki, et oma õpinguid jätkata või järgmisele haridustasemele jõuda. Kõigepealt esitatakse ülevaade kahe- ja mitmepoolsete lepingute liikidest ja ulatustest, sh liikuvuspartnerlused (jaotis 5.1), koostöö ELi programmidega (jaotis 5.2) ja muud mitte seadusega kehtestatud koostöö liigid (jaotis 5.3).

5.1 Kahe- ja mitmepoolsed lepingud, k.a liikuvuspartnerlused

Enamik (liikmes)riike (**Austria, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Ühendkuningriik ja Norra**) teeb kolmandate riikidega koostööd muuhulgas välistudengite ligimeelitamiseks, milleks sõlmitakse kahe- või mitmepoolseid lepinguid.

Kolmandad riigid, kellega kõige rohkem (liikmes)riike on sõlminud kahe- või mitmepoolseid lepinguid, on esitatud alljärgnevas [tabelis 7](#)⁶³:

⁶³ See tabel ei ole ammendav.

Tabel 7. (Liikmes)riikidega sõlmitud kahe- või mitmepoolsed lepingud (ei ole ammendav)

	Alžeeria	Liibüa	Brasiilia	Kanada	Roheneeme- saared	Hiina	Egiptus	India	Indoneesia	Israel	Jaapan	Kasahstan	Mehhiko	Moldova	Maroko	Venemaa	Siitiria	Türgi	Tuunesia	Ukraina	USA	Vietnam	Senegal
Austria			X						X		X											X	
Bulgaaria						X	X					X		X		X					X	X	
Eesti						X				X		X		X				X		X	X		
Hispaania	X					X					X	X				X				X	X	X	
Itaalia			X			X		X		X								X					
Kreeka							X			X		X				X	X	X	X	X		X	
Küpros						X		X				X					X			X			
Leedu				X		X		X		X		X				X		X		X	X		
Luksemburg				X	X	X		X			X					X					X	X	
Läti						X	X	X		X			X	X				X		X	X		
Madalmaad						X								X									
Poola		X	X	X		X	X			X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	
Portugal			X	X	X	X	X	X		X			X			X		X			X		
Prantsusmaa	X		X	X		X		X			X		X			X					X	X	X
Rootsi			X			X		X								X				X			
Saksamaa			X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Slovakkia						X				X		X		X		X		X		X	X		
Sloveenia				X		X							X			X							
Ühendkuningriik			X			X		X													X		
Norra			X			X		X			X					X							

Tavaliselt hõlmavad need lepingud tervet rida küsimusi: pädevused; sihtrühmad; rahalise toetuse ulatus; halduskulud ja välistudengite abistamine viisa ja elamisloa saamisel.

Nende lepingute põhimõte ja seega ka sisu on (liikmes)riikide lõikes mõneti erinev. Need erinevused hõlmavad järgmist:

- keskendumine välistudengite õppima meelitamisele konkreetsetest kolmandatest riikidest (Austria, Itaalia, Luksemburg, Läti, Poola, Ühendkuningriik). Näiteks Ühendkuningriigi ja India haridus- ja teadusalgatus, millega toetatakse õppimise ja tulemuste vastastikust tunnustamist ning ühiste magistri- ja doktoriõppekavade väljatöötamist⁶⁴; Marco Polo ja Turandoti programmid, mille raames on lihtsustatud Hiina tudengitele **Itaalias** keelekursustel osalemiseks viisa andmine, ning koostööleping **Lätis**, mis on suunatud Sri Lanka tudengite riiki meelitamisele;
- pikaajaliste strateegilise koostöö suhete loomine kolmandate riikidega (**Küpros**) ja rändevõrgude koordineeritud juhtimine (**Prantsusmaa**);
- koostöö parandamine kaubavahetuspartnerite ja tärgava turumajandusega riikidega (Austria, Luksemburg, Norra). Selle raames keskendutakse konkreetsetele piirkondadele, nagu Põhja-Ameerika (**Luksemburg, Norra**), Ladina-Ameerika (**Norra**), India ja Vene Föderatsioon (**Luksemburg**).

Lisaks (liikmes)riikide poolt riiklikul või regionaalsel tasandil allkirjastatud lepingutele sõlmitakse kõikides (liikmes)riikides ka otselepinguid konkreetsete (nii era- kui ka riiklike) ülikoolide ja kolledžite ning kolmandate riikide asutuste vahel. Need lepingud võivad olla konkreetsete asutuste või ka konkreetsete teaduskondade tasandil. **Eesti** suurimal ülikoolil (Tartu) on ligikaudu 60 kahepoolset koostöölepingut kõrgharidusasutustega 21 riigis. **Prantsusmaal** on Grandes Ecoles süsteemi kõikide asutuste peale kokku hinnanguliselt umbes 7000 lepingut⁶⁵ ja **Itaalias** umbes 12 000. **Irimaal** on kõrgharidusasutused teatanud 2400 asutustevahelisest sidemest ja partnerlusest, millest 400 on sõlmitud kolmandate riikide asutustega USAs, Kanadas ja Hiinas.

Nende lepingute eesmärk on:

- soodustada tudengite liikuvust, sh ühiste kraadiõppekavade ja rahvusvaheliste õppekavade väljatöötamise kaudu (**Austria, Belgia, Hispaania, Iirimaa, Küpros, Madalmaad, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa**);
- soodustada tihedamat teadus- ja tehnoloogiaalast koostööd kõrgharidusasutuste ja kolmandate riikide asutuste vahel (**Austria, Hispaania, Norra, Poola, Prantsusmaa**);
- korraldada õppejõudude vahetusi (**Austria, Hispaania, Poola**);
- kehtestada tingimused vahetusüliõpilastele toetuse maksmise ja/või tasuta eluaseme tagamise kohta (**Austria, Eesti, Poola**).

5.2 Koostöö Euroopa Liidu (ja ELi rahastatavate mobiilsus-) programmide või rahvusvaheliste organisatsioonidega

Euroopa Liidu mobiilsusprogrammid on olnud tõhus vahend võimaluste avamiseks kolmandatest riikidest pärit tudengitele ja seda mitte ainult ühes kindlas ELi liikmesriigis õppimiseks, vaid ka edasisteks õpinguteks teistesse liikmesriikidesse edasi liikumiseks⁶⁶. Välistudengite puhul on siin

⁶⁴ Vt ka Ühendkuningriigi ja Hiina hariduspartnerlust: tegevuskava, millega toetatakse doktoriõppe tudengite vahetust, tööpraktikat ja kutsealaseid algatusi.

⁶⁵ Nagu märgitud Grandes Ecoles konverentsil (CGE).

⁶⁶ Direktiivi 2004/114/EÜ artikli 6 lõikes 2 toonitatakse, et (liikmes)riigid „hõlbustavad riiki lubamise korda

tegemist eelkõige Erasmus Munduse programmiga.

5.2.1 Erasmus Mundus

Erasmus Munduse tudengid moodustavad kõikides liikmesriikides väga väikese osa kõikidest riiki õppima tulevatest välistudengitest. 2011. aastal määrati Erasmus Munduse esimese meetme ühisõppekavade raames 1249 kolmanda riigi kodanikust magistritudengile ja 158 kolmanda riigi kodanikust doktorikandidaadile stipendium 2011/2012. õppeaastal õpingute alustamiseks. Need ühisõppekavad (üldjuhul kaks aastat magistriõppes ja kolm-neli aastat doktoriõppes) sisaldasid õppimist või uurimistegevust vähemalt kahes konsortsiumi kuuluvas ülikoolis, millest tulenevalt pidid need välisüliõpilased esitama kahes või enamas riigis elamisloa- või ka viisataotluse.

Teise meetme raames antakse stipendiume eri pikkusega liikvuserioodideks bakalaureuse-, magistri-, doktori- ja doktorijärgse õppe tasemel ja ka õppejõududele ainult ühte kaasatud partnerülikooli liikumiseks. 2011. aastal valiti välja 46 partnerlust, mille raames kavatsetakse anda 5331 stipendiumi kolmandate riikide kodanikele ühes Euroopa partnerülikoolis õppimiseks / teadusuuringu teostamiseks. Haridusränne nende stipendiumidega algas 2011/2012. õppeaastal.

Kokku moodustab see vähem kui 1,4% kõikidest 2011. aastal liikmesriikides õppimiseks väljastatud esmakordsetest lubadest.

Riiki sisenemiseks ja riigis elamiseks nõutavate dokumentide (st viisa ja elamisloa) osas ei tee liikmesriigid vahet tavaliste välistudengite ja nende tudengite vahel, kes tulevad õppima tudengite liikuvuse suurendamisele suunatud ELi programmide raames – kõigile kehtivad samad immigratsioonitingimused.

Siiski on mitu liikmesriiki teinud oma standardses taotlusprotsessis muudatusi Erasmus Munduse üliõpilaste riiki lubamise lihtsustamiseks. Haldusprotsessi lihtsustamist märgiti **Prantsusmaal, Portugalis ja Saksamaal** näiteks teatud nõuete tühistamisena või tehes nende täitmise kohustuseks isikut riiki kutsuvale asutusele, nagu ministeeriumile, mis vastutab nende programmide väljatöötamise eest, kuhu välistudengeid värvatakse, ning infovahetuse lihtsustamise eest asjaomaste ministeeriumite ja ametkondade vahel. Muud meetmed hõlmavad vabastust registreerimistasude või õppemaksu maksmisest või ka tasude vähendamist (**Rootsi**) eesmärgiga lihtsustada menetlusi tudengite liikuvuse kiirendamiseks.

Mitu (liikmes)riiki (nt **Leedu, Poola, Prantsusmaa, Rootsi**) on eraldi märkinud, et tudeng ei pea õppimiseks elamisloa taotlemiseks naasma päritoluriiki, vaid saab seda teha ka elukohajärgses riigis, ning kõik Schengeni liikmesriigid rakendavad tava, et välistudengid võivad siseneda teise (liikmes)riiki ja seal kuni 90 päeva viibida, kui neil on olemas esimeses liikmesriigis kehtiv elamisloa⁶⁷. Enamik (liikmes)riike märkis oma aruandes, et kui välistudengid liiguvad õppimise eesmärgil teise (liikmes)riiki ilma immigratsiooniformaalsusi vormistamata, ei tule neil tõenäoliselt probleeme ka siis, kui nad vormistavad oma riigis viibimise ametlikult hiljem.

Mitu liikmesriiki mainis spetsiifilistel juhtudel liikuvust takistavaid asjaolusid näiteks seoses riigis viibimise perioodidega, mis kestavad kauem kui kolm kuud, või kui Erasmus Munduse üliõpilased tahavad osaleda liikvuserioodides Schengeni-välistes riikides. (Liikmes)riikides kehtivad eri tavad. Näiteks **Madalmaades** aegub elamisloa, kui tudeng viibib liikmesriigist eemal kauem kui kaheksa kuud ning tagasipöördumiseks tuleb uuesti läbida kogu taotlusmenetlus, et saada uus elamisloa. **Belgias** peavad tudengid põhimõtteliselt (põhjendatud põhjuse/asjaolude olemasolul) esitama tõendi, et neid ei ole eelneva viie aasta jooksul kriminaalkorras karistatud; see tõend ei tohi olla vanem kui kuus kuud ning välistudengitele, kes on lahkunud oma päritoluriigist rohkem kui

artiklitega 7 kuni 11 hõlmatud kolmandate riikide kodanike suhtes, kes osalevad ühenduse programmides, millega parandatakse liikumist ühendusse või ühenduses.”

⁶⁷ Seda tava rakendatakse Erasmus Munduse ja ka teiste vabalt liikuvate tudengite suhtes.

kuus kuud tagasi, tähendab see samuti vajadust esitada tõend ka esimeses õpingute riigis kriminaalkaristuse puudumise kohta. **Prantsusmaal** on seoses Euroopa Liidu sisesel liikuvusega täheldatud väga vähe probleeme, ent samas on mõni välistudeng pidanud oma õpingud Erasmus Munduse raames katkestama, kuna neile on ilma põhjendusega keeldutud viisat väljastamast (eelkõige Pakistani ja Iraani kodanikud). Tulenevalt mõnikord pikaks venivast elamislubade väljastamise protsessist on **Poolas** registreeritud juhtumeid, kus lühikeseks perioodiks (nt üheks semestriks) tulevatel tudengitel on elamisloa taotledes raske tõestada, et elamisloa kohta lõpliku otsuse tegemise kuupäeval kavatsevad nad jääda Poolasse kauemaks kui kolmeks kuuks (mis on loa saamiseks nõutav). Sarnaste probleemidega puutuvad kokku tudengid, kes taotlevad elamisloa ja kavandavad pikaajalist (nt kümnekuulist) viibimist väljaspool Poolat üliõpilasvahetuse raames. Ka **Rootsis** võib tekkida probleeme, kui välistudeng taotleb oma elamisloa üheaastast pikendamist, ent kavatseb viibida suurema osa sellest üheaastasest pikendusperioodist teises ELi liikmesriigis.

Muud asjaolud, mis takistavad Erasmus Munduse raames õppivaid välistudengeid õpingute eesmärgil ühest (liikmes)riigist teise liikumisel, hõlmavad haldustöö ülekoormust ja mõnda juhtumit, mil tudengid on teatanud juurdepääsuprobleemidest ühest (liikmes)riigist teise liikumisel. Näiteks **Soome** märkis, et välistudengitel on mõnikord probleeme Soomest lahkumisel ning **Madalmaadesse** või **Ühendkuningriiki** õppima asumisel. **Rootsis** on teatatud, et kolmandate riikide kodanikest vahetusüliõpilased, kes soovivad läbida osa oma õpingutest teises liikmesriigis, puutuvad aeg-ajalt kokku probleemidega, kuna teised liikmesriigid võivad mõnikord nõuda nendelt tudengitelt Rootsi elamisloa olemasolu, mis hõlmab kogu nende teises liikmesriigis viibimise perioodi. **Austrias** võib menetluses probleemiks olla asjaolu, et esindusasutused ei ole alati Erasmus Munduse programmiga hästi kursis.

5.2.2 Muud meetmed, sh ELi välised programmid välistudengite liikuvuse soodustamiseks

Paljudes (liikmes)riikides on loodud riiklikud programmid, et soodustada teises (liikmes)riigis oma õpinguid jätkata või täiendada soovivate välistudengite liikuvust, näiteks:

- riiklik reformiprogramm (**Küpros**), mille eesmärk on edendada rahvusvahelist liikuvust, kutsudes tudengeid üles osalema liikuvusprogrammides ning kaasates sellesse tegevusse ka uuringuinstituute ja -keskusi uurimistööde teostamiseks;
- doktoriõppe ja rahvusvahelistumise programm DoRa **Eestis**, mille eesmärk on arendada ELi ja kolmandate riikide vahelist tudengite liikuvust, pakkudes stipendiumeid ja liikuvustoetust;
- Nordplusi leping **Norras**, mille eesmärk on soodustada tudengite liikuvust;
- programm CEEPUS (Central European Exchange Programme for University Studies), esimene mitmepoolne Kesk-Euroopa regiooni ülikoolide vahetusprogramm, mille raames korraldatakse ühisõppekavasid teiste CEEPUSes osalevate liikmesriikidega⁶⁸.

Üldiselt ei ole (liikmes)riigid täheldanud ühtegi konkreetset probleemi seoses välistudengite osalemisega ELi-välistes programmides, kuigi **Rootsi** märkis, et see, kuidas (liikmes)riigid määratlevad kvalifitseerumiskriteeriumeid (näiteks nõutav rahastus), varieerub (liikmes)riikide lõikes ja võib takistada liikuvust. **Sloveenia** on täheldanud ka probleeme, mis tulenevad dokumentide liiga hilisest esitamisest või vajalike dokumentide mitte esitamisest, mille tagajärjel ei pruugi tudeng saada juurdepääsu kavandatud kursusele teises liikmesriigis.

5.3 Muud kolmandate riikidega tehtava (mitte seadusega kehtestatud) koostöö vormid

Muu (mitte seadusega kehtestatud) koostöö kolmandate riikidega, et lihtsustada nende kodanike

⁶⁸ Albaania, Austria, Bosnia ja Hertsegoviina, Bulgaaria, Horvaatia, Kosovo, Makedoonia, Moldova, Montenegro, Rumeenia, Serbia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi, Ungari.

sisenemist Euroopa Liidu (liikmes)riikidesse õppimise eesmärgil, hõlmab järgmist:

- ühis- ja topeltõppekavade loomine, mille raames välistudengid osalevad täiendavates õppekavades eri riikides ja saavad igast riigist kvalifikatsiooni (**Austria, Bulgaaria, Itaalia, Leedu, Luksemburg, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Tšehhi**);
- ELi ülikoolide rahvusvaheliste ülikoolilinnakute loomine kolmandates riikides (**Belgia, Rootsi, Ühendkuningriik**);
- kultuuri-/teadusinstituutide või ülikoolide asutamine kolmandates riikides (**Küpros, Luksemburg, Poola, Prantsusmaa, Saksamaa, Sloveenia, Soome**).

6. VÄLISTUDENGITE MÕJU

Aruannetes märgiti ära terve rida mõjusid, mida välistudengid on (liikmes)riikides avaldanud, sealhulgas:

- konkurents õppekohtadele (jaotis 6.1);
- pärast õpingute lõpetamist tööturul osalemine (jaotis 6.2);
- nn ajude äravoolu oht (jaotis 6.3);
- haridusasutuste loodud tulud (jaotis 6.4);
- (liikmes)riikide demograafia (jaotis 6.5).

6.1 Konkurents õppekohtadele

See, kuidas välistudengid mõjutavad konkurentsi õppekohtadele, varieerub (liikmes)riikide lõikes. Enamikus (liikmes)riikides ei põhjusta välistudengid konkurentsiprobleemi, kuna EMP ja muudele kui EMP tudengitele kehtivad erinevad vastuvõtutingimused. Nii on see näiteks **Prantsusmaal**, kus kõrgharidus ei põhine kvoodisüsteemil ja seetõttu konkurents puudub. Samas aga võib esineda konkurentsi teatud õppekursustele. Näiteks **Saksamaal** võib esineda konkurentsi õppekoha saamisel, kui taotluste arv suureneb, aga kohtade arv mitte. Seda võib ette tulla kõikides õppevaldkondades, välja arvatud reguleeritud erialad, nagu meditsiin ja farmaatsia, kus vähemalt 5% kohtadest on reserveeritud tudengitele, kellel on õigus õppida välismaa ülikoolis.

6.2 Pärast õpingute lõpetamist tööturul osalemine

Mõju, mida välistudengid pärast õpingute lõpetamist tööturul osalemisega avaldavad, varieerub (liikmes)riikide lõikes, olenevalt rakendatava poliitika ja strateegia liigist (vt jaotis 2). Näiteks **Eestis** leiab pärast õpingute lõpetamist tööd igal aastal viis kuni kümme protsenti välistudengitest. Kuigi **Eestis** on kvalifitseeritud tööjõu puudus, ei ole välistudengitele kui potentsiaalsele kvalifitseeritud tööjõule loodud soodsaid võimalusi töötamiseks või ettevõtlusega tegelemiseks. Pärast ülikooli lõpetamist on välistudengid kohustatud kohe riigist lahkuma. **Ühendkuningriigis** jäi 2008. aastal tööle 17% välistudengitest ja 2010. aastal 22% välistudengitest. Seda näitajat võib seostada ka kehtestatud riikliku poliitikaga, millega on sätestatud pärast õpingute lõpetamist tööturul osalemise tingimused.

See näitaja on hoopis teistsugune **Soomes**, kus 2007. aastal leidis töö 73% riiki jäänud välistudengitest⁶⁹. See võib olla seotud **Soomes** kehtiva poliitikaga, mille kohaselt välistudengitel on lubatud töö otsimiseks pärast õpingute lõpetamist kuueks kuuks riiki jääda⁷⁰. **Saksamaal** on

⁶⁹ Soome statistikaameti andmed hõlmavad kõiki välisriikide kodanikke, mitte ainult kolmandate riikide kodanikke. (ELi/EMP riikide tudengitel on suurem tõenäosus tööd leida ja see protsent võib olla väiksem, kui arvesse võetaks ainult kolmandatest riikidest pärit tudengeid.)

⁷⁰ Nimelt ei nähtu Soome statistikaameti andmetest, kas see rühm (73%) leidis töö oma õpitud erialal. Kui võrdleme töötavate endiste välistudengite arvu kõigi 2007. aastal kõrghariduskraadi saanud välistudengite arvuga, näeme, et

54% pärast õpinguteks antud elamislube väljastatavatest elamislubadest töötamiseks antavad elamisload ning see kõrge näitaja paistab olevat kooskõlas riikliku poliitikaga, mille eesmärk on rahuldada tööjõunõudlust rände abil. **Madalmaades** leidis nendest 78st kolmanda riigi kodanikust, kellele 2009. aastal kõrgelt haritud rändajate skeemi raames elamisluba anti, 29 töökoha kõrgelt haritud rändajana, mis on 37% kõrgelt haritud rändajatest. Kõrgelt haritud rändajate skeemi hindamise tulemusel on kindlaks tehtud, et skeem on esimesel kahel aastal osutunud oodatust vähem tõhusaks.

Norras on 2011. aastale eelneva viie aasta jooksul rohkem kui 70 protsenti elanikustaatus muutmise puhul olnud tegemist üleminekuga tudengistaatusest töötaja või töötaja staatusesse ning koguarv oli 2011. aastal koguni oluliselt suurem kui finantskriisile eelnenud aastatel.

6.3 Nn ajude äravoolu oht

Ajude äravool⁷¹ ei paista olevat (liikmes)riikides oluline murekoht tänu poliitikameetmetele ja tavadele, mis aitavad seda nähtust vähendada. Näiteks võetakse ajude äravoolu arvesse arengukoostöö programmide kavandamisel ja loomisel. Nii on see näiteks **Soomes**, kus North-South-South vahetusprogramm põhineb eeldusel, et arenguriikidest pärit tudengid pöörduvad pärast õpingute lõpetamist oma kodumaale tagasi.

Teistes (liikmes)riikides, nagu **Kreekas** ja **Poolas**, ei peeta praegu oluliseks probleemiks mitte rahvusvaheliste tudengitega seotud ajude äravoolu, vaid pigem kohalike tudengitega seotud ajude äravoolu, kuna majanduskriisi tõttu migreeruvad paljud kohalikud tudengid välismaale.

(Liikmes)riikides nn ajude äravoolu vähendamiseks võetavad meetmed hõlmavad järgmist:

- tagatakse stipendiumide seotus koostöö- või arenguprogrammiga (**Austria**, **Hispaania**). **Austria** arenguagentuur töötas 2009. aastal välja „Kõrghariduse ja teadusalase koostöö strateegia”, mille eesmärk on takistada ajude äravoolu, tagades, et antavad stipendiumid on integreeritud päritoluriigile suunatud institutsionaalse võimekuse arendamise programmi;
- välistudengitele pakutakse karjäärinõustamist ja rahalist toetust, et aidata neil päritoluriiki tagasi pöörduda (nt „Naasvate töötajate programm” **Saksamaal**);
- välistudengite liikuvus seostatakse arengupoliitika eesmärkidega. Piiratakse juurdepääsu tööturule pärast õpingute lõpetamist. Näiteks **Rootsis** juurutati uus stipendiumide süsteem tudengitele nendest 12 riigist, kellega Rootsi on pikka aega teinud arengukoostööd. Välistudengite liikuvust nähakse positiivsena nii sihtriikide kui ka päritoluriikide jaoks. **Belgia** võtab välistudengeid vastu valdkondades, mis vastavad tudengite päritoluriigi vajadustele. Ametivõimud eeldavad, et tudengid naasevad omandatud teadmistega oma päritoluriiki ja on seal riigile abiks. **Prantsusmaal** suhtutakse tudengite rändesse üldiselt kui ajutisse ja ringlevasse sisserändesse. Prantsusmaal õppimise järel pöördub tudeng tavaliselt oma päritoluriiki tagasi.

6.4 Välistudengite loodavad tulud

Välistudengite sisserände tulemusel genereeritavates tuludes on samuti (liikmes)riikide lõikes erinevusi. Liikmesriikide kõrgharidussüsteemid on vägagi erinevad ning mõni (liikmes)riik võimaldab haridusele tasuta juurdepääsu, ilma kõrge õppemaksuta. Sellest tulenevalt on loodavate tulude tase riikide lõikes väga erinev. Erinevused on seotud nii (liikmes)riigis viibivate

Soomes leidis töökoha 49% kõigist tudengitest. Rohkem kui pooled välisriigi kodanikud, kes Soomes kõrghariduskraadi omandavad, rakendavad oma kvalifikatsiooni kusagil mujal.

Need tulemused viitavad, et välisriigi kodanike oskusi Soome tööturul eriti hästi ära ei kasutata.

⁷¹ ERV sõnastikus on ajude äravool määratletud kui „kõrgelt haritud isikute emigreerumise tulemusel riigile tekitatav kahju”, kättesaadav aadressil <http://www.emn.europa.eu>.

välistudengite arvu kui ka haridusasutustele välistudengite jaoks eraldatava riikliku toetuse erineva tasemega. Allpool [tabelis 8](#) on esitatud ülevaade välistudengite poolt mõnes (liikmes)riigis genereeritavatest tuludest.

Tabel 8. Välistudengite loodud tulud

Liikmesriik	Tulud
<i>Õppemaksud</i>	
Bulgaaria	2012. aastal 17,5 miljonit eurot võrreldes ligikaudu 7,5 miljoni euroga 2006. aastal.
Iirimaa	Kõikide kolledžite peale kokku 140 miljonit eurot , millest 68 miljonit eurot olid õppemaksud (ainult kolmandate riikide tudengid).
Küpros	Turu koguväärtus: 70 miljonit eurot , kusjuures iga välistudeng on kohustatud (liikmes)riiki sisenemiseks loa saamiseks tõendama kokku 7000 euro olemasolu.
Rootsi	Näiteks Lundi Ülikoolis 2011. aastal välistudengite õppemaksudest laekunud tulud moodustasid kokku 12,2 miljonit Rootsi krooni (ligikaudu 1,4 miljonit eurot). See on vähem kui kaks protsenti ülikooli 2011. aasta kogutulust.
Ühendkuningriik	2008/2009. õppeaastal moodustasid välistudengite õppemaksud hinnanguliselt 2,2 miljardit naela (ligikaudu 2,6 miljardit eurot).
<i>Muud kulud</i>	
Iirimaa	Kõikide kolledžite peale kokku 140 miljonit eurot , millest 71 miljonit eurot olid muud kulud (ELi ja muud kui ELi tudengid). Kogutulu summas 140 miljonit eurot moodustas umbes 3,5% kogu 2001. aasta välisturismist laekunud tulust.
Itaalia	718,5 miljonit eurot – välistudengite õppimis- ja elamiskulud (ülikoolide õppemaksud, õpikud ja õppematerjalid, majutus, majapidamistarbed, toit, transport, riided, sidevahendid, vaba aeg, reisimine, tervisekindlustus ja elamisluba). See on 0,05% Itaalia SKPst (Leone Moressa sihtasutuse hinnangul).
Läti	Välistudengite pealt peab riigile aastas laekuma keskmiselt 5000 eurot. 2011/2012. õppeaastal laekus kokku hinnanguliselt ligikaudu 13,5 miljonit eurot .
Madalmaad	2009. aastal 25 000 eurot tudengi kohta. 2012. aasta uuringu kohaselt on oodatavad maksutulud kuni 740 miljonit eurot, arvestades seda, et välistudengite riiki jäämise määr on 19%.
Poola	Hinnanguliselt laekub välistudengitelt Poola majandusse ligikaudu 100 miljonit eurot aastas.
Ühendkuningriik	Hinnanguliselt kulutavad välistudengid kohalikus majanduses veel 2,3 miljardit naela (ligikaudu 2,7 miljardit eurot).

Allikas: riiklikud aruanded

Välistudengite genereeritavat otsest tulu peetakse väikeseks või koguni negatiivseks **Belgias, Hispaanias, Prantsusmaal ja Soomes**, kus kulud tudengi kohta on suuremad kui makstav registreerimistasu. Näiteks **Hispaanias** ei ole välistudengite majanduslikku mõju riiklikes kõrgharidusasutustes võimalik mõõta, sest osa kõikide tudengite ülikooliõpingutest toetatakse riiklikest vahenditest, olenemata tudengite sotsiaal-majanduslikust staatusest. See toetus moodustab 80–85% ülikooliõpingute tegelikust maksumusest⁷². Lisaks hinnatakse **Soomes** ja **Prantsusmaal** tudengite mõju pigem kulude kui tulude kontekstis. Näiteks **Prantsusmaal** on riigi keskmine kulu tudengi kohta 10 000 eurot aastas, olenemata tudengi kodakondsusest. Kuigi otsesed tulud on väikesed, on sihtriikides loomulikult täheldatud ka muid positiivseid mõjusid, mida on raske täpselt hinnata või kvantifitseerida, näiteks välistudengite makstavatest maksudest või tööturul osalemisest tulenevad tulud.

⁷² Alates 2012/2013. õppeaastast peavad välistudengid 20. aprilli kuningliku dekreetseaduse nr 14/2012 kohaselt ise katma bakalaureuse- ja magistriõppe kogukulud.

Samas aga näitavad need arvud, et välistudengid on mõnel juhul riigi tasandil oluline tuluallikas. Eelkõige on see nii **Ühendkuningriigis**, kus tudengite sisserändest ei laeku hinnanguliselt mitte ainult 2,6 miljardit eurot õppemaksudena, vaid kohalikku majandusse ka 2,7 miljardit eurot üürimaksude ja muude elamiskuludena. Lisaks on **Madalmaades** „teadmistesektori” hinnanguline mõju, k.a välistudengite panus, kokku 21 miljardit eurot ja 357 000 töökohta.

Kuigi välistudengite rändest tulenevaid tulusid on raske täpselt välja arvutada, on mõni (liikmes)riik (**Hispaania, Ühendkuningriik**) ära märkinud, et erasektori hariduse panus riigi majandusse on olulisem, kuna õppemaksud on suuremad.

6.5 (Liikmes)riikide demograafia

Välistudengite mõju demograafiale varieerub (liikmes)riikide lõikes oluliselt. Seda mõju võib seostada kehtiva riikliku strateegia ja poliitikaga. Nende (liikmes)riikide puhul, mis lubavad välistudengitel tööturul osalemiseks riiki jääda, peetakse mõju demograafiale olulisemaks kui nende puhul, kus need tudengid viibivad ajutiselt ja lahkuvad automaatselt. Need välistudengid, kes lõpetavad oma õpingud ja jäävad riiki, et täita kõrge kvalifikatsiooniga ametikohti riigi majanduses, avaldavad riigi demograafiale ka suuremat mõju.

Mõni (liikmes)riik on seisukohal, et välistudengid ei avalda riigi demograafiale olulist mõju, kuna riigis perega elavate või oma sisserändestaatust muutvate välistudengite arv on liiga väike, et mingit mõju avaldada (**Läti, Poola**⁷³), või et tudengite ränne on ajutine või ringlev ning migrantid ei lõimu (liikmes)riigis alaliselt (**Prantsusmaa**), vaid pöörduvad kohe oma päritoluriiki tagasi.

Aga teistes (liikmes)riikides (nt **Eestis** ja **Leedus**) aitab välistudengite tulek demograafilisi probleeme vähendada. Nendes riikides on mõistetud, et üliõpilaste ja lektorite liikuvus aitab parandada õpingute kvaliteeti ja tagada kõrghariduse jätkusuutlikkust ning ka stimuleerida kultuurilisi, poliitilisi ja majanduslikke sidemeid ühiskondade vahel (**Leedu**). **Eestis, Leedus ja Soomes** on välistudengite sisseränne aidanud täita tühemikku, mille on tekitanud rahvastiku vananemise tõttu vähenev kohalike tudengite arv ülikoolides, mis sunnib ülikoole parandama õpingute kvaliteeti ja soodustama rahvusvahelistumist.

7. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Käesolevas uuringus on kokkuvõtvalt esitatud ja analüüsitud poliitikameetmeid ja tavadid, mida (liikmes)riigid rakendavad, et reguleerida välistudengite sisserännet Euroopa Liitu. Uuringus mitte ainult ei rõhutata ELi poliitikas sellele nähtusele omistatavat tähtsust, vaid ka näidatakse, et (liikmes)riigid on viimastel aastatel üha enam mõistnud, et välistudengite ränne ei ole kasulik mitte ainult tudengitele endile, vaid ka neid vastu võtvatele riikidele. See areng on kriitilise tähtsusega ELi muutmisel tõeliseks konkurendiks teistele haridusrände sihtriikidele, nagu USA ja Kanada.

Euroopa Liidu tasandil on hariduspoliitika tugevalt suunatud ELi muutmisele tiptasemel piirkonnaks hariduse ja koolituse valdkonnas ning selleks osaleb EL terves reas algatustes, sealhulgas poliitikadioloogides, kahepoolsetes lepingutes ning mobiilsuse ja stipendiumide soodustamise ja toetamise programmides, eelkõige seoses rahvusvaheliste teadusalaste ja akadeemiliste võrgustike loomisega ülikoolide ja vilistlaste vahel. Kolmandate riikide tudengite Euroopa Liidu (liikmes)riikidesse õppima lubamise tingimusi reguleerib ELi tasandil nõukogu direktiiv 2004/114/EÜ⁷⁴ ja ka Euroopa Liidu viisaeeskirjas (määrus (EÜ) nr [810/2009](#)⁷⁵) on sätted üliõpilaste, aspirantide ja nendega kaasas olevate õppejõudude vabastamise kohta viisatasu maksmisest.

⁷³ Sellegipoolest peab **Poola** välistudengite kasvavat arvu väga tähtsaks, võttes arvesse kohalike tudengite vähenevat arvu ülikoolides ja eesmärki parandada õpingute kvaliteeti Poolas.

⁷⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:ET:PDF>.

⁷⁵ Kätesaadav aadressil <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R0810:ET:NOT>.

Viimastel aastatel ja ELi poliitika raamistikus on (liikmes)riigid ise kehtestanud riiklikke strateegiaid ja poliitikameetmeid välistudengite riiki õppima meelitamiseks. Strateegiate eesmärgid on (liikmes)riikide lõikes erinevad ja võivad sisaldada nii keskpikki kui ka pikaajalisi eesmärke. Need hõlmavad kõrge kvalifikatsiooniga migrantide ligimeelitamist tühemike täitmiseks riigi haridus- ja tööturul (pärast õpingute lõpetamist) kui ka meetmeid rahvusvahelise kaubavahetuse ja kolmandate riikidega tehtava koostöö edendamiseks. Ka välistudengitega seotud majanduslik kasu on seotud strateegiatega, et suurendada välismaalt tulevat tulu.

Kuigi mõne (liikmes)riigi riikliku strateegia ja poliitika eesmärkides leidub sarnasusi, on iga välistudengite sisserännet käsitlev riiklik poliitika haridussüsteemide erinevuste ja mõne riikliku ülikooli (sõltumatu) rolli tõttu ainulaadne. Kuigi (liikmes)riikidevahelist konkurentsi kui sellist riiklikes aruannetes ei mainitud, on selge, et (liikmes)riigid püüavad eri meetmete rakendamise kaudu meelitada välistudengeid just oma territooriumile.

Nende meetmete liigid, mida (liikmes)riikides välistudengite ligimeelitamiseks kooskõlas poliitika- ja strateegiaeesmärkidega rakendatakse, varieeruvad riikide lõikes. Uuringus tehti kindlaks välistudengitele õigeaegse teabe andmise tähtsus nende teavitamisel (liikmes)riikides pakutavatest õppekavadest ja teenustest. Kuna igas (liikmes)riigis kehtivad eri tingimused, soovivad välistudengid üha enam saada teavet kõikide asjaomase (liikmes)riigi aspektide kohta, et langetada oma haridustee kohta teadmistepõhiseid otsuseid.

Viimastel aastatel on (liikmes)riigid hakanud pakkuma paljusid õppekursuseid lisaks oma riigikeelele ka inglise keeles. Loodetakse, et ingliskeelsete kursuste pakkumisega on mõni (liikmes)riik välistudengitele atraktiivsem. Kuigi see on tõepoolest nii, ei ole selle meetme mõju kolmandate riikide kodanike integreerumisele praegu veel selge. Eelkõige puudutab see neid (liikmes)riike, kes soovivad, et tudengid jääksid pärast õpingute lõpetamist nende territooriumile. Kuigi riigikeele oskus ei pruugi olla (liikmes)riigis õppimise eeltingimus, peetakse seda riigi tööturu ja ühiskonnaga edukaks integreerumiseks loomulikult ülimalt oluliseks.

Riiki lubamise osas püüavad (liikmes)riigid rakendada paindlikke menetlusi, mille raames väljastatakse eri viisapid olenevalt õpingute eesmärgist ja kestusest ning ka taotluste kiirmenetlemist, et muuta asjaajamine välistudengite jaoks lihtsamaks. Kuigi välistudengite ligimeelitamise meetmeid tõhustatakse pidevalt paljudes (liikmes)riikides, esineb siiski veel takistusi, eeskätt seoses pika ajaga, mis kulub viisade ja/või elamislubade väljastamisele, ja täidetavate nõuetega, nagu õppeaastaks piisavate rahaliste vahendite olemasolu tõendamine.

Ka (liikmes)riikide praktika seoses välistudengite pereliikmete kaasatoomisega varieerub. Kuigi see on enamikus (liikmes)riikides kooskõlas siseriiklike õigusnormidega lubatud, on pereliikmete kaasatoomise õiguses erinevusi ning paljudel juhtudel on see lubatud vaid magistri- ja doktoriõppe tudengitele. Lisaks on suuri erinevusi ka pereliikmetele antavates õigustes ning neil on juurdepääs tööturule võimaldatud vaid vähestes (liikmes)riikides. Uuringus tuuakse välja pereliikmete kaasatoomise õiguse tähtsustamise eri tasemed, mille põhjal võib öelda, et vanemad välistudengid omistavad sellele rände aspektile suuremat tähtsust.

Üliõpilasi käsitleva direktiivi 2004/114/EÜ rakendamine osalevates liikmesriikides on olnud tähtis vahend kolmandate riikide kodanike ELi rändamise edendamisel ja hõlbustamisel, kuna selle direktiiviga ühtlustatakse riiklike õigusakte riiki sisenemise ja riigis elamise tingimuste kohta. Sellega kehtestati ühtsed põhitingimused kolmandate riikide kodanike vastuvõtmisele, garanteeritakse teatud õigused (näiteks juurdepääs tööturule) ja tagatakse menetluste läbipaistvus.

Kooskõlas direktiivi sätetega on välistudengitel õpingute ajal juurdepääs tööturule ning lubatud töötundide arv on sageli suurem kui direktiivis sätestatud. Kuigi mõni (liikmes)riik pakub välistudengitele piiramatut juurdepääsu tööturule, on osa (liikmes)riike otsustanud piirata selle juurdepääsu teatud majandussektoritega vastavalt oma riigisisese tööturu vajadustele. Kuna välistudengid tuginevad paljudel juhtudel tööturule juurdepääsule, võib paindlikuma poliitikaga (liikmes)riike pidada atraktiivsemaks.

(Liikmes)riikide lähenemine seoses välistudengite elanikustaatus muutmise ja tööturule juurdepääsuga pärast õpingute lõpetamist paistab olevat kooskõlas riiklikul tasandil kehtestatud poliitika ja strateegiaga: need (liikmes)riigid, kes soovivad ligi meelitada kõrge kvalifikatsiooniga tudengeid, et leevendada riigis tööjõu puudujääke, soodustavad tudengite jäämist Euroopa Liitu töö otsimiseks. Teised (liikmes)riigid lubavad välistudengitel jääda riiki ja omandada esimesed töökogemused kooskõlas rahvusvahelise koostööpoliitikaga.

Välistudengite juurdepääsu haridusvõimalustele soodustab ka rahvusvaheline koostöö paljude kahe- ja mitmepoolsete lepingute vormis, mis sageli sõlmitakse laiemate strateegiliste eesmärkide avaramas raamistikus (nt tööturu vajaduste rahuldamine või kaubavahetuse edendamine). Euroopa Liidu mobiilsusprogrammid on olnud tõhusad kolmandatest riikidest pärit tudengitele võimaluste avamisel mitte ainult ühes kindlas ELi liikmesriigis õppimiseks, vaid ka täiendavateks õpinguteks teistesse (liikmes)riikidesse edasiliikumiseks. Välistudengite puhul on see seotud eelkõige Erasmus Munduse programmiga ning mõni (liikmes)riik on viinud oma standardsetesse taotlusprotsessidesse sisse muudatusi nende tudengite riiki lubamise hõlbustamiseks, lihtsustades haldusprotsesse, võimaldades ülikoolidel või ministeeriumitel tegutseda tudengi vastuvõtmist taotleva osalisena ning kiirendades teabevahetust asjaomaste ministeeriumite ja ametkondade vahel. Sellegipoolest esineb konkreetsetest riiklikest õigusaktidest ja riiklikul tasandil kehtestatud kaitsemehhanismidest tulenevalt takistusi ja ka puudujääke elamislubade menetlemise protsessides. Euroopa Liidu mobiilsusprogrammide kõrval rakendavad liikmesriigid tervet rida riiklike programme, mis soodustavad kooskõlas riiklike eesmärkidega nende välistudengite liikuvust, kes tahavad jätkata või täiendada oma õpinguid mõnes teises (liikmes)riigis.

Kuigi (liikmes)riigid rakendavad kõiki eespool kirjeldatud meetmeid välistudengite ligimeelitamiseks, ei ole uuringus suudetud näidata, kas rakendatavad meetmed on migreeruda soovivate kolmandate riikide kodanike jaoks peamine tegur. Eelkõige on see nii seoses vähem rangete immigratsioonieeskirjade kehtestamisega.

Seoses haridusrände kuritarvitamisega leiti uuringus, et kuritarvitamise ulatus ja olemus varieeruvad liikmesriikide lõikes oluliselt ning kuritarvitamine on sageli suures osas analüüsimata. Seda, mis juhtub tudengitega pärast õpingute lõpetamist, on uuritud vähe ja kui statistilised andmed isegi on olemas, ei ole nende põhjal võimalik täpselt kindlaks teha, kas haridusrännet kuritarvitatakse või kas välistudengid on oma päritoluriiki tagasi pöördunud. Samas aga näib, et mõne (liikmes)riigi mainitud kuritarvitamine on eelkõige seotud konkreetsete haridussektoritega, nagu keelekursused.

Välistudengite rännet Euroopa Liitu on soodustanud mitmed ELi ja riikliku tasandi meetmed ning mõni liikmesriik tunnistab selle nähtuse kasvavat tähtsust talendi ja oskuste pärast konkureerimise valdkonnas ning selle panust majanduskasvu. Seda lähenemist kinnitavad terve rea (liikmes)riikide seatud eesmärgid suurendada viie või kümne aasta jooksul välistudengite arvu. Kuigi on toimunud riiklike riiki lubamist ja riigis viibimist reguleerivate õigusaktide ühtlustamine, esineb siiski veel erinevusi, eelkõige seoses juurdepääsuga tööturule õpingute ajal ja pärast õpingute lõpetamist. Lisaks esineb erinevusi seoses tööturul ja üldse riigis viibimise ajal välistudengitele pakutavate toetustega. Need erinevused on sageli seotud liikmesriikide spetsiifilise strateegilise lähenemisega ja sellega, millises ulatuses riiklik poliitika toetab välistudengite pikaajalise sisserände potentsiaali või ainult piiratud rännet õpingute eesmärgil. Sellised riiklikud strateegiad võivad ka kujundada välistudengite otsuseid õpinguteks liikmesriigi valikul.

Euroopa Liidu ja riiklike strateegiatega ja poliitika täiustamise üldeesmärk on tagada, et ELi loetakse maailma tippasemel piirkonnaks hariduse valdkonnas. Tõenäoliselt aitaks selle eesmärgi saavutamisele oluliselt kaasa ELi tasandil täiendav seadusandlik tegevus, mille eesmärk on veelgi parandada riiki lubamise tingimusi, õigusi riigis viibimise ajal (sh liikuvus) ja kolmandate riikide kodanike kaitsemehhanismide tagamist kooskõlas asutamislepingu eesmärkidega.

LISA 1. VÄLISTUDENGITE LIGIMEELITAMISE POLIITIKA KUJUNDAMISSE KAASATUD ORGANISATSIOONID (LIIKMES)RIIKIDES

Liikmesriik	Haridus- /teadusministeeri um	Tööhõive- /tööministeerium	Siseministeeriu m	Immigratsiooni ministeerium või sellega seotud asutused	Välisministeeri um	Muud ministeeriumid	Teised osalised
Austria	✓	✓	✓	Jah			Austria arengukoostöö, sotsiaalpartnerid.
Belgia	✓			✓	✓		
Bulgaaria	✓						
Eesti	✓		✓				Sihtasutus Archimedes
Hispaania	✓	✓					Regioonid ja ülikoolid
Iirimaa	✓			✓			Enterprise Ireland, kõrgharidusamet, Iirimaa kvalifikatsioonide ja kvaliteedikinnituse amet, Iirimaa välistudengite nõukogu
Itaalia	✓	✓	✓		✓		Itaalia ülikoolirektorite konverents (CRUI) Akadeemilise liikuvuse ja võrdväärsuse teabekeskus (CIMEA) Ülikoolidevaheline konsortsium CINECA
Kreeka	✓				✓		
Küpros	✓	✓	✓			Tervishoiuministeeri um	
Leedu	✓						
Luksemburg	✓			✓	✓		Luxembourgi Ülikool
Läti	✓						Kõrgharidusasutused vastutavad omaenda (mitte riikliku) poliitika väljatöötamise ja rakendamise eest
Madalmaad	✓	✓		✓	✓		Kõrghariduse ühendasutused

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Haridus- /teadusministeerium	Tööhõive- /tööministeerium	Siseministeerium	Immigratsiooni ministeerium või sellega seotud asutused	Välisministeerium	Muud ministeeriumid	Teised osalised
							(tegevusjuhend)
Poola	✓	✓	✓	✓	✓	Kultuuri- ja rahvuspärandi ministeerium, tervishoiuministeerium	Akadeemilise tunnustamise ja välisvahetuste büroo, kohalikud omavalitsused, avalik-õiguslikud ja eraülikoolid, teaduse ja kõrghariduse kesknõukogu, Poola akrediteerimiskomitee, Poola akadeemiliste koolide rektorite konverents, Poola kutsekoolide rektorite konverents, Poola Vabariigi tudengite parlament, doktorantide riiklik esindus, haridussüsteemi arendamise sihtasutus, muud sihtasutused ja assotsiatsioonid, mis toetavad kolmandate riikide kodanike õpinguid ja tutvustavad Poola kõrgharidust välismaal. Kõrghariduse ühendasutused (tegevusjuhend)
Portugal			✓		✓		
Prantsusmaa	✓		✓		✓	Kultuuri- ja kommunikatsiooniministeerium; põllumajandusministeerium.	Campus France (Prantsusmaa riiklik agentuur kõrghariduse, välistudengite teenuste ja rahvusvahelise liikuvuse edendamiseks); kõrgharidusasutused.
Rootsi	✓						Rootsi kõrgharidusamet Rootsi kõrgharidusnõukogu Rootsi Instituut Rootsi kõrghariduse assotsiatsioon Rootsi tudengite riiklik ühendus
Saksamaa	✓		✓				Saksamaa liidumaade kultuuri- ja haridusministrite alaline konverents (kultuuri- ja haridusministrite konverents), Saksamaa rektorite konverents

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Haridus- /teadusministeerium	Tööhõive- /tööministeerium	Siseministeerium	Immigratsiooni ministeerium või sellega seotud asutused	Välisministeerium	Muud ministeeriumid	Teised osalised
Slovakkia	✓						
Sloveenia	✓						Kõrgharidusnõukogu CMEPIUS Sloveenia inimressursside ja stipendiumide fond Rektorite konverents Sloveenia teaduste ja kunsti akadeemia ning kõrgharidusasutused
Soome	✓	✓	✓	✓	✓		Soome riiklik haridusamet, Soome kõrghariduse hindamise nõukogu (<i>korkeakoulujen arviointineuvosto</i> , KKA), haridus- ja koolituskomisjonid, majandusarengu, transpordi ja keskkonna keskused, regionaalsed nõukogud, rahvusvahelise liikuvuse keskus CIMO, kõrgharidusasutused. Praktikas mängib poliitika kujundamises rolli mitu muud osalist: Soome rahvusvaheliste programmide võrgustik (FINNIPS), rakendusteaduste ülikoolide rahvusvahelistumise võrgustik (Pinnet)
Tšehhi	✓		✓		✓		Tšehhi arenguagentuur Kõrgharidusasutused
Ühendkuningriik			✓ (siseministeerium)			Ettevõtluse, innovatsiooni ja oskuste ministeerium	Välis- ja rahvaste ühenduse ministeerium (haldab mõnda stipendiumi) Hariduse ühine töörühm (liikmed: Ühendkuningriigi piiriagentuur, siseministeerium, Ühendkuningriigi välistudengite nõukogu, migratsiooni

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Haridus- /teadusministeeri um	Tööhõive- /tööministeerium	Siseministeeriu m	Immigratsiooni ministeerium või sellega seotud asutused	Välisministeeri um	Muud ministeeriumid	Teised osalised
Norra	✓			✓			nõuandekomitee ja Briti Nõukogu)

LISA 2. TAOTLUSTE MENETLEMISE TASUD

Liikmesriik	Taotluste menetlemise tasud
Austria	Elamisluba: 100 eurot (80 eurot taotluse eest ja veel 20 eurot väljastamise eest)
Belgia	Pikaajaline viisa: 180 eurot. Vastuvõtuga seotud tasusid ei ole tõstetud. Elamisluba: 15–25 eurot (olenevalt omavalitsusest)
Eesti	Tasu viisa menetlemise eest: pikaajaline viisa: 80 eurot; lühiajaline viisa: 60 või 35 eurot Elamisluba: 65 eurot (kui taotlus esitatakse konsulaadis) või 63,91 eurot (kui taotlus esitatakse Eestis Politsei- ja Piirivalveametile).
Hispaania	Tasu viisataotluse menetlemise eest ei ole 2007. aastast saadik suurenenud ja on endiselt 60 eurot.
Iirimaa	Tasu politsei registreerimiskaardi eest: 150 eurot Kõik välistudengid, kes viibivad Iirimaa kauem kui kolm kuud, peavad registreerima ennast An Garda Síochanas (politseis) ja omama kehtivat registreerimistunnistust, milleks on Garda riikliku immigratsiooniameti kaart.
Itaalia	Tasu viisataotluse eest (USV): 60 eurot Viisatasu ei nõuta õpinguteks väljastatava D-viisa korral.
Küpros	Sissesõiduluba: ligikaudu 85 eurot Elamisluba: ligikaudu 35 eurot
Leedu	Riigi viisa: 60 eurot Elamisluba: 115 eurot
Luksemburg	Riigi viisa: tasuta Elamisluba: 30 eurot
Läti	Tasu elamisloataotluse menetlemise eest: ligikaudu 70 eurot (10 tööpäeva jooksul – 215 eurot, viie tööpäeva jooksul – 285 eurot) Tasu ajutise elamisloa registreerimise eest: ligikaudu 20 eurot
Madalmaad	Taotlustasud on alates 2011. aasta septembrist tõusnud. See tõus kehtestati tasude kuluefektiivsuse tagamiseks. Tasu MVV (viisa) ja elamisloa eest: suurenenud 433 eurolt 600 euroni. Tasu elamisloa taotluse eest koos MVV-ga: suurenenud 188 eurolt 300 euroni. Kiirmenetlus: suurenenud 250 eurolt 300 euroni. Alates 2013. aasta jaanuari keskelt aga vähendati taotlustasusid. Tasu MVV (viisa) eest on 300 eurot; edasine <u>alaline</u> elamisluba on tasuta. Tudengitele, kelle suhtes MVV nõue ei kehti, on tasu elamisloataotluse eest ilma MVV-ta samuti 300 eurot.
Poola	Tasu viisa menetlemise eest: - Schengen – tasuta, - liik D – 60 eurot (tasud ei kehti „poolaka kaardi” omanikele, teadlastele, poola keele kursustel osalejatele ning nende riikide kodanikele, kes on sõlminud Poolaga lepingu riigi viisa

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Taotluste menetlemise tasud
	<p>väljastamise tasust vabastamise kohta või kelle suhtes Poola välisministeerium on otsustanud kehtestada tasust vabastuse, st Ukraina kodanikud, „poolaka kaardi” omanikud, teadlased)</p> <p>Tasu elamisloa eest: ca 85 eurot elamisloa väljastamise eest ja ca 13 eurot elamiskaardi väljastamise eest</p>
Prantsusmaa	<p>Tasu viisataotluse eest:</p> <p>pikaajaline viisa, mis on võrdväärne elamisloaga (VLS-TS): 99 eurot (ei ole muudetud 2006. aastast saadik)</p> <p>OFII (Prantsusmaa immigratsiooni- ja integratsiooniamet) menetlustasud (arstlik kontroll) 2012. aastal: 58 eurot (esmakordne), seejärel 30 eurot (pikendamine või korduv).</p>
Rootsi	<p>Tasu viisataotluse eest (lühiajaliseks riigis viibimiseks, kuni kolm kuud): 60 eurot</p> <p>Tasu elamisloataotluse eest (riigis kauem kui kolm kuud viibimiseks): ligikaudu 120 eurot (1000 Rootsi krooni).</p>
Slovakkia	<p>Tasu viisa eest</p> <p>Tasu õpinguteks väljastatava Schengeni viisa eest: 0 eurot</p> <p>Tasu D-liiki viisa eest Slovakkiasse sisenemiseks pärast ajutise elamisloa väljastamist: 9,50 eurot</p> <p>Tasu D-liiki viisa eest, mis väljastatakse teatud asjaoludel, et tudeng saaks siseneda Slovakkia territooriumile ja alustada õpinguid enne ajutise elamisloa väljastamist: 33 eurot</p> <p>Tasu ajutise elamisloa taotluse eest:</p> <p>2006–2011: 99,50 eurot (kõikide õpinguteks väljastatud ajutiste elamislubade eest)</p> <p>Alates 2012. aasta 1. jaanuarist: 0 eurot (ajutine elamisluba õpinguteks ja ajutine elamisluba kolmanda riigi kodanikule, kellele on teises liikmesriigis antud pikaajalise elaniku staatus – õpingute eesmärgil) ja 99,50 eurot (ajutine elamisluba eritegevuseks – õpingute eesmärgil)</p>
Sloveenia	<p>Tasu ajutise elamisloa taotluse menetlemise eest: 50 eurot</p> <p>Tasu D-liiki konsulaarviisa eest: 77 eurot</p> <p>Tasu elamisloa eest: 102 eurot</p>
Soome	<p>Tasu viisa menetlemise eest: 35 eurot (2006. aastal)</p> <p>Kolmandatest riikidest pärit kõrgharidustudengitele tasu viisa menetlemise eest praegu ei kehti.</p> <p>Tasu elamisloataotluse eest: tasud on kehtestatud siseministeeriumi määrusega. 2006. aastal oli tasu tudengi esmakordse elamisloa eest 50 eurot. Seda peeti märkimisväärselt väikeseks võrreldes riigi kantavate kogukuludega. Selle tulemusel suurendati tasu tudengi esmakordse elamisloa menetlemise eest 2010. aasta alguses 125 euroni ja seejärel alates 2011. aasta algusest 250 euroni.</p> <p>Tudengi elamisloa pikendamise tasu: suurendatud 50 eurolt (2006) 108 euroni (2012).</p>
Tšehhi	<p>Pikaajaline viisa: tasuta (õpingute eesmärgil) / 100 eurot (muul eesmärgil)</p> <p>Elamisluba: 20 eurot (taotlus), 100 eurot (elamisloakaart)</p>
Ühendkuningriik	<p>Tasu neljanda astme viisa eest: suurenenud 99 naelalt (2008/2009) 289 naelani (2012/2013).</p>

LISA 3. (LIIKMES)RIIKIDES KEHTIVAD ÕPPEMAKSUD

Liikmesriik	Õppemaksud	Summa	Täiendav selgitus
Austria	Jah	Enamikule kolmandate riikide kodanikele 726,72 eurot semestris	
Belgia	✓	Seaduse kohaselt registreeritud kõrghariduse aastane õppemaks oli 2011/2012. õppeaastal mis tahes kõrghariduse õppekava eest Valloonias 835 eurot ja Flaami piirkonnas 578 eurot.	
Bulgaaria	✓	Teave puudub	
Eesti	✓	2011. aastal olid õppemaksud vahemikus 1023 eurot kuni 7350 eurot aastas	
Hispaania	✓	Avalik-õiguslike ülikoolide ja eraülikoolide õppemaksude vahel on suur erinevus. Avalik-õiguslikes asutustes ei ole õppemaksud suuremad kui 1200 dollarit (900 eurot). Eraõppeasutustes on õppemaksud palju suuremad.	Kuni 2011/2012. õppeaastani maksid välistudengid avalik-õiguslikes haridusasutustes samasugust õppemaksu nagu Hispaania kodanikud. Riigi hariduskulude kiireks ratsionaliseerimiseks kehtestatud 20. aprilli 2012. aasta kuningliku dekreetseaduse nr 14/2012 kohaselt peavad välistudengid ise tasuma kõik ülikoolis bakalaureuseõppega seotud kulud ja magistriõppe kulud avalik-õiguslikes haridusasutustes.
Iirimaa	✓	Õppemaksud on kehtestatud asutuste tasandil.	
Itaalia	✓	Keskmine riiklik õppemaks on 993 eurot aastas (Leone Moressa sihtasutuse hinnang).	
Kreeka	Ei	Ei ole asjakohane	Haridus on tasuta.
Küpros	✓	Keskmine õppemaks on 3200 eurot. Parimate kolledžite õppemaksud on oluliselt suuremad, vahemikus 3790 eurot kuni 5910 eurot, ja eraülikoolide õppemaksud on ligikaudu 9600 eurot aastas.	Õppemaksu nõutakse eraülikoolides ja -kolledžites. Avalik-õiguslikes haridusasutustes õppemaksu ei ole.
Leedu	✓	Teave puudub. Sellistes valdkondades nagu meditsiin on õppemaks 8700 eurot aastas.	

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Õppemaksud	Summa	Täiendav selgitus
Luksemburg	✓	Õppemaks on tavaliselt 200 eurot semestris (nii bakalaureuse- kui ka magistriõppes).	
Läti	✓	Õppemaksud on ligikaudu 3000–5000 eurot aastas. Väljaspool Riiat asuvates haridusasutustes on tavaliselt õppemaksud väiksemad. Meditsiini, stomatoloogia ja farmaatsia valdkonna õppekavades on õppemaks tavaliselt 8000–12 000 eurot.	Õppemaks on nii avalik-õiguslikes kui ka eraõppeasutustes välistudengitele üldiselt suurem kui Läti tudengitele (st kuni kaks korda suurem).
Madalmaad	✓	2012. aastal olid õppemaksud vahemikus 5500–32 000 eurot.	Õppemaksu kehtestavad haridusasutused ise ja seepärast on summad väga erinevad.
Poola	Mõnel juhul	Miimumõppemaks on 2000 eurot aastas bakalaureuse-, magistri- ja standardses magistriõppes, 3000 eurot aastas doktori- ja kraadiõppes ning 2000 eurot aastas ettevalmistavate keekekursuste eest.	Õppemaks erineb olenevalt ülikoolist või õppekursusest, nende tasemest ja õppekavast, ulatudes mõnikord 6000 euroni. Teatud meditsiini kursustel võib õppemaks olla koguni 8000–12 000 eurot õppeaastas. Poola päritolu välismaalastele, kes asuvad poolakeelsesse tasulisse õppesse, on õppemaks 30% väiksem.
Portugal	✓	Keskmiselt maksavad kohalikud statsionaarõppes õppivad tudengid õppemaksu üle 980 euro aastas.	
Prantsusmaa	✓	2011/2012. õppeaasta alguses oli ülikooli õppemaks bakalaureuse tasemel (litsents) 177 eurot, magistritasemel 245 eurot ja doktoritasemel 372 eurot. Tehnikumides kehtiv maks on 584 eurot. Registreerimistasud on suuremad eraõppeasutustes – eelkõige ärikoolides – ja võivad ulatuda 3000–10 000 euroni aastas.	
Rootsi	✓	Õppemaksud varieeruvad kõrgharidusasutuste lõikes ja sõltuvad hariduse liigist. Õppemaksud on 9200–20 700 eurot aastas ja võivad erandjuhtudel olla suuremadki.	2011. aastal kehtestati õppemaks ja seejärel on taotluste arv oluliselt vähenenud.
Saksamaa	✓	Saksamaal on õppemaksud kuni 1000 eurot aastas, olenevalt liidumaast.	Õppemaksud on alates 2005. aastast riikliku seadusega kehtestatud, ent mõni liidumaa ei ole neid kohaldanud.
Slovakkia	✓	Avalik-õiguslikes ja riiklikes kõrgharidusasutustes on võrkeelsetes õppekavade õppemaks 1000–10 000 eurot aastas olenevalt õppekavast. Eraõppeasutustes on	Õppimine avalik-õiguslikes ja riiklikes kõrgharidusasutustes on tasuta ELi ja EMP, Šveitsi Konföderatsiooni ja rea kolmandate riikide kodanikele (st Valgevene, Bosnia ja

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Õppemaksud	Summa	Täiendav selgitus
		sarnased õppemaksud.	Hertsegoviina, Montenegro, endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik, Moldova, Serbia ja Ukraina).
Sloveenia	✓	Õppemaksu välistudengitele kehtestavad kõrgharidusasutused kooskõlas õppemakse ja muid Sloveenia kodanike kõrghariduse osajalisele õppele kehtestatud tasusid reguleerivate määrustega.	
Soome	Ei	Ei ole asjakohane	Põhimõtteliselt on haridus tasuta, ent praegu on Soomes käimas õppemaksu pilootprogramm, mis kestab 2014. aastani ja milles osalevad kõrgharidusasutused saavad nõuda õppemaksu EMP-väliste riikide tudengitelt, kes on vastu võetud võõrkeelsele magistrikursusele. Õppemaksu tingimus on, et asutusel on olemas stipendiumiskeem vajadusel nende tudengite toetamiseks, kes õpivad tasuliste õppekavade alusel.
Tšehhi	Vt täiendavat selgitust	Ei ole seadusega määratud	Avalik-õiguslikes kõrgharidusasutustes on haridus tasuta, kui õppekava on tšehhikeelne ja ei ületata standardset õppeperioodi. Erakoolides kehtib õppemaks.
Ungari	✓	Õppemaksud on keskmiselt 1200 eurot semestris, ent meditsiiniteaduskondades on need vahemikus 3000 eurot kuni 5000 eurot.	Võõrkeelsetel kursustel osalevad välistudengid peavad maksma igas semestris õppemaksu. Õppemaksu summa määrab iga asutus ise kooskõlas valitsuse määrusega.
Ühendkuningriik	✓	Keskmine õppemaks on 13 400 eurot bakalaureuseõppes; 14 400 eurot statsionaarses kraadiõppes; 16 600 eurot laboripõhises bakalaureuse- ja kraadiõppes; 19 500 eurot ärihalduse magistriõppes ja 33 000 eurot kliinilise meditsiini valdkonnas.	Riigi rahastatavates kõrgharidusasutustes kehtib kaks õppemaksu taset: 1) madalam kodumaine tasu Ühendkuningriigi ja ELi tudengitele ning 2) kõrgem välismaalaste tasu. Erasektori asutused kehtestavad oma õppemaksu taseme ja sageli on see sama kõigile tudengitele. EMP-väliste riikide tudengite õppemaksu määrab iga haridusasutus ise. Õppemaksud varieeruvad asutuste, tasemete ja kursuste liikide lõikes.
Norra	Ei	Ei ole asjakohane.	Haridus on tasuta.

LISA 4. JUURDEPÄÄS TÖÖTURULE

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
Austria	Ilma tööturuanalüüsita mitte üle 10 tunni nädalas; pärast diplomi/bakalaureusekraadi omandamist võib see tõusta 20 tunnini nädalas.	Nõutav on tööluba . Tööluba ei ole nõutav töö puhul, mida ei hõlma välismaalaste tööhõive seadus, nt teadustöö, uuringutegevus ja õpetamine, tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana ja tegevus ELi haridus- või teadusprogrammide raames.	Välistudengid võivad otsida tööd kuue kuu jooksul pärast õpingute lõpetamist ja taotleda töö leidmisel „puna-valge-punase” kaardi. Mõni tudeng läheb tudengi elamisloa pikendamiseks edasi muudele kursustele.
Belgia	Mitte üle 20 tunni nädalas. Koolivaheajal võivad tudengid töötada piiramatult.	Nõutav on tööluba , mida saab taotleda liikmesriigi sees. Seda loetakse formaalsuseks. Välistudengeid tuleb töötamise ja muude tingimustega seoses kohelda samamoodi nagu riigi kodanikke.	Tudengid on kohustatud pärast õpinguid liikmesriigist lahkuma. Välistudengitel on lubatud jääda, kui neile pakutakse töökohta, doktorikohta või kui nad soovivad tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana (nõutav ametivõimude heakskiit).
Bulgaaria	Mitte üle 20 tunni nädalas. Koolivaheajal võivad tudengid töötada piiramatult.	Tööluba ei nõuta kolmandate riikide kodanikelt, kes on Bulgaarias välistudengitena.	Teave puudub.
Eesti	Töö alus peab olema tööleping ja töötamine <u>ei tohi segada</u> õpinguid.	Tööluba on nõutav, kui tegemist ei ole tööpraktikaga. Tööluba võib taotleda samaaegselt ajutise elamisloaga, esitades taotluse Eesti välisesindusele (eeldusel, et töökoht on juba olemas). Kui välistudengil on ajutine elamisloa juba olemas, võib tööloa taotleda Politsei- ja Piirivalveametist ning tudeng ei pea selleks riigist lahkuma.	Välistudeng peab viivitamata riigist lahkuma ning tal ei ole õigust pärast õpingute lõpetamist riiki jääda ja tööd otsida. Välistudeng võib riiki jääda, kui ta jätkab töötamist samal töökohal, millel ta töötas õpingute ajal. Sellisel juhul võib ta taotleda elamisloa töötamiseks. Selle loa saamiseks on nõutav, et talle makstav palk oleks keskmisest palgast ligikaudu 1,24 korda suurem. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks on nõutav kapitali olemasolu (16 000 eurot). Töötamiseks ja ettevõtluseks elamisloa taotlejatele kehtib sisserändekvoot, mis kehtestatakse igaks aastaks

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			ja on umbes 1000 inimest aastas.
Hispaania	Töötada võib osalise tööajaga. Teave töötundide kohta puudub.	Tööloa peab tudengile, kellel on olemas asjaomane elamisluba õppimiseks, taotlema tema tööandja. Lubatud tööalane tegevus peab olema <u>vastavuses õppekavaga, mille alusel välistudeng on vastu võetud</u> , ja töötamisest saadav sissetulek ei tohi olla välistudengi rahaliseks toimetulekuks vajalik vahend.	Välistudengid võivad muuta oma õppimiseks, teadustegevuseks, praktikaks või tasustamata töötamiseks väljastatud elamisloa elamis- ja tööloaks või ilma tööloata elamisloaks. Tudengid võivad muuta õppimiseks väljastatud elamisloa: - töötajana töötamiseks väljastatud elamis- ja tööloaks; - füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks väljastatud elamis- ja tööloaks; - elamisloaks ilma tööloata; - teadlaste elamis- ja tööloaks; - kõrge kvalifikatsiooniga spetsialisti elamis- ja tööloaks.
Iirimaa	Tudengite töökontsessiooni kohaselt võivad tudengid töötada 20 tundi nädalas õppetöö ajal ja 40 tundi nädalas koolivaheajal.	Tudengitel ei pea olema eraldi tööloa või -volitust töötamiseks õpingute ajal. Tööloa antakse tudengi elamisloa tingimustel.	Iirimaa kolmanda taseme ülikoolilõpetanute skeemi kohaselt võivad kraadiõppes või kraadijärgses õppes õppivad välistudengid jääda pärast õpingute lõpetamist riiki <u>üheks aastaks (kaheksas tase)</u> või kuueks kuuks (seitsmes tase). Selle skeemi eesmärk on muuta tööturule sisenemine välistudengitele lihtsamaks. Pärast seda üheaastast perioodi peavad tudengid üle minema tööloale või nn rohelisele kaardile. Taotlejad võivad taotlusprotsessi ajaks Iirimaale jääda. Skeemi raames Iirimaal elavatel tudengitel on õigus töötada 40 tundi nädalas.
Itaalia	Õigus töötada kuni 20 tundi nädalas ja kuni 1040 tundi aastas.	Ei ole vajadust saata elamisluba, kui välistudeng viibib riigis ettenähtud ajapiirangu raames.	Luba töö otsimise eesmärgil riiki jäämiseks ei ole automaatne, välja arvatud ELi kodanike või nende sisserännanute laste puhul, kellele on antud pikaajalise elaniku staatus. Õppimiseks väljastatud elamisloa muutmine töötamiseks väljastatud elamisloaks toimub ainult vastavalt iga-aastastele rändemäärustele ja

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			kehtestatud arvulistele piirangutele.
Kreeka	Ainult osaaajatöö. Teave töötundide kohta puudub.	Välistudengid peavad saama kinnituse elukohajärgselt omavalitsuselt. See luba võimaldab üksnes osalise tööajaga töötamist ja antakse taotlemise järel, millega koos tuleb esitada kolmanda riigi kodanikust tudengi elamisluba ja tööandjaga allkirjastatud leping. Asjaolu, et tudengid võivad töötada, tähendab, et nende suhtes kehtib tööõigus (st tuleb maksta kindlustusfondide makseid, esitada tuludeklaratsioone jne).	Eeldatakse, et välistudengid lahkuvad pärast õpingute lõpetamist. Nad võivad riiki jääda, kui nad on abielus riigi kodanikuga.
Küpros	Mitte üle 20 tunni nädalas väljaspool õppeaega. Enne tööturule sisenemist on nõutav kuuekuulise statsionaarse õppe läbimine. Vaheajal võib töötada kuni 38 tundi nädalas.	Tudeng peab sõlmima konkreetse tööandjaga töölepingu ja esitama töölepingu koos haridusametuse kinnitatud õpingugraafikuga tööministeeriumile kontrollimiseks ja kinnitamiseks.	Välistudengid ei saa pärast õpingute lõpetamist taotleda asjaomast töö luba ja elamisõigust ilma Küprosel lahkumata. Tudengid võivad riiki jääda ainult juhul, kui nad tegelevad teadustööga. Kolmandate riikide kodanikud võivad taotleda oma tudengistaatuse muutmist muuks rändestaatuseks; paljudel juhtudel taotlevad tudengid varjupaika.
Leedu	Välistudengid võivad töötada alates oma õpingute teisest aastast ja kõige rohkem 20 tundi .	Nõutav on töö luba . See tööloa saamise nõue on ülimalt piirav tingimus, kuna tudengit tööle võtta sooviv tööandja peab tõendama, et ta ei suuda leida endale töötajat Leedust.	Tudengid ei tohi pärast õpingute lõpetamist riiki jääda, välja arvatud juhul, kui nad muudavad esmase riiki saabumise eesmärgi muuks eesmärgiks. Kaalutakse võimalust seda perioodi pärast õpingute lõpetamist pikendada, et lubada tudengitel riiki jääda ja otsida tööd kuni kuue kuu jooksul .
Luksemburg	10 tundi nädalas. Tasustatud tegevus on lubatud alles pärast kolmandat semestrit, v.a kui tudeng töötab Luxembourgis Ülikoolis – sellisel juhul kolmesemestriline piirang ei kehti.	Tudeng võib töötada need 10 tundi elamisloa alusel.	Välistudeng võib jääda pärast õpingute lõpetamist liikmesriiki esmise töökogemuse omandamiseks. Taotlus tuleb siiski esitada enne elamisloa aegumist. Võidakse väljastada tasustatud töötaja elamisluba kõige rohkem kaheks aastaks, kui taotleja on saanud oma kõrgharidusdiplomi, soovib täiendada õpinguid esmise töökogemusega, majandustegevus on tema õpingutega seotud ja tal on olemas tööleping vabale

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			<p>töökohale. Tööturuanalüüsi läbimine ei ole nõutav. Taotluse esitamiseks ei pea isik Luksemburgist lahkuma.</p> <p>Täiendavat perioodi töö otsimiseks või muuks eesmärgiks välistudengitele ei anta.</p>
Läti	Õigus töötada kuni 20 tundi nädalas.	<p>Pärast ajutise elamisloa saamist on välistudengil automaatselt õigus töötada.</p> <p>Kui Lätis elamise periood <u>ei ületa 90 päeva</u> poole aasta jooksul alates esmakordsest riiki sisenemist, väljastab kodakondsus- ja migratsiooniamet tööloa, mis vastab viisa kehtivuse perioodile.</p>	<p>Kolmandate riikide kodanikest tudengitele ei pakuta võimalust pärast õpingute lõpetamist töö otsimiseks riiki jääda.</p> <p>Kui kolmanda riigi kodanik tahab taotleda elamisluba töötamiseks töölepingu alusel, peab potentsiaalne tööandja registreerima vaba töökoha riiklikus tööhõiveagentuuris. Taotleja peab tegema avalduse sellele registreeritud töökohale ühe kuu jooksul. Pärast seda on tööandjal õigus taotleda kolmanda riigi kodaniku „toetamist” ja esitada vajalikud dokumendid. Kui kodakondsus- ja migratsiooniamet on „toetamise” heaks kiitnud, on kolmanda riigi kodanikul õigus esitada vajalikud dokumendid ajutise elamisloa taotlemiseks. Vaba töökohta ei pea riiklikus tööhõiveagentuuris registreerima, kui taotleja võetakse tööle tulemuspõhise töölepingu alusel.</p> <p>Koos ajutise elamisloaga väljastatakse kolmanda riigi kodanikule tööloa, ilma milleta tal ei ole õigust töötada. Tööloa annab õiguse töötada ühe tööandja juures ühel kindlal töökohal. Kui kolmanda riigi kodanik pärast ajutise elamisloa saamist töökoha kaotab, tühistatakse elamisluba ja tööloa ning isik peab Lätist lahkuma, sest kolmanda riigi kodanik, kes on sisenenud Lätti töötamise eesmärgil, ei saa hakata tööotsijaks ja saada asjaomaseid riigipoolseid toetusi. Erandjuhtudel – kui isik on leidnud teise tööandja – võib taotleda uue elamisloa ilma Läti Vabariigist lahkumata.</p> <p>Eespool toodu hõlmab tegutsemist füüsilisest isikust</p>

Euroopa rändevõrgustiku kokkuvõttev aruanne – Välistudengite ränne Euroopa Liitu

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			ettevõtjana. Kui FIE-na registreeritud kolmanda riigi kodanik majandustegevusega ei tegele, siis elamisluba ja tööluba tühistatakse.
Madalmaad	Kõige rohkem 10 tundi nädalas ning juunis, juulis ja augustis kõige rohkem 40 tundi nädalas.	Nõutav on tööluba . Tööloa peab taotlema tööandja.	<p>Välistudengid võivad esitada taotluse pärast õpingute lõpetamist riiki jäämiseks.</p> <p>Taotleda võib ajutist elamisluba, mis annab välistudengile võimaluse otsida tööd maksimaalselt ühe aasta jooksul pärast õpingute lõpetamist. Selle aja jooksul on välistudengil lubatud elatise teenimiseks töötada ilma tööloata.</p> <p>Kui välistudeng leiab töökoha, mille brutopalk on vähemalt 26 931 eurot aastas, kvalifitseerub ta alalise elamisloa saamiseks. See palgakriteerium on ülikooli lõpetanud välistudengitest migrantidele madalam kui teistele kõrge kvalifikatsiooniga migrantidele.</p> <p>Lisaks sellele üheaastasele tööotsimisskeemile on olemas ka kõrgharidusega migrantide skeem. Selle skeemi kohaselt võivad välistudengid taotleda elamisluba kõrget kvalifikatsiooni nõudva töökoha otsimiseks kolme aasta jooksul pärast Madalmaades või mujal ülikooli lõpetamist.</p> <p>Võimalik on tegutsemine füüsilisest isikust ettevõtjana – sel juhul peab välistudeng taotlema elamisluba FIE-na töötamiseks.</p>
Poola	Kuigi konkreetseid piiranguid töö kestusele ega kutsealale ei ole kehtestatud, võivad ametivõimud elamisloa tühistada või keelduda selle pikendamisest, kui töö muutub tudengi peamiseks Poolas viibimise aluseks.	<p>Välistudengitel, kellele on seoses statsionaarse õppe või statsionaarse doktoriõppega väljastatud elamisluba ning ka teatud liiki internatuuritudengitel on õigus töötada Poolas ilma tööloata aastaringelt ja seega on neil kõige ulatuslikumad õigused.</p> <p>Välistudengid, kellele on väljastatud viisa ja elamisluba õppima asumiseks (st kraadiõpinguteks), võivad töötada ilma tööloata ainult koolivaheajal (juuli–august).</p>	<p>Ülikooli lõpetanud võivad taotleda õigust jääda elamisloa alusel teatud kindlaks perioodiks Poolasse, kui nad töötavad, tegelevad majandustegevusega või on abielus Poola kodanikuga (tingimusel, et nad on leidnud töökoha / alustanud äritegevust või abiellunud poolakaga enne õpinguteks väljastatud elamisloa aegumist). Nende aluste puudumisel peab välismaalane Poolast lahkuma.</p> <p>Poolas ülikooli lõpetanud on tööloa nõudest</p>

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			<p>vabastatud.</p> <p>Kavandatava uue välismaalaste seadusega kehtestatakse võimalus väljastada üheaastane ajutine elamisluba välismaalastele, kes on lõpetanud Poolas ülikooli ja kavatsevad otsida Poolas tööd.</p>
Portugal	<p>Tudengid võivad töötada tingimusel, et see toimub väljaspool õppekavas ette nähtud aega ja osalise tööajaga.</p>	<p>Teave puudub.</p>	<p>Välistudengid võivad riiki jääda, kui nad soovivad siseneda tööturule.</p> <p>Töötamiseks antav luba on ajutine, kehtib ühe aasta ja seda võib järjestikku kahe aasta võrra pikendada. Tööhõivekeskustes registreeritud välisriikide kodanikud võivad kandideerida töökohtadele ja neil on järgmised õigused: õigus tõhusale ja personaalsele teenindusele; õigus saada teavet, eelkõige koolitusvõimaluste ja tööpakkumiste, sotsiaal-majanduslike võimaluste, kutsealade ning töö- ja tööhõivetingimuste, sotsiaaltoetuste, tööturu ja sotsiaaltööturu kohta.</p> <p>Välistudengid võivad tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana.</p>
Prantsusmaa	<p>Mitte üle 964 tunni aastas (ligikaudu 18 tundi nädalas), mis on 60% täistööajast aastas.</p>	<p>Tööluba väljastatakse teatud välistudengitele, näiteks Alžeeria tudengitele, kelle staatust reguleerivad eritingimused.</p>	<p>Kehtiva skeemi kohaselt väljastatakse mittepikendatav ajutine elamisluba kuueks kuuks, kui kolmanda riigi kodanik on lõpetanud ülikooli kvalifikatsiooniga, mis on vähemalt võrdväärne magistrikraadile ja kui ta soovib täiendada oma õpinguid esmase tööalase kogemusega.</p> <p>Välistudengile võidakse anda luba jääda kuueks kuuks riiki tööd otsima. Luba võimaldab tudengil töötada mis tahes töökohal kuni 60% ulatuses ametlikust töönädalast.</p> <p>Kuuekuulise perioodi lõpul lubatakse erialaseks töötamiseks Prantsusmaale jääda ülikooli lõpetanud,</p>

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
			<p>kellel on töökoht või kellele pakutakse töökohta, mis on seotud omandatud kvalifikatsiooniga ja mille täiskoha igakuine töötasu on vähemalt 1,5 korda miinimumkuupalgast. Sellisel juhul on isik vabastatud Prantsusmaa tööjõuturu olukorral põhinevatele kõlblikkuse nõuetele vastamisest. Kui töötasu on väiksem kui 1,5-kordne miinimumpalk, peab isik läbima tööturuanalüüsi.</p> <p>Välistudengitel ei ole õigust saada töötutoetust.</p>
Rootsi	<p>Tudengid võivad töötada õpingute ajal ilma piiranguteta seoses töö kestuse, kutseala või tööandjaga.</p>	<p>Välistudengid on vabastatud tööloa nõudest nende elamisloa kehtivuse perioodil. Seetõttu on tudengitel võimalus töötada õpingute ajal ilma piiranguteta seoses töö kestuse, kutseala või tööandjaga.</p> <p>Kui tudeng taotleb oma elamisloa pikendamist, on tal lubatud taotluse menetlemise ajal töötamist jätkata eeldusel, et pikendamist taotleti enne eelmise loa aegumist ja et tudengil on olnud eelmine elamisluba vähemalt kuus kuud. See vabastus tööloa nõudest kehtib seni, kuni migratsiooniamet on teinud taotluse kohta otsuse või kui keelduv otsus on jõustunud.</p>	<p>Võivad jääda riiki, kui neil on töökoht või tööpakkumine.</p> <p>Praegu kaalutakse õpingutejärgseks tööotsimiseks elamisloa kehtestamist.</p>
Saksamaa	<p>Mitte üle 120 täistööpäeva või 240 osalise tööpäeva.</p> <p>Doktoriõppe tudengid, kes on registreeritud töötajatena, võivad õpingute kõrvalt täiskohaga töötada.</p>	<p>Teave puudub.</p>	<p>Pärast õpingute lõpetamist võidakse välistudengitele väljastada 18 kuuks ülikooli lõpetanust tööotsija luba.</p> <p>Hõlmab ka tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana. Muud liiki luba (töötaja, teadlane, kõrge kvalifikatsiooniga isik).</p> <p>Välistudengitel ei ole õigust saada sotsiaaltoetusi.</p>
Slovakkia	<p>Kõige rohkem 10 tundi nädalas (õppimiseks väljastatud ajutise elamisloa korral)</p>	<p>Välistudengid, kellele on väljastatud ajutine elamisluba õpinguteks, on vabastatud tööloa nõudest, kui nad töötavad Slovakkia territooriumil kuni 10 tundi nädalas.</p>	<p>Praegu ei luba Slovakkia kolmandatest riikidest pärit tudengitel pärast õpingute lõpetamist riiki jääda ja tööd otsida. Ainus võimalus välistudengitel riiki jääda on proovida saada tööloa õpingute ajal ning taotleda ajutise elamisloa aluste muutmist õpingutest või eritegevusest töötamiseks pärast õpingute lõpetamist.</p>

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
<p>Sloveenia</p>	<p>Välistudengitel on lubatud Sloveenias töötada või otsida tööd õpinguteks väljastatud ajutise elamisloa kehtivuse perioodil kooskõlas töösuhteid ja tudengite töötamist reguleerivates õigusaktides sätestatud tingimustega.</p>	<p>Automaatne töötamise õigus.</p>	<p>Võivad riiki jääda, kui pädevale asutusele on enne eelmise loa aegumist esitatud taotlus muudel alustel elamisloa saamiseks.</p> <p>Võimalus saada isiklik töөлuba kolmeks aastaks tingimusel, et a) tudeng õppis oma viimase õppeaasta Sloveenias ja omandas vähemalt kõrghariduse ning leiab kahe aasta jooksul pärast õpingute lõpetamist tööandja või asub tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana või b) tudeng on lõpetanud teadusprogrammi ja leiab ühe aasta jooksul tööandja või asub tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana.</p> <p>Tööluba annab õiguse töötada, tegutseda FIEna või töötada mis tahes tööandja juures. Seda võidakse ühe korra üheks aastaks pikendada, kui kolmanda riigi kodanik on taotluse esitamisele eelneva kuue kuu jooksul töötanud või tegutsenud FIEna ning olnud vastavalt registreeritud sotsiaalkindlustussüsteemis.</p> <p>Luba võidakse esmase loaga samadel tingimustel uuesti väljastada kolmeks aastaks.</p>
<p>Soome</p>	<p>Õigus teha tasustatavat tööd, kui i) neile on väljastatud elamisluba õppimiseks, ii) töötamine on kraadi või muu kvalifikatsiooni saamiseks nõutav praktika või osa õpingute raames nõutava uurimustöö koostamisest ja toimub tasustatava töötamise vormis või iii) keskmine tööaeg on 25 tundi nädalas haridusasutuses õppetöö toimumise ajal või täistööajaga, kui haridusasutuses õppetööd parajasti ei toimu.</p>	<p>Automaatne töötamise õigus.</p>	<p>Välistudeng, kellele pärast õpingute lõpetamist pakutakse tööd, võib taotleda elamisloa pikendamist töötamise eesmärgil.</p> <p>Välistudengile võidakse pärast õpingute lõpetamist väljastada ka tööotsimisluba kuueks kuuks. Välistudengil peavad olema piisavad rahalised vahendid perioodiks, mille jooksul ta kavatseb riigis elada ja tööd otsida. Tööotsimisloa taotlusi esitatakse harva.</p> <p>Välistudengid / ülikooli lõpetanud võivad ka taotleda elamisluba füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks.</p>

Liikmesriik	Töötamine õpingute ajal	Nõutavad dokumendid/load	Töötamine pärast õpinguid
Tšehhi	Töötundide arv ei ole piiratud.	Tööluba ei ole nõutav.	Kui tudeng soovib pärast õpingute lõpetamist töötada, peab ta taotlema uue elamisloa. Samuti on nõutav tööloa.
Ühendkuningriik	Täiskohaga töötamine ei ole lubatud. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine ei ole lubatud. Viiendal ja sellest kõrgemal tasemel või lühiajaliste õpingute ajal on võimalik töötada osalise tööajaga (20 tundi nädalas) õppetöö ajal ja täistööajaga koolivaheajal. Kolmandal tasemel on võimalik töötada kuni 10 tundi nädalas õppetöö ajal ja täistööajaga koolivaheajal.	Teave puudub.	Ülikooli lõpetanud, kellele on tehtud kvalifikatsiooni nõudva töökoha pakkumine, kus töötasu on vähemalt 20 000 naela ja tööandja on Ühendkuningriigi piiriagentuuri poolt akrediteeritud, võivad jääda riiki ja töötada teise astme viisa alusel. Välistudengid võivad taotleda ka esimese astme (ülikooli lõpetanust ettevõtja) viisat . Sellise viisa alusel antakse ülikooli lõpetanule luba 12 kuuks ning seda võidakse pikendada veel 12 kuuks. Ülikooli lõpetanu võib töötada ettevõtjana ja kuni 20 tundi nädalas muul töökohal sissetuleku teenimiseks. Standardsed viisanõuded peavad olema täidetud ja ülikooli lõpetanul peab olema vähemalt 50 000 naela. Kohtade arv on piiratud 1000 isikuga aastas.
Norra	Tudengid saavad automaatselt õiguse töötada kuni 20 tundi nädalas ja täistööajaga riigipühade ajal. Kui töö on seotud tudengi õpingutega, võidakse väljastada täistööajaga töötamise luba.	Teave puudub.	Välistudeng võib otsida tööd kuue kuu jooksul või taotleda Norras tööloa konkreetse töepakkumise alusel. Ülikooli lõpetanu peab soovima otsida tööd kvalifitseeritud töötaja või spetsialistina. Tal peavad olema piisavad rahalised vahendid kavandatavaks riigis viibimise perioodiks. Tööotsija luba annab õiguse töötada täistööajaga (kvalifitseeritud või mittekvalifitseeritud töötajana). See ei ole alus alalisele elamisloale. Kõrge kvalifikatsiooniga töötajale võidakse väljastada tööloa kuni kolmeks aastaks või töötamise perioodiks, kui see on lühem kui kolm aastat. Luba on pikendatav. Kui töösuhe lõpeb, on võimalik riiki jääda veel kuni kuueks kuuks, et leida uus töökoht. Luba hõlmab ka tegutsemist füüsilisest isikust ettevõtjana .